

อภินันทนาการ

สำนักหอสมุด

การออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจาก
การจัดดอกไม้ในราชสำนัก

ศิลปินพิเศษเสนอคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์
พฤษภาคม 2557
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

**JEWELRY DESIGN FROM THAI CLAY
INSPIRED BY FLOWER ARRANGEMENTS IN THE ROYAL PALACE**

**An Art Thesis Submitted to the Faculty Architecture of Naresuan University
in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Bachelor of Fine and Applied Art Degree in Product And Package Design**

May 2014

Copyright by Naresuan University

คณะกรรมการได้พิจารณาศิลปนิพนธ์ของ นางสาวปรางค์ทิพย์ สายทอง เรื่อง การ
ออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก เห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต ภาควิชาศิลปะและ
การออกแบบ สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ของมหาวิทยาลัยนเรศวร

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภรัก สุวรรณวัจน์)

.....กรรมการ
(อาจารย์พัชรวัฒน์ สุริยงค์)

.....กรรมการ
(อาจารย์วราภรณ์ มামী)

.....

(ดร.สันต์ จันทน์สมศักดิ์)
คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
พฤษภาคม พ.ศ. 2557

ชื่อเรื่อง	การออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก
ผู้วิจัย	ปรางค์ทิพย์ สายทอง
สถานที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภรัก สุวรรณวัจน์
กรรมการที่ปรึกษา	อาจารย์พัชรวัฒน์ สุริยงค์ อาจารย์วราภรณ์ มามี
ประเภทสารนิพนธ์	ศิลปนิพนธ์ ศป.บ. สาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2557
คำสำคัญ	ออกแบบเครื่องประดับ ดินไทย จัดดอกไม้ในราชสำนัก

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนักมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบเครื่องประดับจากดินไทย และเพื่อออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก

วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือจากการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดดอกไม้ในราชสำนักและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมดอกไม้ประดิษฐ์จากดินไทย เพื่อออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก โดยเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่สามารถเพิ่มกลุ่มเป้าหมายและเพิ่มความหลากหลายให้กับผลิตภัณฑ์จากดินไทย และได้อนุรักษ์เอกลักษณ์ความเป็นไทยที่มีความประณีตศิลป์ สวยงามและพิถีพิถันอีกด้วย

การสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยพบว่า 1) ดินไทยมีคุณสมบัติของงานคือสามารถทำดอกไม้ประดิษฐ์ได้เหมือนจริง แต่ดินไทยมีข้อเสียคือเมื่อโดนน้ำจะทำให้ด่างและฉีกขาดได้ในที่สุด 2) การจัดดอกไม้ในราชสำนักสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ งานเครื่องแขวน งานมาลัย และงานพานพุ่ม ดังนั้นการออกแบบจึงนำลายคชกริดของมาลัยข้อพระกรและเน้นที่การพับแบบจับจีบของมาลัยข้อพระกรมาใช้ในการออกแบบเครื่องประดับ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความประณีตศิลป์ และได้แสดงจุดเด่นของดินไทยที่สามารถแสดงความสวยงาม ละเอียดอ่อน อีกทั้งยังอนุรักษ์ความเป็นไทยอีกด้วย เมื่อชิ้นงานเสร็จเรียบร้อยแล้วนำไปเคลือบด้วยเรซินเพื่อให้ทนต่อการใช้งานมากขึ้น

ประกาศศุภณูปการ

ศิลปนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วย ความกรุณา ช่วยเหลือ แนะนำ และให้คำปรึกษา อย่างดียิ่ง จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภรัก สุวรรณวัจน์ อาจารย์ที่ปรึกษาศิลปนิพนธ์ และ อาจารย์พัชรวัฒน์ สุริยงค์ และ อาจารย์วราภรณ์ มามี กรรมการสอบศิลปนิพนธ์ ที่ได้กรุณา ถ่ายทอดความรู้ แนวคิด วิธีการ คำแนะนำ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจ ใส่ยิ่ง ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ จำสืบเอกปัญญา สายทอง นางศรีนวล สายทอง และญาติพี่น้องทุกท่าน ที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนทั้งด้านกำลังใจและกำลังทรัพย์ด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตสาขาวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ทุกท่านที่ได้ให้ คำแนะนำและส่งเสริมกำลังใจตลอดมา นอกจากนี้ยังมีผู้ที่มีความร่วมมือช่วยเหลืออีกหลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวนามในที่นี้ได้หมด จึงขอขอบคุณทุกท่านเหล่านั้นไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

คุณค่าทั้งหลายที่ได้รับจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูแก่เวทีแต่บิดา มารดา และอาจารย์ทุกท่านที่เคยอบรมสั่งสอน ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน

ปรางค์ทิพย์ สายทอง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	2
ขอบเขตการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเครื่องประดับ.....	4
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับดินไทย.....	14
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดดอกไม้ในราชสำนัก.....	15
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	77
วิธีดำเนินการวิจัย.....	77
4 ผลการวิจัย.....	79
ขั้นตอนการวิเคราะห์เพื่อการออกแบบ.....	79
ขั้นตอนการออกแบบ.....	80
5 บทสรุป.....	84
สรุปผลงานวิจัย.....	84
อภิปรายผล.....	84
ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย.....	85

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	86
ประวัติผู้วิจัย.....	87

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงประเภทของงาน.....	46
2 แสดงสัดส่วนและรูปทรงของชิ้นงาน.....	47
3 แสดงวิเคราะห์รูปแบบของเครื่องประดับจากดินไทย.....	79

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	2
2 ดอกกุหลาบมอญ.....	22
3 ดอกกล้วยไม้.....	23
4 ดอกบานบุรี.....	23
5 ดอกเฟื่องฟ้า.....	23
6 ดอกจำปี – จำปา.....	24
7 ดอกรั้ว.....	24
8 ดอกพุด.....	25
9 ดอกมะลิ.....	25
10 ดอกเขี้ยวกระแต.....	25
11 ดอกบานไม่รู้โรย.....	26
12 ดอกเบญจมาศน้ำ ดอกผักกาดรองและดอกกะเม็ง.....	26
13 ดอกชบา.....	27
14 ดอกพังกาย.....	27
15 ดอกหงอนไก่.....	28
16 ใบแก้ว ใบมะยม ใบลิ้นกระบือ ใบโกสน ใบตองอ่อน.....	28
17 เข็มมาลัย.....	29
18 เข็มสั้นหรือเข็มมือ.....	30
19 ด้าย.....	30
20 มีดเล็ก.....	30
21 กรรไกร.....	31
22 คีม.....	31
23 กระบอกฉีดน้ำ.....	32
24 กะละมัง.....	32
25 ถาด.....	32
26 ขันน้ำเล็ก.....	33

สารบัญญภาพ(ต่อ)

ภาพ		หน้า
27	น้ำมันวาสลีน.....	33
28	ผ้าขาวบาง.....	33
29	กระดาษทราย.....	34
30	การปลิดกลีบดอกกุหลาบ (กลีบดอกสมบูรณ์).....	35
31	การปลิดกลีบดอกกุหลาบ (กลีบดอกไม่สมบูรณ์).....	35
32	การปลิดกลีบด้วยวิธีการดึงกลีบดอก.....	36
33	การปลิดกลีบด้วยวิธีการดันกลีบดอก.....	36
34	การปรับแต่งดอกไม้.....	36
35	การปรับแต่งกลีบดอกไม้.....	37
36	การใช้แบบตัด.....	38
37	แบบตัดแต่งริมใบ.....	38
38	แบบใช้ริมใบ 2 ข้าง.....	38
39	แบบที่ใช้ทั่วไป.....	39
40	การพับกลีบกระพุ้ง.....	39
41	กลีบพับทบคู่.....	40
42	กลีบบัวคว่ำ – บัวหงาย.....	40
43	กลีบพับทบเดี่ยว.....	40
44	การพับกลีบกิ่งม้วน.....	41
45	การพับแบบจับจีบ.....	41
46	แบบมีเส้นกลางใบ.....	42
47	แบบไม่มีเส้นใบ.....	42
48	แบบใช้ริมข้างใบเป็นปลายกลีบ.....	42
49	การพับกลีบบัวคว่ำ – บัวหงาย.....	42
50	แบบพับกิ่งม้วนกลีบ.....	43
51	แบบพับทบครึ่ง.....	43

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพ	หน้า
53 เครื่องเขนขนาดเล็ก.....	51
54 เครื่องเขนขนาดกลาง.....	52
55 เครื่องเขนใหญ่.....	53
56 ลำตัวเครื่องเขนดอกไม้สด.....	54
57 เครื่องแต่งตัวเครื่องเขนดอกไม้สด.....	54
58 วัสดุและอุปกรณ์ในการประดิษฐ์พานพุ่มดอกไม้สด.....	68
59 หุ่นรูปดอกบัว.....	69
60 หุ่นรูปแท่ง.....	69
61 หุ่นผักและผลไม้.....	70
62 หุ่นโพน.....	70
63 แบบกลบกำนดอกไม้.....	71
64 แบบปั้นโครงหุ่นหุ่น.....	71
65 หุ่นผักตบชวา.....	72
66 หุ่นใบเตย.....	72
67 ฟลอร่าโพน.....	73
68 แนวทางการออกแบบ.....	80
69 ภาพสเกตแบบครั้งที่ 1.....	81
70 ภาพโครงสร้างครั้งที่ 1.....	81
71 การพัฒนาแบบตามแนวคิด.....	82
72 ภาพโครงสร้างครั้งที่ 2.....	82
73 ผลงานสมบูรณ์.....	83
74 การจัดแสดงโชว์.....	83

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เครื่องประดับเกิดขึ้นพร้อมๆ กับความเจริญของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์อันประเสริฐที่มีความคิด ความสามารถที่จะสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อชีวิต และรู้จักคิด รู้จักประดิษฐ์สิ่งที่สวยงามให้กับตนเอง เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับกาย อันแสดงออกถึงความรักสวยรักงาม เช่น พวงมาลัยคล้องคอ ดอกไม้ทัดหูหรือเครื่องประดับศีรษะจากดอกไม้ใบไม้ ต่อมาก็สร้างเครื่องประดับถาวร เช่น สร้อยคอที่ทำจากธรรมชาติ เช่น กระจูดสัตว์ต่างๆ งาช้าง ขนนก เครื่องหนัง หินสี ดินเผา และโลหะต่างๆ วัสดุที่ใช้ก็มีการพัฒนาเรื่อยมา ซึ่งในปัจจุบันมีการนำเอาวัสดุสังเคราะห์มาใช้ในการสร้างสรรค์เครื่องประดับซึ่งหนึ่งในนั้นคือวัสดุที่เรียกว่า ดินไทย (เกสร ธิตะจารี. 2543 :1)

วัสดุอย่างหนึ่งที่ใช้ทำเครื่องประดับที่เรียกว่าดินไทยเป็นวัสดุที่ใช้ในการปั้นหรืออัดเพื่อขึ้นรูปที่เราใช้กันนั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากยุโรปประมาณคริสต์ศักราช 1940 โดยในสมัยนั้นจะนำแป้งที่เหลือใช้มาปั้นเป็นสิ่งของต่างๆ เช่น ดอกไม้และตุ๊กตา ต่อมาประมาณคริสต์ศักราช 1970 มีชาวญี่ปุ่นได้เห็นยุโรปสามารถปั้นเป็นรูปทรงต่างๆ จึงได้พัฒนาเป็นแป้งปั้นของญี่ปุ่นที่เรียกว่า เคลย์ (Clay) หลังจากนั้นดินญี่ปุ่นก็เริ่มเข้ามาในประเทศไทยประมาณปีพุทธศักราช 2530 โดยนำดินญี่ปุ่นมาปั้นเป็นดอกไม้และตุ๊กตาโดยผู้สอนเป็นชาวญี่ปุ่น ต่อมาคนไทยที่รักเรื่องงานฝีมือก็คิดและพัฒนาสูตรจนเกิดเป็นสูตรดินไทยในทุกวันนี้

ดินไทยมีคุณสมบัติโดดเด่นของงานคือสามารถทำดอกไม้ประดิษฐ์ได้เหมือนจริง มีความสวยงาม คงทน ละเอียดอ่อน สามารถนำไปใช้ในการประดับในโอกาสต่างๆ ได้แทนดอกไม้จริงซึ่งนับได้ว่างานดอกไม้ประดิษฐ์จากดินไทยเป็นงานที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์เพราะสามารถบ่งบอกเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้ ดังนั้นเพื่อเป็นการสอดคล้องระหว่างการจัดดอกไม้ประดิษฐ์กับเอกลักษณ์ความเป็นไทยซึ่งจะนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับ จึงเลือกแรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนักเพราะการจัดดอกไม้ในราชสำนักเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่น่าเอาหลักการขององค์ประกอบศิลป์มาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความสวยงามของการจัดดอกไม้ในราชสำนักและสามารถบ่งบอกเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้

ผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรมดอกไม้ประดิษฐ์จากดินไทยเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถเรียนรู้และลงมือทำได้ ทำให้ในปัจจุบันงานหัตถกรรมประเภทนี้มีอยู่ทั่วทุกพื้นที่ทำให้มีคู่แข่งจำนวนมากและมีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ใกล้เคียงกันคือวางประดับตกแต่ง แต่เนื่องจากดินไทยนั้นสามารถนำมาใช้เป็นวัสดุทำเครื่องประดับได้จึงเป็นการเพิ่มความหลากหลายให้กับผลิตภัณฑ์จากดินไทยและได้อุรักษ์เอกลักษณ์ความเป็นไทยด้วยการออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนักเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสวยงาม ความละเอียดอ่อน และความประณีตของการจัดดอกไม้ในราชสำนัก อีกทั้งการจัดดอกไม้ยังเป็นศิลปะแขนงหนึ่งด้วย

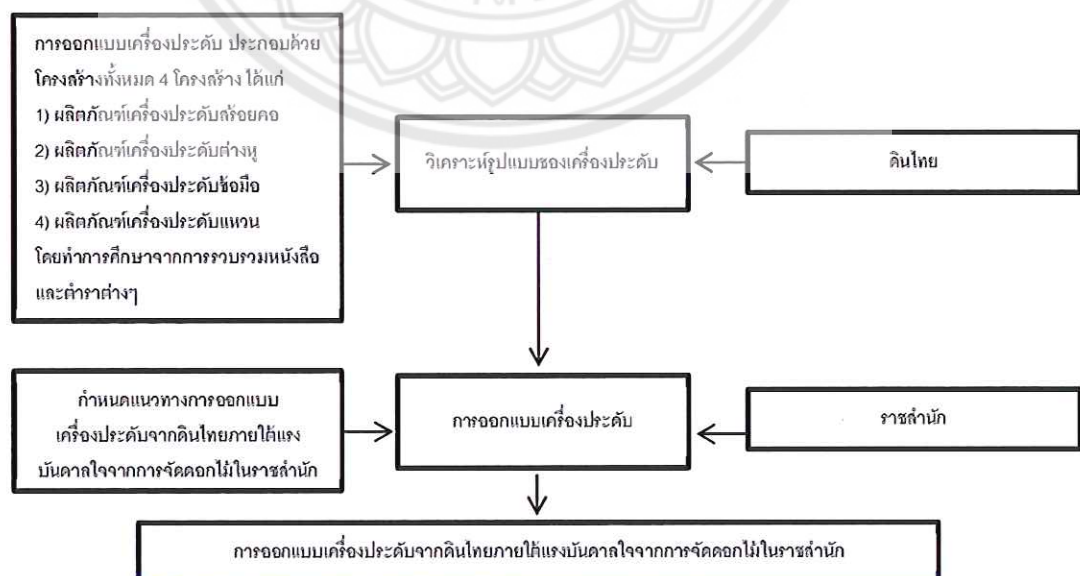
จากเหตุผลดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้สนใจที่จะศึกษาในเรื่องการออกแบบเครื่องประดับภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนักเพื่อเพิ่มกลุ่มเป้าหมายและเพิ่มความหลากหลายให้กับผลิตภัณฑ์จากดินไทยและได้อุรักษ์เอกลักษณ์ความเป็นไทยที่มีความประณีตศิลป์ สวยงามและพิถีพิถันอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบเครื่องประดับจากดินไทย
2. เพื่อออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก

สำนัก

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1.1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยโดยใช้พื้นที่ศึกษา คือ ในประเทศไทย

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา

เวลาในการดำเนินการวิจัยใช้ระยะเวลา 5 เดือน

3. ขอบเขตด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการออกแบบต้นแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก ประกอบไปด้วย 4 โครงสร้าง 4 กราฟิก

- ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับสร้อยคอ 1 โครงสร้าง 1 กราฟิก
- ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับต่างหู 1 โครงสร้าง 1 กราฟิก
- ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับข้อมือ 1 โครงสร้าง 1 กราฟิก
- ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับแหวน 1 โครงสร้าง 1 กราฟิก

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ออกแบบ หมายถึง การสร้างสรรค์ผลงานโดยเน้นวัสดุจากดินไทยให้มีความสวยงาม
2. เครื่องประดับจากดินไทย หมายถึง การนำดินไทยมาเป็นวัสดุในการออกแบบเพื่อประดับตกแต่งร่างกาย ประกอบไปด้วย เครื่องประดับสร้อยคอ ต่างหู ข้อมือ แหวน ภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก
3. การจัดดอกไม้ในราชสำนัก หมายถึง การประดิษฐ์ดอกไม้สดในราชสำนักไทยในสมัยรัชกาลที่ 9 อันประกอบไปด้วย งานเครื่องแขวน งานมาลัย งานพานพุ่ม ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย ซึ่งจะปรากฏในงานมงคลต่างๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบรูปแบบเครื่องประดับจากดินไทย
2. ทำให้ทราบแนวทางการออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก
3. ได้ออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารหรือการทบทวนวรรณกรรมเพื่อกำหนดแนวคิดสำหรับการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยครอบคลุมเนื้อหาในการศึกษาค้นคว้าได้แบ่งออกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับการออกแบบเครื่องประดับ

1.1 พื้นฐานทางการออกแบบ

1.2 หลักการออกแบบเครื่องประดับ

1.3 ส่วนประกอบของการออกแบบ

1.4 หลักในการออกแบบเครื่องประดับประเภทต่างๆ

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับดินไทย

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดดอกไม้ในราชสำนัก

1. เอกสารเกี่ยวกับการออกแบบเครื่องประดับ

1.1 พื้นฐานทางการออกแบบ

มนุษย์รู้จักการออกแบบมานานแล้ว จากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้เราทราบว่า มนุษย์รู้จักออกแบบมานานกว่า 6,000 ปี โดยผลงานการออกแบบในระยะแรกเป็นไปในรูปของการใช้ความคิดสร้างสรรค์ให้กลมกลืนกับธรรมชาติ และวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ต่อมาเมื่อสังคมวิวัฒนาการเข้าสู่รูปแบบสังคมสมัยใหม่ที่พึ่งพิงธรรมชาติน้อยลง การออกแบบจึงเข้ามามีบทบาทมากขึ้น จนกล่าวได้ว่าทุกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นล้วนมาจากการออกแบบก่อนเสมอ

การออกแบบ(Design) คือ การกำหนดความนึกคิดตามความต้องการที่จะแสดงออกซึ่งเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่และรู้จักการปรับปรุงแก้ไขสิ่งเดิมที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยและการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย จากความหมายนี้จะเห็นได้ว่า การออกแบบจะต่างจากคำอีกสองคำ นั่นคือ การลอกแบบ และการเลียนแบบ

- การลอกแบบ หมายถึง การทำตาม ทำให้เหมือนโดยไม่ผิดเพี้ยนจากต้นแบบเลย เช่น ลอกลาย

- การเลียนแบบ หมายถึง การกระทำตามสภาพที่ดัดแปลงหรือปรับปรุงให้แปลกใหม่ขึ้น

การออกแบบเครื่องประดับก็เหมือนกับการออกแบบงานชนิดอื่นๆ ที่ผู้ออกแบบต้องประยุกต์หลักเกณฑ์พื้นฐานทางศิลปะมาเป็นชิ้นงานที่มีความสวยงาม ส่งเสริมบุคลิกของผู้สวมใส่ซึ่งจะพบอยู่เสมอว่าการออกแบบยังต้องมีความรอบรู้ในเรื่องของโครงสร้างชิ้นงาน ที่ต้องการจะออกแบบด้วย คือจะต้องศึกษาในเรื่องของลักษณะรูปร่าง ช่องว่าง เนื้อวัสดุ น้ำหนักของวัสดุที่ใช้มาตราส่วนและขนาด เพื่อให้ชิ้นงานมีความสัมพันธ์กันระหว่างแบบและวัสดุที่ใช้ โดยตั้งแต่ขั้นตอนของการออกแบบเครื่องประดับจนถึงขั้นตอนการประดิษฐ์ชิ้นงานเครื่องประดับแต่ละชิ้นนั้น ช่างจะต้องให้ความประณีต ละเอียดอ่อนเป็นอย่างมากในการสร้างสรรค์งานแต่ละชิ้น เพื่อให้สะอาดตาผู้พบเห็น

1.1.1 ความสำคัญของการออกแบบ

วัตถุประสงค์ของการใช้เครื่องประดับของมนุษย์ทุกชาติทุกเผ่าพันธุ์ มีแตกต่างกันมากมายหลายประการ แต่ข้อที่น่าจะใกล้เคียงกันมากที่สุดก็คือ เพื่อสร้างคุณค่าให้เกิดความสวยงามแก่ตนเอง ซึ่งความสวยงามนี้ก็เป็นลักษณะหนึ่งที่มีอาจวัดด้วยมาตรฐานอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับค่านิยม บรรทัดฐานของสังคมนั้นๆ อาจเหมือนหรือแตกต่างจากสังคมอื่นก็ได้ และการสร้างสรรค์ความงามอย่างลงตัวนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยด้วย ดังนั้น การออกแบบจึงเข้ามาช่วย เพื่อสื่อให้ชิ้นงานที่ประดิษฐ์ขึ้นมานั้นตอบสนองต่อผู้ใช้ได้อย่างสมบูรณ์ โดยสามารถแบ่งประโยชน์ของการออกแบบได้ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นเครื่องช่วยในการถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกให้ผู้อื่นทราบและเข้าใจ โดยการใช้ เส้น สี รูปทรง นำมาประกอบกันเข้าให้เป็นรูปร่าง โดยให้ผู้อื่นมีความเข้าใจในสิ่งนั้น
- 2) ช่วยในการวางรูปแบบและโครงสร้างให้เหมาะสมกับหน้าที่การใช้สอย
- 3) ช่วยให้ผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกคล้อยตามในด้านความงามและคุณค่า
- 4) เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการค้นคว้าทดลอง ทั้งในด้านวัสดุและวิธีการใหม่

1.1.2 คุณสมบัติของนักออกแบบที่ดี

- 1) เป็นผู้สามารถประยุกต์ใช้หลักการและประสบการณ์ที่ได้พบเห็นเพื่อการออกแบบได้อย่างเหมาะสม

2) ศึกษาความต้องการของคน เพราะการออกแบบที่ดีนั้นต้องมาจากความเป็นจริง และสามารถสนองความต้องการของคนในขณะนั้นได้

3) สามารถออกแบบจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้

4) มีความรู้และเข้าใจในเรื่องวัสดุต่างๆ และกระบวนการทำงานเป็นอย่างดี

5) สามารถถ่ายทอดความคิดของตนให้ผู้อื่นเข้าใจได้

6) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการสร้างผลงานใหม่ๆ เสมอ

7) มีใจกว้างไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลใด

8) เป็นผู้เข้าใจขั้นตอนของการออกแบบตามจุดมุ่งหมาย และสามารถแก้ไขปัญหาได้ฉับไว

1.2 หลักการออกแบบเครื่องประดับ

การออกแบบเครื่องประดับที่ดีนั้น นอกจากการยึดหลักเกณฑ์ที่ทั่วไปของการออกแบบแล้ว นักออกแบบต้องคำนึงถึงความสวยงามเหมาะสมเป็นประการสำคัญ เพราะงานเครื่องประดับเกิดขึ้นด้วยจุดประสงค์ของการส่งเสริมความมั่นใจให้ผู้สวมใส่ ฉะนั้นงานทุกชิ้นจึงต้องมีความเด่นในตัวเองซึ่งก่อนขั้นตอนของการร่างแบบ นักออกแบบต้องตอบตัวเองก่อนเสมอว่า เครื่องประดับชิ้นนั้นๆ ออกแบบมาเพื่อใคร นั่นคือ ต้องมีความชัดเจนของกลุ่มเป้าหมาย เมื่อรู้เป้าหมายก็จะทำให้ความคิดไม่กระจัดกระจาย เพราะกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มมีบุคลิกเฉพาะกลุ่มอยู่แล้ว เช่น กลุ่มสุภาพสตรีวัยทำงาน ต้องการเครื่องประดับที่เรียบ แต่เด่นด้วยแบบและลวดลาย กลุ่มสุภาพสตรีที่ออกงานสังคมน้อย จะชอบเครื่องประดับที่เน้นความใหญ่โต หรือมีลวดลายวิจิตรบรรจง มองดูอลังการ ส่วนกลุ่มเด็กวัยรุ่น จะชอบอะไรที่เล็กๆ ดูน่าเอ็นดูสมวัย สำหรับสุภาพบุรุษมีอยู่สองแบบ คือ แบบที่ชอบเรียบๆ และแบบที่เน้นขนาด

ความงามของตัวเครื่องประดับจึงเป็นเรื่องของมุมมองแต่ละคน อย่างไรก็ตาม มีหลักการที่นักออกแบบเครื่องประดับควรท่องไว้ในใจอยู่ 3 ประการ คือ

1.2.1 ความเป็นหน่วยเดียวกัน

การออกแบบเครื่องประดับก็เช่นเดียวกับงานออกแบบอื่น จะมองแบบแยกส่วนไม่ได้ นักออกแบบต้องคำนึงถึงภาพรวมของงานแบบเป็นกลุ่มก้อน มองทุกอย่างสัมพันธ์กันหมด แล้วจึงค่อยแยกพิจารณาส่วนย่อย เช่น จะออกแบบสร้อยคอหนึ่งเส้นต้องรู้ก่อนเลยว่า จะมีกี่ประกอบหรือไม่คือต้องคิดสัมพันธ์กันหมดทั้งตัวสร้อยและจี้ แล้วพอถึงขั้นลงรายละเอียด ตัวสร้อยแบบ ลาย ขนาด ก็ต้องไปด้วยกัน หากมีจี้ด้วยก็ต้องสัมพันธ์กับตัวสร้อยคือทุกอย่างต้องสอดคล้องกันเพื่อแสดงความเป็นหน่วยเดียว แล้วงานจะมีพลัง

1.2.2 ความสมดุล

ความสมดุลเป็นหลักการขั้นพื้นฐานของการออกแบบทุกประเภทอยู่แล้ว แต่เมื่อพูดถึงการออกแบบเครื่องประดับ ดูจะเป็นข้อแรกที่สัมพันธ์กับจุดประสงค์ในเรื่องความงาม เพราะความงามของเครื่องประดับอยู่ที่ความพอดีไม่มากหรือน้อยเกินไป เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในส่วนของความคิดที่ดำเนินควบคู่ไปกับความรู้สึกทางสมดุล ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ ความสมดุลในลักษณะเท่ากัน ตัวอย่างเช่น จะออกแบบตุ้มหูก็ต้องคำนึงถึงความสมดุลที่เท่ากันในภาพรวมเพื่อเวลามองดูจะได้ไม่รู้สึกผิดส่วน ผิดมาตรฐาน ถ้าออกแบบสร้อยคอก็อาจนำหลักการความสมดุลในลักษณะที่ไม่เท่ากันมาใช้ เพราะความสมดุลในลักษณะไม่เท่ากันนี้ หมายถึงการที่ลักษณะของแบบไม่เท่ากัน แต่ดูในด้านความรู้สึกแล้วเกิดความสมดุลในตัว ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วย การใช้องค์ประกอบอื่นเข้ามาช่วย เช่น อาจสมดุลกันด้วยผิวดำด้วยสีของอัญมณี หรือด้วยแสงเงาของวัสดุที่ใช้ทำเครื่องประดับนั้นๆ

1.2.3 ความสัมพันธ์ทางศิลปะ

หมายถึงการวางองค์ประกอบทางการออกแบบอย่างเหมาะสม เพราะเครื่องประดับมีจุดขายที่ความงามและลักษณะเด่นเฉพาะอย่าง นักออกแบบจึงต้องออกแบบให้เห็นส่วนดีของงานอย่างชัดเจน เพื่อสร้างความรู้สึกประทับใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ที่พบเห็น ซึ่งไม่จำเป็นเสมอไปว่าจะต้องมีจุดเด่นเพียงหนึ่งเดียว อาจมีมากกว่าหนึ่ง เพียงแต่ว่าเมื่อดูโดยรวมแล้ว จุดเด่นที่สองนั้นยังต้องยกกว่าจุดแรกจะเน้นในเรื่องของการแสวงหาจุดเด่นให้กับงานเครื่องประดับนั้น นักออกแบบควรคิดเผื่อไว้สองชั้น เช่น จะออกแบบกำไลข้อมือ ก็อาจเน้นจุดสนใจที่แบบความทันสมัยคลาสสิก ขณะเดียวกันก็ไม่ลืมเผื่อถึงลักษณะผิวที่เน้นความแตกต่างของเนื้อวัสดุเพื่อให้เกิดมิติในด้านความงามด้วย

นอกจากจุดดี จุดเด่นแล้ว ความสัมพันธ์กันทางศิลปะยังหมายรวมถึงจังหวะและระยะหรือความถี่ห่างในตัวเอง กล่าวสำหรับงานเครื่องประดับแล้ว จังหวะในตัวชิ้นงานเครื่องประดับนับว่ามีความสำคัญไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานเครื่องประดับที่มีลวดลายมาก เช่น การออกแบบเครื่องประดับโดยใช้ลายไทย ความงามก็จะอยู่ที่ระยะช่องไฟ และการวางลายอย่างเหมาะสมกับตัวโครงสร้างของเครื่องประดับนั้นๆ หรือการออกแบบสร้อยข้อมือแบบมีตุ้มตุ้งห้อยรอบๆ หากนักออกแบบวางโครงสร้างของขนาดตุ้มตุ้งไม่สัมพันธ์กับตัวสร้อย และกะระยะความถี่ห่างผิดพลาดแล้ว สร้อยข้อมือเส้นนั้นก็จะมีจุดเด่น

ธรรมชาติของงานศิลปะที่สัมพันธ์กับงานเครื่องประดับอีกประการก็คือ หลักการเรื่องความต่างและความกลมกลืน ความรู้สึกในเรื่องของความกลมกลืนและความต่างเป็นสิ่งที่นักออกแบบแทบทุกคนได้หยิบใช้ โดยความกลมกลืนที่ว่านี้ หมายรวมถึงความกลมกลืนในภาพรวม

ถึงแม้โดยส่วนย่อยจะมีความขัดกัน ทั้งจากแบบลวดลาย พื้นผิว หรือเส้น หากพิจารณาใน ส่วนรวมทั้งหมดแล้วไม่เกิดความรู้สึกขัดแย้งก็คือว่างานเครื่องประดับชิ้นนั้นบรรลุถึงองค์ประกอบ ศิลป์ อย่างไรก็ตาม การที่นักออกแบบเลือกใช้ความแตกต่างในส่วนใหญ่เพื่อดึงดูดความสนใจ ก็ สามารถสร้างความประทับใจได้เช่นกัน

1.3 ส่วนประกอบของการออกแบบ

1.3.1 เส้น (Line)

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์บ่งว่า งานทัศนศิลป์ชิ้นแรกๆ ของมนุษย์นั้น เริ่ม จากเส้นดั่งที่เราจะพบเห็นได้จากภาพที่เขียนตามผนังถ้ำของมนุษย์ดึกดำบรรพ์(primitive) การ เริ่มต้นของงานศิลปะในวัยเด็กก็ใช้เส้นเดียวกัน เส้นเป็นพื้นฐานของโครงสร้างของทุกสิ่ง เส้น แสดงความรู้สึกได้ ทั้งด้วยตัวของมันเองและด้วยการสร้างเป็นรูปทรงต่างๆ งานจิตรกรรมของไทย จีน ญี่ปุ่น ล้วนมีเส้นเป็นหัวใจของการออกแบบ

ความรู้สึกที่เกิดจากคุณลักษณะของเส้น

- 1) เส้นตรง ให้ความรู้สึกแน่นอน แข็งแรง ตรง เข้ม ไม่ ประนีประนอม หยาบ และเอาชนะ
- 2) เส้นโค้งน้อย หรือเส้นเป็นคลื่นน้อยๆ ให้ความรู้สึกสบาย เปลี่ยนแปลงได้ เลื่อนไหล ต่อเนื่อง มีความกลมกลืนในการเปลี่ยนทิศทาง ความเคลื่อนไหวช้า สุภาพ เป็นผู้หญิง นุ่มและอ้อมเอิบ ถ้าใช้เส้นแบบนี้มากเกินไปจะให้ความรู้สึกกังวล เรื่อยเฉื่อย ขาดจุดหมาย
- 3) เส้นโค้งวงแคบ เปลี่ยนทิศทางรวดเร็ว มีพลังเคลื่อนไหวรุนแรง
- 4) เส้นโค้งของวงกลม การเปลี่ยนทิศทางที่ตายตัว ไม่มีการ เปลี่ยนแปลง ให้ความรู้สึกเป็นเรื่อง ซ้ำๆ เป็นเส้นโค้งที่มีระเบียบที่สุด แต่จัดขีดที่สุด ไม่น่าสนใจ เพราะขาดความแปรเปลี่ยน
- 5) เส้นโค้งกันหอย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว คลี่คลาย และเติบโต เมื่อมองจากภายในออกมา แต่ถ้ามองจากภายนอกเข้าไปจะให้ความรู้สึกที่ไม่สิ้นสุดของพลัง เคลื่อนไหว เส้นกันหอยที่พบในธรรมชาติมักจะวนทวนเข็มนาฬิกา พบได้ในกันหอย ในหมอก เพลิง ในอาการเกี่ยวพันของไม้เลื้อย เป็นเส้นโค้งที่ขยายตัวออกไม่มีจุดจบ
- 6) เส้นฟันปลา หรือเส้นคดที่หักเหโดยกะทันหัน เปลี่ยนทิศทางเร็ว มาก ทำให้ประสาทกระทบ ให้จังหวะกระแทก เกร็ง ทำให้นึกถึงพลังไฟฟ้า ฟิวส์ กิจกรรมที่ ขัดแย้ง ความรุนแรง และสงคราม

ความรู้สึกที่เกิดจากทิศทางของเส้น

1) **เส้นนอน** กลมกลืนกับแรงดึงดูดของโลก ให้ความรู้สึกพักผ่อน ง่าย เหยย สงบ ผ่อนคลาย

2) **เส้นตั้ง** ให้ความสมดุล มั่นคง แข็งแรง พุ่งขึ้น จริงจัง และเงียบขรึม เป็นสัญลักษณ์ของความถูกต้อง ซื่อสัตย์ มีความสมบูรณ์ในตัว เป็นผู้ดี สง่า ทะเยอทะยาน และรุ่งเรือง

3) **เส้นเฉียง** เป็นเส้นที่อยู่ระหว่างเส้นนอนกับเส้นตั้ง ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวไม่สมบูรณ์ไม่มั่นคง ต้องการเส้นเฉียงอีกเส้นหนึ่งมาช่วยให้มั่นคง สมดุลในรูปของมูนา

4) **เส้นที่เฉียงและโค้ง** ให้ความรู้สึกที่ขาดระเบียบ ตามยถากรรม ให้ความรู้สึกพุ่งเข้าหรือพุ่งออกจากที่ว่าง

การนำเส้นต่างๆ มาใช้ในการออกแบบเครื่องประดับ ต้องพิจารณาถึงโครงสร้างของส่วนรวมทั้งหมด และผู้ออกแบบต้องระบุให้ชัดเจนว่าจะใช้วัสดุอะไร เทคนิคของการผลิตช่วยให้เส้นมีการเคลื่อนไหว ได้แก่ เส้นลวด เส้นโลหะอื่นๆ ที่มีลักษณะเป็นเส้น ก่อนนำเส้นมาใช้จะต้องมีการออกแบบให้ชัดเจน อาจมีการทดลองออกแบบเส้นชนิดต่างๆ ไว้ก่อน แล้วจึงเลือกเส้นที่มีความเหมาะสมกับแบบใส่ลงไป เส้นเรขาคณิต เป็นเส้นที่ได้รับความนิยมมาก เพราะให้ลักษณะรูปทรงที่เรียบง่าย แข็งแรง เส้นเรขาคณิต ได้แก่ เส้นโค้ง เส้นตรง ที่มาบรรจบกันเป็นรูปร่างสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม วงกลม เป็นต้น

1.3.2 รูปทรง (Form)

ประเภทของรูปทรงที่ใช้ในงานออกแบบเครื่องประดับ

1) **รูปทรงเรขาคณิต** ได้แก่ รูปทรงที่มีลักษณะเป็นแบบเรขาคณิต เช่น รูปกลม รูปสามเหลี่ยม รูปสี่เหลี่ยม ฯลฯ ในธรรมชาติผลึกของสสารต่างๆ จะมีรูปทรงแบบเรขาคณิต รูปทรงเหล่านี้เป็นรูปทรงที่ให้โครงสร้าง หรือเป็นพื้นฐานของรูปทรงอื่นๆ ทุกประเภท

2) **รูปทรงอินทรีย์รูป** หมายถึง รูปทรงของสิ่งมีชีวิต หรือมีลักษณะคล้ายสิ่งมีชีวิต รูปทรงเลียนแบบธรรมชาติ มีโครงสร้างที่ประกอบขึ้นด้วยการขยายตัวและผนึกตัวของเซลล์ต่างๆ ได้แก่ คน สัตว์ พืช เมื่อกกล่าวถึงอินทรีย์รูปในงานศิลปะมักจะหมายถึงทรงที่ให้ความรู้สึกว่ามีโครงสร้างของสิ่งมีชีวิตและเติบโตได้ เช่น รูปใบไม้ รูปเปลือกหอย รูปผีเสื้อ รูปผลไม้ เป็นต้น

3) **รูปทรงอิสระ** หมายถึง รูปทรงที่ไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนของตัวเอง เป็นไปตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เป็นรูปทรงสร้างสรรค์ มีลักษณะสั้นไหล รูปทรง

เรขาคณิตให้ความรู้สึกเป็นกลาง รูปทรงอินทรีย์รูปให้ความมีชีวิต รูปทรงอิสระให้ความเคลื่อนไหว ซึ่งมีลักษณะขัดแย้งรูปทรงเรขาคณิต แต่กลมกลืนกับรูปทรงอินทรีย์รูป

4) รูปทรงบริสุทธิ์ หมายถึง รูปทรงที่มีได้เป็นตัวแทนของสิ่งใดในธรรมชาติ เป็นรูปทรงของตัวมันเอง แสดงออกด้วยตัวเอง โดยไม่อาศัยการอ้างอิงหรือเปรียบเทียบกับธรรมชาติ การเข้าถึงรูปทรงบริสุทธิ์มี 2 วิธี คือ

- พยายามตัดทอนส่วนที่ไม่จำเป็นต่อสาระแท้จริงของรูปทรงจากธรรมชาติออกไปให้มากที่สุด ด้วยกระบวนการที่ควบคุมโดยการเห็นแจ้งหรือสัญชาตญาณ
- สร้างรูปทรงขึ้นมาใหม่ โดยไม่อาศัยรูปทรงจากธรรมชาติเลย ด้วยกระบวนการที่หนักไปทางปัญญา

1.3.3 ว่าง (Space)

ว่างหรือที่ว่าง เป็นทัศนธาตุที่มองไม่เห็น จะปรากฏตัวก็ต่อเมื่อมีทัศนธาตุอื่นมากำหนดรูปร่าง หรือมาก่อให้เกิดปฏิกิริยาขึ้น ที่ว่างหมายถึง พื้นที่ว่างซึ่งสัมพันธ์อยู่กับรูปร่างและรูปทรง

ในวงการประดิษฐ์เครื่องประดับในปัจจุบัน ที่เป็นงานศิลปะเครื่องประดับ ไม่ใช่ช่างหรือมวลผลิตเพื่อการค้า มักนิยมออกแบบเป็นรูปทรงเรขาคณิตและรูปทรงเรขาคณิต โดยการออกแบบเฉพาะผลงานแต่ละชิ้น ซึ่งจะทำได้ผลงานแปลกใหม่ไม่ซ้ำกับรูปแบบเดิมที่มีอยู่

ผู้ออกแบบเครื่องประดับในแต่ละรูปทรงจะต้องคำนึงความงดงามน่าสนใจในตัวของมันเอง รูปทรงจะต้องมีความสัมพันธ์กับส่วนรวมทั้งหมดและควรคำนึงถึงความสัมพันธ์กับบริเวณที่ว่างด้วย

การออกแบบเครื่องประดับ รูปทรง ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เน้นการเลียนแบบหรือลดตัดทอนให้ง่ายขึ้น เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบโดยคำนึงถึงวัสดุที่จะนำมาใช้ให้มีความสัมพันธ์กับการออกแบบมากที่สุด

1.3.4 สี (Color)

สีเกิดจากการที่แสงส่องกระทบกับวัตถุ แล้ววัตถุนั้นดูดซับบางสีไว้โดยสะท้อนสีบางสีออกมาสู่สายตารเรา โดยทั่วไปแล้ว สีจะสร้างความประทับใจต่อผู้พบเห็นได้มากพอๆ กับรูปแบบเนื้อวัสดุ และความละเอียดประณีตของชิ้นงานไม่ว่าเครื่องประดับนั้นจะทำมาจากวัสดุสังเคราะห์หรือวัสดุธรรมชาติ ยิ่งถ้าเป็นเครื่องประดับที่โดดเด่นด้วยสีจากหินที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติแล้ว ย่อมมีค่ากว่าหินหรือพลอยที่เกิดจากการสร้างขึ้นมาจากวิทยาศาสตร์

การใช้สีในการทำเครื่องประดับต่างจากการใช้สีทางการเขียนภาพ เพราะสีของงานเครื่องประดับเป็นสีจากวัตถุซึ่งผสมผสานกันเองตามธรรมชาติ เป็นการตกผลึกที่ยาวนาน อย่างไรก็ตาม

ก็ตาม ผู้ออกแบบควรจะมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของสีเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการออกแบบต่อไป

ความรู้สีที่มีต่อสี

1) สีแดง (red)

ให้ความรู้สึกตื่นเต้น แสดงจุดเด่นอันน่าสนใจ สะดุดตา มีลักษณะเร้าความสนใจตลอดเวลาที่พบเห็น แต่ถ้าใช้สีแดงมากเกินไปความรู้สึกจะเปลี่ยนเป็นอึดอัด สีแดงเข้ากับสีม่วง สีส้ม สีน้ำตาล สีดำ สีเหลืองทอง สีเขียวเข้ม ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับบริเวณการใช้สีให้เหมาะสมด้วย สำหรับเครื่องประดับแล้วสีแดงจะได้แก่ ทับทิม พลอยสีแดง สีที่เข้ากันได้จะได้แก่ สีเงิน สีทอง สีดำ สีเขียว สีนํ้าเงินเข้ม แต่ต้องขึ้นอยู่กับรูปแบบเป็นสำคัญ

2) สีแดงเข้ม (crimson)

แสดงถึงความมั่งคั่ง สมบูรณ์ สง่างาม และปิติอิ่มเอิบ ได้แก่ สีของพลอยโกเมน

3) สีดำ (black)

มีลักษณะสงบเยียบ อับทึบ น่ากลัว สง่า ถ้าอยู่ในบริเวณกว้างๆ จะให้ความรู้สึกอ้างว้าง เยียบเหงา มากกว่าอยู่ในบริเวณแคบๆ สำหรับเครื่องประดับที่มีสีดำ ได้แก่ นิล หินประเภทข้าวตอกพระร่วงหรือหินอุกกาบาต เป็นต้น สีที่จะใช้ให้เข้ากับสีดำเมื่อเป็นเครื่องประดับ ได้แก่ สีเงิน สีทอง เป็นต้น

4) สีเขียว (green)

เป็นสีให้ความรู้สึกเย็น ให้ความรู้สึกเป็นกลาง มองแล้วสบายตา สดชื่น เป็นสีที่เข้ากับสีเทา สีส้ม สีน้ำตาล แต่ตรงข้ามกับสีแดง เครื่องประดับที่เป็นสีเขียวได้แก่ หินสีเขียวที่เรียกว่า เขียวส่อง พลอยสีเขียว มรกต สีที่เข้ากับสีเขียวได้ดีเมื่อเป็นเครื่องประดับ ได้แก่ สีขาว สีเงิน เป็นต้น

5) สีนํ้าเงิน (blue)

เป็นสีเย็น เมื่อมีความเข้มจัดจะให้ความรู้สึกเยือกเย็น สงบ เข้ากับสีเขียว สีเหลือง สีส้ม สีน้ำตาล และกลมกลืนกับสีดำ เป็นสีที่อยู่ตรงข้ามกับสีส้ม เครื่องประดับที่เป็นสีนํ้าเงิน ได้แก่ หินสีนํ้าเงินที่เรียกว่าไพลิน นับว่าเป็นหินที่มีราคาแพง ชาวยุโรปนิยมใช้เป็นแหวนหมั้น ถ้าได้รับการเจียรไนอย่างดี จะมีราคาแพงมาก

6) สีเหลือง (yellow)

เชื่อกันว่าแสดงออกถึงสามัญสำนึก สดใส ร่าเริง เบิกบาน เกิดพลัง กระชุ่มกระชวย เป็นสัญลักษณ์แสดงความมั่งคั่ง พลอยสีเหลือง ได้แก่ บุษราคัม

1.3.5 ผิว (Texture)

คือส่วนที่มองเห็นได้รอบๆ รูปทรง หรือรูปร่างนั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นลักษณะขรุขระ เป็นมัน หยาบ ด้าน โปร่งใส ฯลฯ ลักษณะผิวเป็นสิ่งที่สามารถสร้างความรู้สึกต่อการมองเห็น ทำให้เกิดความรู้สึกอยากจับต้อง รูปคล้ำ โดยลักษณะผิวที่แตกต่างกันจะให้ความรู้สึกตอบสนองต่างกัน ตามแต่ความรู้สึกของแต่ละบุคคลว่าจะตอบสนองไปในด้านใด ลักษณะผิวจึงมีความสำคัญต่อรูปทรงมาก ในด้านการสัมผัส ลักษณะผิวมีส่วนช่วยในการออกแบบรูปทรงเป็นอย่างไร สิ่งของเครื่องใช้ตามบริเวณที่เป็นด้ามหรือที่จับถือ มักจะออกแบบให้ผิวขรุขระเพื่อที่จะได้กระชับมือและถ้าสิ่งของนั้นเป็นเครื่องประดับ ลักษณะผิวจะต้องมีความกลมกลืนกับส่วนรวมทั้งหมดของรูปทรง ผิวจะเรียบหรือขรุขระขึ้นอยู่กับแบบและความไปกันได้กับวัสดุโดยรวม ตลอดจนการนำไปใช้เป็นส่วนสำคัญอีกด้วย

การออกแบบเครื่องประดับให้ลักษณะผิวสะดุดตาได้นั้น มิใช่จะเน้นที่ลักษณะผิวอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงแบบวัสดุที่นำมาใช้ด้วย เช่น ถ้าผู้ออกแบบต้องการที่จะเน้นผิวของโลหะที่จะทำเป็นเครื่องประดับ ก็ไม่ควรมีหินสีหรือสิ่งอื่นๆ มาร่วมในแบบนั้นอีก เพราะจะทำให้เครื่องประดับมีจุดสนใจหรือจุดร่าลึบสน แต่ในขณะเดียวกัน หากจะให้เครื่องประดับเด่นที่ความแตกต่างของพื้นผิว โดยให้มีผิวเรียบและขรุขระต่างกันก็ไม่ควรใช้ปริมาณเนื้อที่เท่ากัน

1.4 หลักในการออกแบบเครื่องประดับประเภทต่างๆ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่างานออกแบบเครื่องประดับจัดอยู่ในข่ายของงานประณีตศิลป์ ซึ่งต้องมีความงามเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งกว่างานศิลปะประเภทอื่นๆ ดังนั้น การออกแบบเครื่องประดับให้ประทับใจผู้พบเห็น ก็คือ ดึงจุดสนใจในชิ้นงานให้โดดเด่นกว่าประโยชน์ใช้สอย เพราะเครื่องประดับโดยตัวของมันเองแล้ว ประโยชน์ใช้สอยของมันก็เพื่อความสวยงามสำหรับดึงดูดความสนใจผู้คนนั่นเอง ฉะนั้น หากนักออกแบบสามารถเลือกวัสดุที่ใช้ประกอบเป็นเครื่องประดับให้เข้ากับรูปแบบโครงสร้างของงานได้อย่างเหมาะสมเป็นประการแรกแล้ว ก็ถือได้ว่านักออกแบบผู้นั้นได้เดินมาถูกทางแล้ว ส่วนลักษณะรูปร่างจะออกมาอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับแนวคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของนักออกแบบแต่ละคนไป อย่างไรก็ตาม มีหลักที่เป็นแนวทางสำหรับการออกแบบเครื่องประดับแต่ละประเภท ดังต่อไปนี้

1.4.1 การออกแบบแหวน

แหวนเป็นเครื่องประดับที่ใช้กับส่วนที่เป็นนิ้วมือ ฉะนั้นจึงต้องมีการออกแบบที่เหมาะสมกลมกลืนและค่อนข้างทนทาน เนื่องจากเป็นเครื่องประดับที่ต้องสัมผัสและกระทบสิ่งต่างๆ ได้โดยง่าย จึงควรออกแบบให้สัมพันธ์กับรูปลักษณะของนิ้ว มีความโค้งมนเพื่อลดการกระทบ การออกแบบแหวนจะต้องคำนึงถึงผู้ใช้ดังนี้

- ออกแบบสำหรับผู้ชาย ผู้หญิง หรือเด็ก
  - ลักษณะแหวนใช้สวมนิ้วใด
  - สำหรับใช้ในงานอะไร เช่น งานพิธีสำคัญ หรือเพื่อสวมติดนิ้วในชีวิตประจำวัน
- การพิจารณาเรื่องประโยชน์เป็นจุดสำคัญที่ทำให้เลือกวัสดุได้ถูกต้อง และนำหลักเกณฑ์ความงามอันเป็นพื้นฐานทางศิลปะมาใช้ในการออกแบบแหวน ลักษณะการออกแบบจะต้องมีคุณค่าทางความงาม มีจุดเด่นประทับใจแก่ผู้ที่พบเห็น และสามารถสวมใส่ได้อย่างสบาย มีความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทั้งหมด ความเรียบง่ายของรูปทรงจะทำให้ใช้ได้หลายโอกาส ซึ่งแบบ วัสดุ ประโยชน์ และความสวยงามต้องสัมพันธ์กันโดยแยกแบบแหวนที่เป็นของผู้ชายกับแหวนของผู้หญิงให้มีความแตกต่างกันโดยยึดหลักธรรมชาติของผู้ใช้เป็นสิ่งประกอบการออกแบบเพื่อให้ได้แบบตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

การออกแบบแหวนของผู้ชายจะมีรูปทรงที่บด้น มีความแข็งแรงดูแล้วเรียบง่าย ไม่มีลวดลายซับซ้อน สวมใส่สบาย และควรรู้ได้ทุกโอกาส ไม่ควรแยกเป็นที่ใช้กลางคืนหรือกลางวัน

ส่วนการออกแบบแหวนผู้หญิง จะแยกลักษณะแหวนที่ใช้เวลากลางคืนและกลางวัน แหวนที่ใช้ในเวลากลางคืนแบบมักจะมีลวดลายละเอียด ใช้วัสดุที่มีประกาย ส่วนแหวนที่ใช้ในเวลากลางวันจะมีความเรียบง่ายในรูปทรงโปร่งบาง สวมใส่สบาย มีความสวยงามตามธรรมชาติ

1.4.2 การออกแบบต่างหู

ต่างหูเป็นเครื่องประดับที่เน้นให้ใบหน้าดูสวยงาม เป็นเครื่องประดับอย่างเดี่ยวที่อยู่ใกล้ชิดติดกับใบหน้ามากที่สุด ดังนั้น นักออกแบบจำเป็นต้องพิถีพิถันเป็นพิเศษ และผู้เลือกใช้ก็ต้องดูความเหมาะสมกับลักษณะของใบหน้าประกอบด้วย รูปแบบที่นิยมใช้ในการทำต่างหูมีทั้งรูปแบบเรขาคณิต แบบรูปทรงธรรมชาติ และแบบรูปทรงอิสระ โดยวัสดุที่นำมาใช้ควรมีน้ำหนักพอสมควร

การออกแบบต่างหู ส่วนใหญ่นักออกแบบนิยมที่จะออกแบบเป็นชุดเข้าคู่กับเครื่องประดับชนิดอื่นๆ เช่น สร้อยคอ เข็มกลัด แหวน เป็นต้น แต่ถ้าจะออกแบบเป็นต่างหูอย่างเดียว ควรมีลักษณะเฉพาะตัวเหมือนกัน คือมีความสมดุล มีความเหมือนกันในรูปทรง สำหรับการออกแบบเครื่องประดับในปัจจุบัน อาจจะออกแบบเครื่องประดับต่างหูให้มีรูปทรงไม่เหมือนกัน ให้ดูมีแรงถ่วงไม่เท่ากัน แต่ใช้การแต่งผมแต่งหน้าเข้าช่วยให้สภาพส่วนรวมทั้งหมดกลมกลืนกันได้

การออกแบบต่างหูในเชิงสร้างสรรค์ ไม่จำเป็นต้องเน้นเรื่องการใช้ที่หูเพียงอย่างเดียว อาจออกมาในรูปของการใช้ประโยชน์ร่วมกับอย่างอื่นได้ เช่น ใส่ตุ้มหูแต่อาจโยงมาเป็น

สร้อยคอหรือเป็นที่ออกมาในรูปของการใช้ประโยชน์ร่วมกับอย่างอื่นได้ เช่น ใส่ต่างหูแต่อาจโยงมาเป็นสร้อยคอหรือเป็นที่ติดผมได้ด้วย สิ่งสำคัญคือ ต้องคำนึงถึงความสะดวกของการนำไปใช้ร่วมด้วยเสมอ

1.4.3 การออกแบบสร้อยคอ

ความเชื่อคือต้นแบบของการสร้างสรรค์ซึ่งแม้แต่เรื่องของการสวมสร้อย ก็มีความเชื่อถือกันโดยทั่วไปอยู่ว่าต้องสวมให้เหนืออก เพื่อสื่อนัย 3 ประการ คือ เพื่อความสวยงาม เพื่อบอกความนัยบางอย่าง เพื่อเป็นการป้องกันตัว แต่ในความจริงนั้นการออกแบบสร้อยคอให้อยู่เหนืออกทำให้สะดวกในการสวมใส่ ไม่เป็นอันตรายในการไปเกาะเกี่ยวเสื้อผ้า สร้อยคอส่วนใหญ่จะออกแบบให้เรียบง่ายเพื่อให้ได้หลายโอกาส สามารถใช้ร่วมกับจี๋ ดังนั้นการออกแบบสร้อยคอจึงต้องการรูปแบบที่มากด้วยประโยชน์ใช้สอย ใช้เส้นอิสระในการออกแบบให้เกิดความสมดุลกับร่างกาย ซึ่งเส้นอิสระมักเป็นเส้นที่ใช้ในการออกแบบได้ดี สำหรับการออกแบบสร้อยคอ นักออกแบบมักจะคำนึงถึงความสัมพันธ์ของสร้อยคอและจี๋ที่ห้อยแขวนลงมา โดยความสวยงามเป็นจุดเน้นอันดับแรกและการใช้สอยเป็นอันดับรองลงมา คือคำนึงถึงความสะดวกสบายเวลาสวมใส่เป็นสำคัญ ส่วนใหญ่การออกแบบสร้อยคอมักจะมีลักษณะเรียบง่าย ใช้ได้กับจี๋ห้อยคอหลายรูปแบบ และไม่ควรมีน้ำหนักมาก

การออกแบบสร้อยคอ ถ้าใช้ในชีวิตประจำวันควรมีลักษณะเรียบง่าย แต่ถ้าใช้เพื่อแขวนพระหรือเครื่องรางของขลัง ควรให้มีความหนาแน่นมั่นคงระหว่างข้อต่อแต่ละข้อ ไม่ควรมีลักษณะหูลหาว การออกแบบสร้อยคอจะให้สั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับการใช้เป็นสำคัญ ซึ่งการนำไปใช้นั้นต้องให้ไปกันได้กับเครื่องแต่งกาย

1.4.4 การออกแบบสร้อยข้อมือและกำไลมือ

สร้อยข้อมือและกำไลมือ มีความหมายใกล้เคียงกันมาก แม้แต่ด้านประโยชน์ก็เหมือนกัน คือใช้กับการตกแต่งข้อมือเช่นเดียวกัน แต่รูปร่างเครื่องประดับไม่เหมือนกัน คือสร้อยข้อมือจะมีความอ่อนไหวทั้งตัว ส่วนกำไลมือจะมีลักษณะแข็งไม่ทั้งตัว เวลาใส่จะสวมเข้าไป อาจมีทั้งที่เปิดปิดซึ่งเป็นตะขอและไม่มีตะขอ

การออกแบบกำไลมักจะเป็นแบบเรียบ มีความสวยงามเฉพาะตัว มีความสมดุลของลวดลายต่างๆ มักจะเน้นความสวยงามด้านหน้าให้เด่นชัดกว่าส่วนอื่น

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับดินไทย

2.1 ดินไทย คือ

ดินสำเร็จรูปที่ใช้สำหรับปั้นดอกไม้ดินหรือของจิ๋ว ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของสูตรดิน และความต้องการของผู้ปั้นชิ้นงาน ดินไทยส่วนใหญ่แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1.1 ดิน Vanda clay คือ ดินที่มีส่วนผสมหลักเป็นแป้งกับกาวยาเหล็กเหมือนดินญี่ปุ่น แต่เป็นสูตรที่คนไทยประยุกต์ขึ้นเอง ดินแบบนี้จะมีลักษณะใสเมื่อขึ้นงานแห้ง เวลาปั้นจึงผสมสีชาวลงไปในดิน

2.2.2 ดินไทยเจ้าพระยา คือ สูตรที่มีดินขาวเป็นส่วนผสมหลักแทนแป้ง ส่วนนี้ก็เพื่อป้องกันแมลงมารบกวนชิ้นงานน้อยลง และไม่ขึ้นราง่าย ดินแบบนี้พอแห้งแล้วจะมีความขาวในตัว ไม่ต้องผสมสีชาวลงเวลาทำดินแบบนี้

2.2 ประวัติดินไทย

จุดเริ่มต้นของดินที่เราใช้กันอยู่ทุกวันนี้ที่เรียกว่า ดินญี่ปุ่นหรือดินไทย มีที่มาจากต่างประเทศ แต่กลับไม่ใช่ประเทศญี่ปุ่นอย่างที่เราเข้าใจกัน โดยแท้เริ่มที่ยุโรปสักประมาณ 50-60 ปีที่ผ่านมา(ค.ศ.1940-1950) เกิดจากความบังเอิญมากกว่า เนื่องจากคนยุโรปในสมัยนั้นมักจะทานอาหารประเภทขนมปังเป็นอาหารหลัก ดังนั้นจึงเกิดแป้งที่เหลือใช้เป็นจำนวนมากในแต่ละครั้ง จึงได้มีผู้ที่คิดลองเอามาปั้นเป็นสิ่งของต่างๆ เช่น ตุ๊กตา ตัวสัตว์ และดอกไม้ จากนั้นก็ได้มีการคิดพัฒนามาเรื่อยๆ จากที่เคยไม่มีสีก็ผสมสีลงไป จากที่เคยแฉะเหนียว จากที่เกิดเป็นเชื้อราบ้าง ก็ปรับปรุงมาเรื่อยๆ ตามลำดับ

ต่อมาเมื่อประมาณสักปี ค.ศ.1970 หรือประมาณ 30 ปีที่แล้ว เกิดมีชาวญี่ปุ่นเห็นชาวยุโรปปั้นเป็นรูปร่างต่างๆ ก็กลับมาคิดพัฒนา เป็นแป้งปั้นของญี่ปุ่นบ้าง แต่ก็มีข้อเสียเหมือนกับทางยุโรปอีกเช่นเคย ด้วยความที่ญี่ปุ่นเป็นนักคิดก็สามารถพัฒนาแป้งปั้นในเกิดเป็นดินปั้นขึ้นมาจนได้ ที่เรียกว่า เคลย์(Clay) ส่วนผสมในตอนแรกก็ทำมาจาก แป้งทำอาหาร เหมือนกัน(แต่ปัจจุบันเกิดแป้งทางเคมี) ที่ประเทศญี่ปุ่นในยุคก่อนนำมาปั้นตุ๊กตาแบบเหมือนจริง ก็จะมีผสมกระดาษขุ่นเข้าที่เรียกว่า ดินเยื่อกระดาษ ส่วนการทำดอกไม้ก็ใช้ดินแป้งทำและก็มีโรงเรียนเล็กๆ เกิดขึ้นมากมาย เพื่อสอนการทำงานฝีมือประเภทนี้ขึ้น ในขณะเดียวกันเกิดบริษัทที่ผลิตออกมาจำหน่ายเป็นจำนวนมากเช่นกัน หลากหลายยี่ห้อ ส่วนยี่ห้อที่เราคุ้นดีก็คือ ดินLUNA CLAY ก็เป็นยี่ห้อหนึ่งที่มีคนใช้มาก (ดินญี่ปุ่น LUNA CLAY มีด้วยหลายเกรด แต่แบบที่บ้านเราใช้กันเป็นเกรดที่ถูกที่สุดในญี่ปุ่น)

หลังจากนั้นไม่นานนักดินญี่ปุ่นก็เริ่มเข้ามาในประเทศไทย ประมาณปี พ.ศ.2530 เกิดการนำดินญี่ปุ่นมาปั้นเป็นดอกไม้ เป็นตุ๊กตา โดยผู้สอนก็เป็นอาจารย์ชาวญี่ปุ่น ในตอนนั้นมีคนไทยสนใจเป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังไม่แพร่หลาย ทำกันเฉพาะกลุ่ม โดยส่วนจะเป็นการทำเพื่อเป็นอติเรกมากกว่า ไม่ได้ทำเพื่อจำหน่าย หลังจากนั้นไม่นานนักคนไทยเป็นคนรักเรื่องงานฝีมือก็คิด

มาดินไทยขึ้นมาบ้าง ก็เกิดจากแป้งเหมือนในทุกๆ ประเทศที่เริ่มคิดสูตร เท่าที่จำได้ก็เห็นต้นมะพร้าว ต้นกล้วย ขายกันอยู่ตามชายหาด เช่น แถวบางแสน ก็มากอยู่ และส่วนหนึ่งที่คุณครูสอนที่สอนหนังสือนำแป้งที่ทำเองมาสอนนักเรียนในวิชางานประดิษฐ์ในหลายๆ โรงเรียน ส่วนกลุ่มที่ทำขายก็พัฒนาด้านฝีมือในการทำให้สวยงาม ละเอียดลออ ยิ่งกว่าประเทศต้นแบบเสียอีก ทางด้านผู้ผลิตเองก็พัฒนาสูตรดินมาเกือบจะเทียบเท่าดินญี่ปุ่น

2.3 สูตรดินไทย

ส่วนผสม

ดินขาว	1	กิโลกรัม
กาวลาเท็กซ์	600	กรัม
กาวน้ำ	600	กรัม
วาสลีน	2	ช้อนโต๊ะ
น้ำมันมะกอก	4	ช้อนโต๊ะ

วิธีทำ

- 1) ผสมดิน กาวลาเท็กซ์ กาวน้ำ น้ำมันมะกอก วาสลีน คลุกเคล้าให้เป็นเนื้อเดียวกัน
- 2) แผ่ดินให้เป็นแผ่นบางๆ ผึ่งลม กลับดินส่วนด้านล่างให้หมาด นวดสลับกับการผึ่งลมอย่างต่อเนื่องจนเนื้อดินแข็งไม่ติดมือ พร้อมทั้งจะนำไปใช้งาน
- 3) ทาวาสลีนที่มีมือลูบผิวก่อนดินห่อด้วยพลาสติกใส่เก็บไว้ในอุณหภูมิปกติ

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดดอกไม้ในราชสำนัก

3.1 ประวัติความเป็นมาของการจัดดอกไม้ในราชสำนัก

ประวัติความเป็นมาของการประดิษฐ์ดอกไม้สดซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของไทยที่บรรพบุรุษได้เป็นผู้คิดค้นประดิษฐ์และตกแต่งให้สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมและประเพณี พร้อมสรรพไปด้วยดอกไม้และใบไม้ที่มีคุณลักษณะที่เอื้ออำนวยใช้กับงานดอกไม้สดของไทย เพื่อสืบสานจนมาเป็นเอกลักษณ์ที่คนไทยและต่างชาติยอมรับความเป็นศิลปะที่ละเอียดอ่อน ละเมียดละมัย ที่ชาติใดในโลกไม่สามารถทัดเทียมและเลียนแบบได้ ซึ่งเป็นเวลาอันยาวนานไม่ปรากฏแน่ชัดว่าได้มีการเริ่มต้นขึ้นในสมัยใดแน่ เนื่องจากมิได้มีการจดลายลักษณ์อักษรไว้แน่นอน แต่ในคำอธิบายประวัติการจัดดอกไม้สด พ.ศ. 2486 มีรายละเอียดดังนี้

จากหนังสือเรื่องตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์หรือเรื่องนางนพมาศ ปรากฏว่าในรัชสมัยของสมเด็จพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัยนั้น ศิลปะในการจัดแต่งดอกไม้สดเจริญอยู่แล้ว เช่น ตอนที่ทำวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางนพมาศบรรยายเรื่องพระราชพิธีจองเปรียงในวันเพ็ญ เดือน 12 ในโอกาส

นั้นประชาชนชายหญิงต่างได้ประกวดโคมชัก โคมแขวน โคมลอย ฝ่ายพระสนมกำนัลก็ทำโคมลอยร้อยด้วยดอกไม้เป็นรูปแบบต่างๆ ประกวดกัน ถวายให้ทรงอุทิศบูชาพระบวรพุทธบาทซึ่งประดิษฐานยังนมมทานที

ครั้นภายหลังที่พระศรีมโหสถบิดาของนางนพมาศได้นำนางถวายตัวเป็นพระสนมของสมเด็จพระร่วงเจ้า คือภายหลังวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 1907 แล้ว นางนพมาศจึงได้ร่วมการประกวดโคมลอยนั้นด้วย นางนพมาศจึงได้คิดเอาดอกไม้ต่างๆ มาประดิษฐ์เป็นรูปดอกไม้บัวแบ่งบานรับแสงจันทร์โดยใช้ดอกไม้ซ้อนสีสลับให้เป็นลวดลาย แล้วนำเอาผลไม้มาแกะสลักเป็นรูปนก จัปจิกกิน เกสรดอกไม้ เสียบแซมด้วยรูปเทียนแล้วลอยโคมไฟไปในน้ำ ครั้นสมเด็จพระร่วงเจ้าทอดพระเนตรเห็นก็ชมว่าโคมรูปดอกไม้บัวนี้งามอย่างประหลาด จึงตรัสเรียกหาตัวผู้คิดประดิษฐ์โคมนี้ นางนพมาศก็ทูลให้ทรงทราบว่าได้คิดขึ้นด้วยเหตุผลหลายประการ ซึ่งรวมความได้ว่าการประดิษฐ์โคมแบบนี้เป็นการถูกต้องด้วยกาลเทศะ

สมเด็จพระร่วงเจ้าจึงได้ทรงบัญญัติให้ทำโคมลอยรูปดอกไม้ในวันนักขัตฤกษ์ วันเพ็ญเดือน 12 สืบมา ชาวไทยจึงได้มีประเพณีลอยกระทงในวันเพ็ญเดือน 12 โคมดอกไม้ก็ได้พลิกเพลงทำด้วยดอกไม้ใบไม้ต่างๆ กันจนเป็นรูปกระทงเจิมเช่นที่เห็นหลากหลายในปัจจุบันนี้

นอกจากนี้ยังปรากฏอีกว่า ในเดือนเมษายนมีพระราชพิธีสนามใหญ่ บรรดาเจ้าเมือง เศรษฐี คหบดี เข้าเฝ้าถวายบังคมสมเด็จพระร่วงเจ้า เพื่อถวายเครื่องราชบรรณาการ พระสนมกำนัลก็ร้อยกรองดอกไม้เป็นรูปสัตว์ต่างๆ เมียงหมากถวายให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ผู้มาเฝ้า นางนพมาศร้อยดอกไม้สีเหลืองเป็นรูปพานทองสองชั้นรองชั้น มีระย้าระบายดงามในชั้นใส่เมียงหมาก แล้วร้อยดอกไม้เป็นตาข่ายคลุมชั้นอีกทีหนึ่ง ดูเป็นที่เจริญตาและถูกกาลเทศะ สมเด็จพระร่วงเจ้าจึงทรงบัญญัติว่า ถ้าชาวไทยทำการรับแขกขนาดใหญ่มีงานอวามงคลหรือวิวาหมงคล ก็ให้ร้อยกรองดอกไม้เป็นรูปแบบพานชั้นหมากและให้เรียกว่า พานชั้นหมาก

แสดงให้เห็นว่า ในสมัยสมเด็จพระร่วงเจ้าราว 650 ปีมาแล้ว ชาวไทยรู้จักร้อยกรองดอกไม้เป็นรูปแบบต่างๆ เช่น โคมรูปสัตว์หรือเครื่องใช้ต่างๆ ตลอดจนการร้อยตาข่ายดอกไม้ สิ่งเหล่านี้ย่อมชี้ให้เห็นความเจริญในทางสติปัญญาและจิตใจของชาวไทยในสมัยนั้นได้ดี เป็นที่น่าภูมิใจว่า ความเจริญนี้เรายังสามารถรักษาไว้ได้ตลอดมา ทั้งนี้เพราะชาวไทยนิยมใช้ดอกไม้เป็นพุทธบูชาอยู่เสมอ จึงคงสอนลูกหลานผู้คนให้รู้จักจัดดอกไม้เรื่อยๆ มา

การประดิษฐ์ดอกไม้สี่บเนื่องและวิวัฒนาการมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา ต๋านราชนุกาภพพระเมตตาตรัสเล่าว่า เจ้าคุณตანი ธิดาเจ้าพระยามหาเสน(ขุนนาค) ซึ่งเป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ 1 และเป็นพระมารดาของกรมหมื่นสุนทรวิกรม ได้เป็นช่างดอกไม้ที่มีชื่อเสียง

มาก เป็นผู้ที่มีการคิดประดิษฐ์ดอกไม้เป็นรูปแบบต่างๆ และเป็นช่างสืบต่อมาจากจนถึงธิดาและนัดดา เมื่อลองคิดเทียบจากวันเฉลิมพระยศโอรสเจ้าคุณตาคีเป็นกรมหมื่นสุรินทรรักษ์คือใน พ.ศ. 2359 ประมาณกาลได้ว่าสมัยที่ทำดอกไม้เป็นการใหญ่ในรัชกาลที่ 1-2 นั้น คงเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 188 ปีมาแล้ว

เมื่อประมาณ 140 ปีที่ผ่านมา การประดิษฐ์ดอกไม้ของไทยได้ขยายขอบเขตออกไป ได้รู้จักดัดแปลงผ้า กระดาษ และซี่ผึ้งแข็ง ประดิษฐ์เป็นดอกไม้แห่งรูปแบบต่างๆ เช่น รักเร่ จำปามะลิ ฯลฯ แทนดอกไม้สดอีกด้วย กรมสมเด็จพระสุตาทรัตนราชประยูร พระเจ้าบรมวงศ์ฝ่ายในชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งทรงอภิบาลบำรุงเลี้ยงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปियมหาราชได้ทรงใฝ่พระทัยเป็นอันมาก และเจ้านายซึ่งประทับอยู่กับกรมสมเด็จพระรัตนราชประยูรนี้ ก็ทรงประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง และผูกดอกไม้ช่อเป็นจำนวนมากอีกเหมือนกัน ในรัชกาลที่ 5 มีพระราชนิมมการประดิษฐ์ดอกไม้ของไทยอย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะมิพระราชพิธีใดๆ เจ้านายฝ่ายในต้องประกวดกันจัดแต่งดอกไม้มาถวายให้ทรงใช้ในงานนั้นเสมอ พระเชษฐภคินีผู้ใหญ่คือกรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีราชการฝ่ายในเป็นผู้ทรงพระปรีชาสามารถในการประดิษฐ์แต่งร้อยกรองดอกไม้มากมีพระนามในงานช่างดอกไม้เป็นที่เลื่องลืออยู่จนทุกวันนี้ โดยที่เสด็จกรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐเป็นพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์ใหญ่ ได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีราชการฝ่ายในมักจะทรงบัญชาการให้เจ้านายฝ่ายในประดิษฐ์ดอกไม้ตกแต่งพระแท่นมณฑลในพระราชพิธีต่างๆ ดอกไม้ตกแต่งพระทวาร พระบัญชาในพระที่นั่งต่างๆ และไม่ว่าจะมีงานใดเสด็จกรมหลวงทรงเกณฑ์ให้ประดิษฐ์ดอกไม้อยู่ตลอดเวลา นอกจากจะทรงเกณฑ์ให้ทำแบบโบราณแล้วยังทรงคิดดัดแปลงการประดิษฐ์ดอกไม้แบบใหม่ๆ ซึ่งแต่โบราณได้มีการร้อยตาข่าย ร้อยเฟื้องแบบต่างๆ ใช้ติดโครงไม้ไผ่หุ้มผ้าขาวมีแบบซ้ำๆ ตามแบบเดิม เช่น บันไดแก้ว พู่กลิ้ง กลิ่นคว่ำ กลิ่นตะแคง กลิ่นจีน ครั้นมาสมัยสมเด็จพระกรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ ได้ทรงคิดทำโครงลวดทาสีขาวและประกอบดอกไม้ให้มีรูปร่างแปลกพิสดารงดงามออกไปอีกมากมาย เช่น ระย้าแปลง พวงแก้ว ฯลฯ และแปลงบันไดแก้วเป็นรูปวิมานพระอินทร์ วิมานแท่น

พระมเหสีเทวีทุกตำหนักใฝ่พระทัยในการจัดแต่งดอกไม้ไปตามๆ กัน แต่ละพระองค์ก็มีชื่อเสียงในงานฝีมือต่างๆ กัน สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระพันปีหลวง ครั้นยังดำรงพระอิสริยยศเป็นพระบรมราชินีนาถโปรดเกล้าฯ ให้ฝึกหัดอบรมข้าหลวงและครูโรงเรียนราชินีนาถให้รู้จักทำดอกไม้แห้งเลียนแบบดอกไม้สดด้วย ทรงส่งเสริมฟื้นฟูการประดิษฐ์ดอกไม้เป็นอันมากพระองค์เองก็ทรงใช้เวลาว่างประดิษฐ์ดัดแปลงจากแบบเก่าให้แปลกพิสดารออกไป จึงมีพระนามเลื่องลือในการร้อยพวงมาลัย แต่เดิมมาที่นิยมร้อยมาลัยดอกมะลิเป็นมาลัยสีขาวกลมธรรมดา

เท่านั้น ถ้าจะพลิกแพลงก็มักร้อยเป็นมาลัยเกลียวให้มีลายเป็นเกลียวขึ้นไปอย่างที่เราเห็นวางขายที่ตลาดทุกวันนี้ สมเด็จพระพันปีหลวงได้ทรงคิดร้อยมาลัยด้วยดอกไม้ต่างๆ ตลอดจนใช้ใบไม้แทรกทำให้มีลวดลายและสีต่างๆ กันอย่างงดงามพลิกแพลงดูแปลกตา ในงานพระศพสมเด็จพระปิยมมาวดีศรีพัชรินทรมาตาซึ่งเป็นพระมารดาของสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง และสมเด็จพระศรีสวรินทรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าพระองค์นี้ พระศพประดิษฐานอยู่ ณ วังสะพานถ่าน(คือที่ตลาดบำเพ็ญบุญในเวลานี้) สมเด็จพระพันปีหลวงมีพระราชเสาวนีย์ดำรัสให้ท้าววรคณานันท์(ม.ร.ว.ป๋ม มาลากุล) จัดร้อยมาลัยไปประดับงานพระศพ เช่น ตกแต่งตามฉัตรวัดพระโกศ และติดตามประตู่ หน้าต่าง ตามประเพณีงานใหญ่ๆ ของเจ้านายตลอดงาน มาลัยที่ตกแต่งเปลี่ยนสี เปลี่ยนรูป เปลี่ยนแบบเรื่อยๆ มา ความเจริญของการร้อยมาลัยจึงเริ่มต้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ในระหว่างเวลาที่สมเด็จพระพันปีหลวงมีพระนามเลื่องลือทางร้อยมาลัย พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาถ พระอัครชายา ในรัชกาลที่ 5 ก็มีพระนามเลื่องลือในทางร้อยดอกไม้เป็นตาข่ายแบบต่างๆ เจ้านายในตำหนักนี้ทรงร้อยตาข่ายได้ทุกแบบตามต้นฉบับเดิม และได้พลิกแพลงเพิ่มเติมพร้อมทั้งสลัสนี้อย่างงดงามอีกด้วย จะเห็นได้ว่าศิลปะในการจัดแต่งดอกไม้ด้วยวิธีต่างๆ เพื่อพุ่มมาก ได้มีการฟื้นฟูประดิษฐ์ตามแบบและวิธีเดิม ได้ค้นคิดหาแบบและวิธีใหม่ให้สะดอกสวยงาม และทันสมัยมากยิ่งขึ้นจากเดิมที่มีการเย็บกลีบดอกไม้ติดกับใบตองเพื่อให้เป็นรูปดอกไม้ต่างๆ นั้น ใช้เย็บด้วยเข็มและด้าย กลีบดอกไม้ที่ใช้เย็บก็มักจะเป็นพวกกลีบบานบุรี แต่ต่อมาพลิกแพลงใช้กลีบดอกไม้และใบไม้ชนิดต่างๆ นอกจากนี้ยังค้นพบว่า กลีบดอกไม้ชนิดที่มีกลีบละเอียด เช่น ดอกบานไม่รู้โรยก็นำมาติดแบบได้อย่างสวยงาม เรียบร้อย และคงทนได้หลายวัน พร้อมทั้งยังใช้ประกอบให้เป็นลวดลายด้วยสีสน้อย่างใดก็ได้ จึงได้คิดเขียนรูปสีบนกระดาษค่อนข้างแข็ง แล้วใช้กลีบบานไม่รู้โรยย้อมสีต่างๆ ตามชอบใจ สมเด็จพระพันปีหลวงทรงริเริ่มขึ้นเมื่อทรงจัดงานเลี้ยงต้อนรับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จกลับจากยุโรปใหม่ๆ ครั้งนั้นสมเด็จพระพันปีหลวงได้มีพระราชเสาวนีย์ดำรัสใช้ช่างเขียน เขียนรูปพญานาคเลื้อยไปตามยาวของโต๊ะเสวย แล้วติดดอกไม้บนโครงรูปพญานาค ดอกไม้เลื้อยบนโต๊ะเสวยงดงามอย่างยิ่ง

การประดิษฐ์พุ่มเครื่องบูชาหรือเครื่องทองน้อย ในสมัยโบราณได้นำดอกไม้มามัดเข้าเป็นช่อทรงดอกบัวแล้วเสียบในถ้วยแก้วเจิง ต่อมาสมเด็จพระพันปีหลวงทรงคิดเย็บกลีบดอกไม้ติดบนใบตองประดิษฐ์ให้เป็นรูปดอกบัวที่มีสีสลัต่างๆ กัน แต่ในการเย็บนั้นไม่สะดอกมากนัก ครั้นถึงงานพระศพสมเด็จพระเจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์ประมาณ 90 ปีมาแล้ว พระเจ้า

บรมวงศ์เธอกรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์ได้ทรงคิดเกล้ามวลมะละกออ่อน และหัวมันเทศเป็นรูป ดอกบัวใช้เป็นแกนใน แล้วพับกลีบดอกไม้ไปไม้ ติดแกนนั้นด้วยเข็มหมุดจึงกลายเป็นพุ่มเล็กๆ ที่ งดงาม ทำให้สะดวกสวายและทำลวดลายได้ง่าย เป็นที่นิยมใช้กันต่อมาจนถึงทุกวันนี้ พระเจ้า บรมวงศ์เธอกรมหลวงทิพยรัตนกิริตกุลินีพระองค์เคยทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีราชการฝ่ายในมา สมัยหนึ่ง มีพระนามเลื่องลือในการแกะสลักจักสานต่างๆ

ผู้ที่เริ่มต้นคิดหรือมีชื่อเสียงว่าเป็นช่างดอกไม้้นั้นล้วนเป็นเจ้าของฝ่ายในและข้าราชการ ทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากพระบรมมหาราชวังเป็นสถานที่ที่บรรทมหญิงได้เป็นอย่างดี บรรดาเจ้านายต่าง กรม ข้าราชการ เศรษฐี คหบดี ที่ปรารถนาจะให้ลูกสาวหลานสาวของตนเข้าไปอยู่กับเจ้านายฝ่ายใน สุดแต่ว่าจะคุ้นเคยกับพระองค์ใด เมื่อมีงานพระราชพิธีต่างๆ มาก และเจ้านายก็ทรงประกวดกัน ประดิษฐ์ดอกไม้ถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือตกแต่งพระแท่นมณฑล ทรงพระเกษที่ข้าหลวงให้ ช่วยกันทำตามถนัด หัดเด็กๆ พร้อมกันไปด้วย เช่น ตอนแรกก็หัดให้ปลิดก้านดอกไม้ ปลิดกลีบ ดอกไม้ตามประสาเด็ก ต่อมาค่อยหัดร้อยดอกไม้ต่อกันให้ยาวแบบง่ายๆ แล้วฝึกหัดร้อยตาข่าย หรือพับกลีบดอกไม้ไปไม้ให้ผู้ใหญ่ ร้อยมาลัยหรือประดิษฐ์พุ่มดอกไม้ต่อไป เมื่อใดมีฝีมือทำได้ เรียบร้อยเป็นที่ไว้วางใจได้ ก็จะได้รับภารกิจสอนให้รู้จักประดิษฐ์ดอกไม้ให้เป็นชิ้นเป็นอันสืบไป

การเรียนเป็นไปในทำนองจำต่อๆ กันลงมาและค่อยทำค่อยไปจนชำนาญ การที่จะรู้ว่าสิ่งใด งามหรือไม่งามตรงไหนนั้น ต้องอาศัยประสบการณ์ที่เคยเห็น เคยทำมามาก และมีสติปัญญา เขียบแหลมเฉลียวฉลาด ก็ย่อมสามารถและมีศิลปะในการประดิษฐ์จัดแต่งดอกไม้ได้ดี เมื่อบิดา มารดาเห็นว่าลูกหลานของตนมีความรู้ชำนาญ ทั้งรู้จักระเบียบประเพณีต่างๆ ดีพอควรแล้ว ก็ทูล ลาเฝ้าลูกหลานของตนออกมาอยู่บ้านและมีเหย้าเรือนกันต่อไป เมื่อทางบ้านมีงานใด เช่น งาน สมรส งานอุปสมบท โทนจุก ทำบุญอายุหรืองานศพ เป็นต้น ต่างก็ประดิษฐ์แต่งดอกไม้ทอดฝีมือ กันเพื่อโฆษณาว่า ลูกหลานของตนได้มีการศึกษาศึกษาดีมาจากพระบรมมหาราชวัง ความเจริญในการ ประดิษฐ์จัดแต่งดอกไม้ จึงได้แพร่หลายออกไปทั่วราชอาณาจักร

วิชาการประดิษฐ์ดอกไม้สดจะเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปได้นั้น ต้องอาศัยผู้ที่รักจะศึกษา ค้นคว้า ทดลองดัดแปลงแก้ไข ต่อเติมเสริมแต่งไปอีก และการที่จะมีผู้รักจะศึกษาค้นคว้าเช่นว่านี้ ก็ย่อมต้องอาศัยเครื่องปลุกใจหรือเร้าใจด้วยชื่อเสียง เกียรติยศและผลประโยชน์เป็นสำคัญ เมื่อ ฟังคำบอกเล่าของคนแก่คนแก่ที่มีอายุร่วมสมัยในรัชกาลที่ 6-9 จะเห็นได้ว่าในรัชกาลที่ 9 เป็นยุค สมัยที่มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องรูปแบบ วัสดุ และได้ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้ งานประดิษฐ์พัฒนาเป็นไปในรูปของธุรกิจ จำหน่ายทั้งภายในประเทศและต่างประเทศอย่าง

กว้างขวาง มุ่งเน้นให้คนต่างชาติรับรู้ในควมมีวัฒนธรรมด้านประดิษฐ์ดอกไม้สด ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย งานมงคลต่างๆ ที่คนไทยปฏิบัติสืบทอดกันมามีพิธีต่างๆ ดังนี้

1. งานในสำนักพระราชวัง
2. งานเฉลิมฉลองในพระราชพิธีต่างๆ
3. งานรับพระราชทานตรา
4. งานพระราชทานปริญญาบัตร
5. งานฉลองยศศักดิ์หรืองานฉลองเกียรติยศ
6. งานจัดตกแต่งโต๊ะหมู่บูชาหรือเครื่องบูชา
7. งานขึ้นบ้านใหม่ เปิดอาคารใหม่ หรือสำนักงานใหม่
8. การขู้อ การหมั้น การแต่งงาน
9. งานรับขวัญนาค งานอุปสมบท
10. งานฉลองวันเกิด หรืองานครบรอบอายุ
11. งานรับขวัญเด็กเกิดใหม่
12. งานโกนจุก
13. งานเกษียณอายุ
14. พิธีงานศพ
15. งานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง
16. งานนิทรรศการศิลปวัฒนธรรมไทย ฯลฯ

3.2 การเลือกซื้อ การเลือกใช้ ดอกไม้และใบไม้

การเลือกซื้อดอกไม้และใบไม้ที่นำมาใช้ในงานประดิษฐ์ดอกไม้สดนั้นควรพิจารณาดังต่อไปนี้

3.2.1 **ฤดูกาล** ดอกไม้ใบไม้บางชนิดมีให้ใช้ได้ทุกฤดูกาล เช่น ดอกกุหลาบ ดอกพุด ดอกรัก ใบแก้ว ใบกระป๋อง ดอกกล้วยไม้

3.2.2 **เทศกาล** ใน 1 ปีคนไทยจะมีการประกอบประเพณีหลายอย่าง เช่น งานลอยกระทง แต่งเทียนพรรษา งานไหว้ครู มักจะเลือกดอกไม้ใบไม้ได้เหมาะสมกับเทศกาล

3.2.3 **ความเชื่อและค่านิยม** คนไทยส่วนใหญ่มักใช้ดอกไม้ใบไม้ที่มีชื่อเป็นมงคลมาใช้ในการมงคล เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล เช่น ดอกรัก ดอกดาวเรือง ดอกกุหลาบ ดอกมะลิ ดอกบานไม่รู้รุ่ย ใบแก้ว ใบเงิน ใบทอง ใบนาค ดอกเข็ม มักนิยมใช้ในการแต่งงาน งานวันแม่ พิธีไหว้ครู

3.2.4 ความคงทน บางครั้งจำเป็นต้องนำดอกไม้ใบไม้ไประยะไกล เช่น ต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ จึงต้องใช้ดอกไม้มีความคงทนทานต่อการเหี่ยวเฉา และการขนส่ง ได้แก่ ดอกกล้วยไม้ ไบแก้ว ไบตอง

3.2.5 การใช้งาน ที่สามารถผสมผสานเข้ากันได้ทั้งสี ขนาดของดอกไม้ กลีบดอกไม้ ใบไม้ และลักษณะรูปร่างที่เข้ากันได้ตามองค์ประกอบศิลป์

3.2.6 ธุรกิจงานดอกไม้สด การประดิษฐ์งานดอกไม้สดในปัจจุบันได้เป็นธุรกิจที่สร้างรายได้ไม่น้อยกว่างานธุรกิจอื่นๆ งานประดิษฐ์ดอกไม้สดแบบธุรกิจนั้นมักเกิดจากนักประดิษฐ์ที่มีประสบการณ์ อุดมการณ์ และทัศนคติ ที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างออกไป หรือตามความต้องการของลูกค้าเป็นสำคัญ แต่ยังคงรักษารูปแบบ และการเลือกใช้ดอกไม้ใบไม้ที่เป็นประเพณีและวัฒนธรรมไทยไว้

3.2.7 เลือกตามสภาพท้องถิ่น ในเมืองไทยมักจะมีดอกไม้ ใบไม้ที่เจริญงอกงามได้ดีเฉพาะภูมิภาคประเทศประจำภาคต่างๆ ที่แตกต่างกันไปบ้าง

3.3 การเลือกซื้อดอกไม้และใบไม้ที่ใช้งานดอกไม้สด

เพื่อจุดประสงค์ในการใช้ด้วยเหตุผลใดก็ตามควรพิจารณาเลือกใช้ตามฤดูกาล เพื่อจะได้ดอกไม้ใบไม้ราคาถูก พยายามออกแบบงานที่ใช้ดอกไม้และใบไม้ที่ทดแทนกันได้

3.3.1 ดอกกุหลาบมอญ เป็นดอกกุหลาบที่มีลักษณะกลีบดอกแข็งแรง ควรเลือกดอกแรกแย้ม เพราะจะเก็บไว้ได้นานกว่าดอกบาน สีสดใส ไม่มีรอยช้ำดำ เลือกขนาดดอกใหญ่ใช้สำหรับร้อยมาลัย ดอกขนาดกลางใช้สำหรับเย็บแบบ ดอกขนาดเล็กใช้สำหรับทำดอกตุ้มของอุบะ

ภาพ 2.1 ดอกกุหลาบ

3.3.2 ดอกกล้วยไม้ ในงานดอกไม้สดนิยมใช้กลีบกล้วยไม้พันธุ์ชี่ซ่า มาดามและบอมส์ ควรเลือกดอกที่มีสีสดกลีบดอกและก้านแข็งแรง ไม่มีสีคล้ำเหลืองอมน้ำตาล

ภาพ 2.2 ดอกกล้วยไม้

3.3.3 ดอกบานบุรี เป็นดอกไม้สี่เหลี่ยม ดอกเป็นกระพุ่มที่โคนดอกมีกลีบดอกห่ากลีบ มักนำมาร้อยมาลัยและเย็บแบบ กลีบดอกต้องไม่เหี่ยว ไม่มีจุดดำดำ

ภาพ 2.3 ดอกบานบุรี

3.3.4 ดอกเฟื่องฟ้า เป็นดอกไม้หลากสีที่มีกลีบดอกอบบาง ควรเลือกดอกที่มีอายุปานกลาง เพราะมีสีสันสวยงามและแข็งแรงกว่าดอกบาน

ภาพ 2.4 ดอกเฟื่องฟ้า

3.3.5 ดอกจำปี – จำปา นิยมนำมาใช้เป็นดอกตูมของอุบะใช้ในเครื่องแขวนประเภทต่างๆ และมาลัยที่ใช้บูชาพระ ดอกจำปาควรเลือกกลีบที่มีสีเหลืองทองเข้ม ดอกจำปีเลือกดอกที่มีสีขาวนวลอมเหลือง กลีบดอกไม้ซ้ำ ควรเลือกดอกแฉ้มดีกว่าดอกตูม เพราะไม่มีกลิ่นหอม ดอกบานกลีบจะหลุดร่วงง่ายควรเด็ดเกสรข้างในออกจะช่วยไม่ให้ดอกบานเร็วเกินไป

ภาพ 2.5 ดอกจำปี – จำปา

3.3.6 ดอกรัก เป็นดอกไม้ช่อสีขาวและสีม่วง แต่นิยมใช้สีขาวแพร่หลายมากกว่า ควรเลือกดอกรักที่ติดอยู่กับช่อดอกหรือมีกลีบเลี้ยงหุ้ม จะมีความคงทนและคงความสดไว้ได้นานกว่าที่ปลิดกลีบเลี้ยงออกแล้ว

ภาพ 2.6 ดอกรัก

3.3.7 ดอกพุด นิยมใช้ดอกตูมที่มีสีขาวอมเขียวอ่อน ควรเลือกดอกที่ตูมตึง ก้านสีเขียว ถ้าดอกเก่าจะมีสีเหลือง ดอกและก้านเขียวไม่มีสีเขียวอยู่เลย

๖ - มี.ค. ๒๕๕๘

1. 6727119

ภาพ 2.7 ดอกพุด

3.3.8 ดอกมะลิ ดอกมะลิตูมมีลักษณะสีขาวนวล ก้านสีเขียวอ่อน เลือกดอกที่ยังมีกลีบเลี้ยงหุ้มก้านดอกอยู่ จะไม่ทำให้โคนก้านดอกแตกก่อนนำมาใช้งาน

ภาพ 2.8 ดอกมะลิ

3.3.9 ดอกเขี้ยวกระแต เป็นดอกไม้สีขาวนวล มีลักษณะคล้ายดอกมะลิแต่มีขนาดเล็กกว่าดอกมะลิ เลือกดอกที่ตูมตั้งก้านดอกแข็งไม่เหี่ยว

ภาพ 2.9 ดอกเขี้ยวกระแต

3.3.10 ดอกบานไม่รู้โรย มี 3 สี คือ สีแดง สีชมพู และสีขาว เลือกดอกที่ตัดจากต้นมาใหม่ๆ กลีบดอกไม่ยาวเกินไป แกนกลางของดอกจะมีสีเขียวเล็กน้อย ใบที่โคนดอกมีสีเขียวสด ก้านดอกแข็ง กลีบดอกไม่หลุดร่วง ปลายกลีบดอกมีสีขาว และเกสรดอกเกือบทุกกลีบไม่มีกลิ่นเหม็นฉับ

ภาพ 2.10 ดอกบานไม่รู้โรย

3.3.11 ดอกเบญจมาศน้ำ ดอกพกากรองและดอกกะเม็ง เป็นดอกไม้ที่นำมาใช้เป็นส่วนประกอบในการร้อยมาลัยเป็นส่วนใหญ่ เลือกดอกที่มีก้านดอกแข็งอวบไม่เหี่ยวช้ำ ดอกตูมเล็กๆ หรือกลีบดอกที่อยู่ข้างในไม่หลุดร่วง

ภาพ 2.11 ดอกเบญจมาศน้ำ ดอกพกากรอง ดอกกะเม็ง

3.3.12 ดอกชบา ใช้กลีบเลี้ยงมาเป็นหมวกครอบในการร้อยชุบะ เลือกดอกที่สีสดและมีกลีบเลี้ยงติดแน่นอย่างสมบูรณ์ จะปลิดกลีบเลี้ยงออกเมื่อต้องการใช้งาน

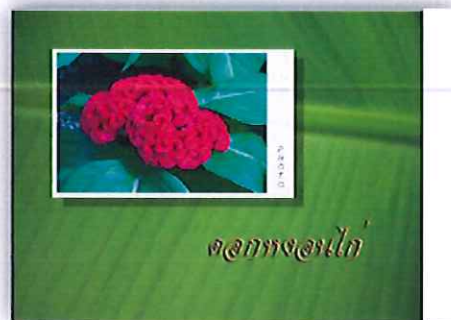
ภาพ 2.12 ดอกชบา

3.3.13 ดอกพังกวย เป็นดอกไม้ที่มีปลายกลีบดอกมนโคนดอกเรียว นำมาใช้ประโยชน์เช่นเดียวกับดอกเบญจมาศน้ำ ดอกพังกวยรองและดอกกะเม็ง ควรเก็บไว้ทั้งดอก เมื่อใช้งานจึงค่อยตัดปลายกลีบออก

ภาพ 2.13 ดอกพังกวย

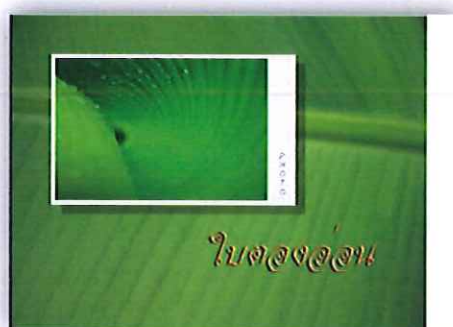
3.3.14 ดอกหงอนไก่ เป็นดอกไม้ที่นิยมปลูกเป็นดอกไม้ประดับ แต่นำกลีบดอกมาใช้ประดิษฐ์เป็นสร้อยมาลัยเย็บแบบ ควรเลือกช่อดอกที่มีแฉกกลีบบางดีกว่าแฉกกลีบหนาใหญ่ สีสด เมล็ดในช่อไม่แก่เกินไป

ภาพ 2.14 ดอกหงอนไก่

3.3.15 ใบแก้ว ใบหมากเขียวหมากแดง ใบมะยม ใบตะโก ใบกระบี่
 ใบโกสน ใบสาวน้อยประแป้ง และใบตอง เป็นใบไม้ที่นำมาเป็นส่วนประกอบและนำมา
 ตกแต่ง ให้งานดอกไม้สดมีสีสันที่สวยงามมากขึ้น ควรเลือกใบที่มีอายุปานกลาง ผิวใบเรียบไม่มี
 จุดด่างดำ เนื้อใบไม่หนาเกินไป

ภาพ 2.15 ใบแก้ว ใบมะยม ใบลิ้นกระบือ ใบโกสน ใบจองอ่อน

3.4 อุปกรณ์ที่ใช้ในงานดอกไม้สด

3.4.1 เข็มมาลัย มีสองขนาด คือ ขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มีความต่างกันไม่มากนัก ควรจะเลือกใช้ให้เหมาะสมงาน ถ้างานร้อยดอกไม้เล็กๆ หรือกลีบเล็กๆ ก็ควรใช้กลีบมาลัยขนาดเล็ก แต่ถ้าร้อยดอกไม้ดอกใหญ่หรือดอกไม้ที่มีกลีบใหญ่ๆ ก็ควรใช้เข็มมาลัยขนาดใหญ่และยาวกว่า

ภาพ 2.16 เข็มมาลัย

3.4.2 เข็มสั้น หรือเข็มมือ ปกติมักใช้เบอร์ 8,9 อย่างชนิดยาว เพราะเป็นขนาดที่เหมาะสมที่สุดในการร้อยอุบะ ร้อยตาข่ายหรือเย็บแบบ

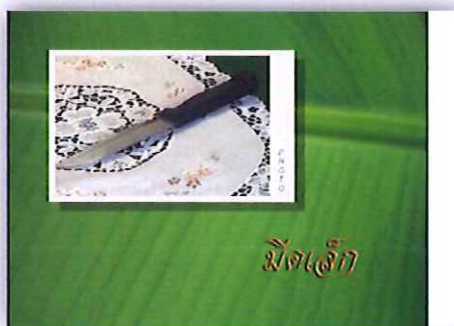
ภาพ 2.17 เข็มสั้นหรือเข็มมือ

3.4.3 ด้าย มี 2 ขนาด คือใหญ่และเล็ก ขนาดใหญ่เบอร์ 40 หรือเบอร์ 2 สำหรับ ร้อยมาลัย ขนาดเล็กเบอร์ 60 สำหรับร้อยอุบะ เย็บหรือมัด ดอกข่า และเย็บริบบิ้นหรือโบว์

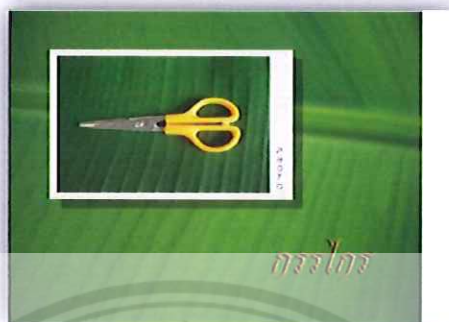
ภาพ 2.18 ด้าย

3.4.4 มีด มีดเล็กบางคมๆ สำหรับไว้ตัด กรองดอกบานไม่รู้โรย เกลาผักผลไม้ หนัวยวกกล้วย เหลาไม้

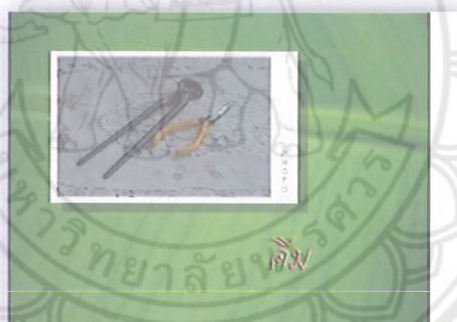
ภาพ 2.19 มีดเล็ก

3.4.5 กรรไกร ควรมี 2 ขนาด คือขนาดเล็กใช้สำหรับตัดกลีบดอก กลีบใบก้านดอก ตัดด้าย ตัดเชือก ขนาดกลางใช้สำหรับตัดใบตอง

ภาพ 2.20 กรรไกร

3.4.6 คีม ควรเป็นคีมปากจิ้งจก สำหรับไว้จับเข็มมาลัยขณะที่จะทำการรูดมาลัยออกจากเข็มและใช้ตัดลวดเล็กๆ ได้พอที่จะใช้ประกอบงานดอกไม้สด

ภาพ 2.21 คีม

3.4.7 กระบอกฉีดน้ำ ควรใช้ชนิดที่ปรับให้เป็นละอองฝอยใช้สำหรับไว้พรมน้ำดอกไม้ ใบไม้ให้เกิดความชุ่มชื้นก่อนใช้งานและขณะใช้งาน

ภาพ 2.22 กระบอกจืดน้ำ

3.4.8 กระละมั่ง สำหรับไว้พักดอกไม้ ใบบัว หรือล้างดอกไม้ ใบบัวเป็นฝุ่น
ละอองหรือยาฆ่าแมลง

ภาพ 2.23 กระละมั่ง

3.4.9 ถาด สำหรับใส่ดอกไม้ ใบบัว และอุปกรณ์ในงานดอกไม้สดทุกชนิดสำหรับ
อำนวยความสะดวกในการทำงานหรือเก็บชิ้นงาน

ภาพ 2.24 ถาด

3.4.10 ชั้นน้ำเล็ก สำหรับใส่น้ำไว้พรมน้ำ แห่ดอกไม้ขณะประดิษฐ์ดอกไม้สด

ภาพ 2.25 ชั้นน้ำเล็ก

3.4.11 น้ำมันวาสลิน สำหรับไว้ทาเข็มมาลัยก่อนร้อยและก่อนสอดมาลัยออกจาก

เข็ม

ภาพ 2.26 น้ำมันวาสลิน

3.4.12 ผ้าขาวบาง สำหรับไว้คลุมดอกไม้เพื่อให้สดได้นานขณะปฏิบัติและคลุม

งานสำเร็จ

ภาพ 2.27 ผ้าขาวบาง

3.4.13 กระดาษทราย สำหรับไว้ขัดเข็มมาลัย เข็มมือ เมื่อมีสนิมเกาะ ควรเลือกใช้ เบอร์ 0 เพราะมีความละเอียดที่สุด

ภาพ 2.28 กระดาษทราย

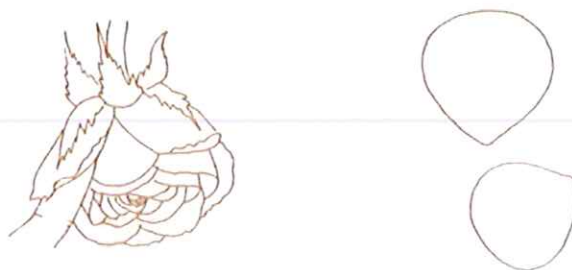
3.5 เทคนิคพื้นฐานในการเตรียมดอกไม้ ใบไม้

เมื่อเห็นผลิตภัณฑ์สำเร็จดอกไม้สด ถ้าดูเพียงผิวเผินมักคิดว่าไม่มีความยุ่งยากในการเตรียม เนื่องจากดอกไม้และใบไม้ที่นำมาใช้นั้นธรรมชาติจัดไว้พร้อมสรรพอยู่แล้ว แต่ความจริงแล้วผู้ที่จะประดิษฐ์ดอกไม้สดได้ประสบผลสำเร็จและได้ผลงานออกมามีคุณค่าจำเป็นจะต้องมีเทคนิคในการเตรียมดอกไม้และใบไม้ที่เหมาะสมกับชนิด ประเภท รูปแบบ และปริมาณงาน ดอกไม้ ใบไม้แม้มีความงาม มีความเหมาะสมในการที่จะนำไปใช้ประกอบเข้าด้วยกันให้เป็นชิ้นงาน แต่ถ้าไม่มีเทคนิคในการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ศักยภาพของดอกไม้ใบไม้ก็ลดน้อยลง ฉะนั้นจึงควรเรียนรู้เทคนิคพื้นฐานในการปรับแต่งดอกไม้ กีบดอกไม้ ใบไม้ เป็นการปฏิบัติเพื่อให้ดอกและใบ สอดคล้องและมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันเสียก่อนจึงนำมาประกอบเข้ามามีงานเดียวกันได้อย่างสมบูรณ์

3.5.1 การปลิดกลีบดอกกุหลาบ

กลีบดอกกุหลาบใน 1 ดอกนั้น จะประกอบไปด้วยกลีบดอก ดังนี้

- กลีบดอกสมบูรณ์ คือ กลีบที่ไม่มีรอยชำ ปลายกลีบและข้างกลีบไม่ขาดหรือเว้าแหว่ง กลีบเหล่านี้จะอยู่บริเวณส่วนกลางของกลีบดอก

ภาพ 2.29 การปลิดกลีบดอกกุหลาบ (กลีบดอกสมบูรณ์)

- กลีบดอกไม่สมบูรณ์ คือ กลีบดอกที่มีรอยชำ ปลายกลีบขาดและ
เว้าแหว่ง กลีบเหล่านี้จะอยู่ด้านล่าง 2-3 กลีบแรก และกลีบเล็กๆ ที่อยู่ใกล้กับเกสรของดอกไม้

ภาพ 2.30 การปลิดกลีบดอกกุหลาบ (กลีบดอกไม่สมบูรณ์)

ฉะนั้นเมื่อจะปลิดกลีบดอกกุหลาบเพื่อจะนำมาใช้ในงานดอกไม้สด ควรปลิดกลีบที่
สามารถนำมาใช้งานได้จริงๆ ไม่ควรปลิดกลีบดอกกุหลาบพร้อมกันทีเดียวทั้งดอกในเวลาเดียวกัน
แล้วจึงนำมาคัดเลือกกลีบที่ใช้งานได้ จะเป็นการเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์

วิธีการปลิดกลีบดอกกุหลาบ

1) การปลิดกลีบด้วยวิธีการดึงกลีบดอก คือ ใช้นิ้วชี้และ
นิ้วหัวแม่มือซ้ายจับก้านดอกกุหลาบคว่ำดอกลง นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือขวาจับกลีบกุหลาบที่
สมบูรณ์ จากชั้นบนหมุนก้านดอกออกข้างนอกตัวอย่างช้าๆ ปลิดจนได้กลีบที่สมบูรณ์ในดอก
ทั้งหมด

ภาพ 2.31 การปลิดกลีบด้วยวิธีการดึงกลีบดอก

2) การปลิดกลีบด้วยวิธีการดันกลีบดอก คือ การใช้นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือซ้ายจับก้านดอกกุหลาบคว่ำดอกลง ใช้ข้อมือขวา กดดันโคนกลีบดอกสมบูรณ์จากชั้นบน หมุนก้านดอกออกข้างนอกอย่างช้าๆ จนได้กลีบสมบูรณ์ในดอกทั้งหมด

ภาพ 2.32 การปลิดกลีบด้วยวิธีการดันกลีบดอก

3.5.2 การปรับแต่งดอกไม้

ดอกไม้ที่จำเป็นต้องตัดดอกก่อนใช้งาน คือ ดอกบานไม่รู้โรยจะตัดดอกไม้ให้มีขนาดเท่ากันหรือไล่ขนาดกันนั้น มักจะเป็นประเภทพานพุ่ม การตัดที่ถูกต้องวิธี คือ เมื่อต้องการขนาดดอกเท่าใด ก็ใช้ปลายมีดหรือคัทเตอร์แทรกเข้าไปในช่องชั้นกลีบ ตัดให้แกนดอกขาด และแต่งกลีบดอกไม้ให้โคนกลีบดอกเรียบ ไม่ควรกำหนดขนาดดอกไม้ด้วยวิธีดึงกลีบดอกออก เพราะจะทำให้โคนแกนดอกไม้เรียบเสมอกับกลีบดอกส่วนล่าง เมื่อนำไปปักบนโครงพานพุ่ม ผิวดอกไม้จะไม่เรียบเสมอกัน ทำให้พานพุ่มมีความงามลดลงไป

ภาพ 2.33 การปรับแต่งดอกไม้

3.5.3 การปรับแต่งกลีบดอกไม้

ในงานดอกไม้สด กลีบดอกไม้ที่นำมาใช้ปักไม่นิยมตัดริมกลีบ เนื่องจากจะทำให้เกิดรอยช้ำคล้ำและดำ ซึ่งมีผลทำให้พานพุ่มที่สำเร็จลดคุณค่าลง แต่จะตัดเฉพาะโคนดอกที่เป็นส่วนเกินจากการใช้งาน และเป็นส่วนเกินที่ซ่อนอยู่ภายใน เช่น โคนกลีบดอกกุหลาบ ดอกเฟื่องฟ้า ดอกบานบุรี ดอกกล้วยไม้ ก้านดอกพุด ฯลฯ

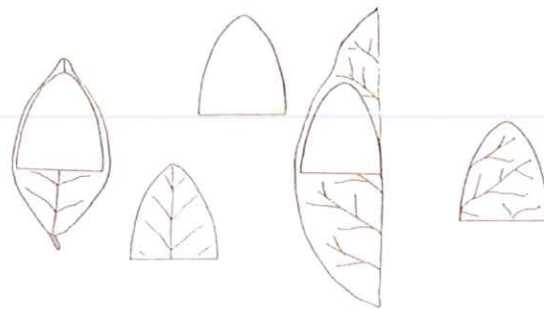

ภาพ 2.34 การปรับแต่งกลีบดอกไม้

3.5.4 การปรับแต่งใบไม้

ใบไม้ที่นำมาใช้ในงานดอกไม้สด ได้แก่ ใบแก้ว ใบกระป๋อง ใบมะยม ใบชบา ใบตะโก ฯลฯ ก่อนนำมาใช้งานจะต้องตัดกลีบให้มีลักษณะรูปร่างคล้ายกับกลีบดอกกุหลาบ ตัดปลายใบให้มีรูปร่างแหลมโค้ง ใบไม้จากที่กล่าวมาแล้วมีลักษณะที่สามารถตัดได้ด้วยวิธีสังเกตลักษณะใบ แต่นักศึกษาที่ยังขาดความชำนาญและการบังคับมือให้ตัดตามที่ต้องการได้ จึงจำเป็นต้องสร้างแบบกระดาษแข็งเป็นอุปกรณ์ควบคุมขนาด เมื่อมีทักษะมากขึ้นก็ใช้วิธีการตัดด้วยการสังเกตรูปร่างของใบ ตัดไปตามจังหวะของส่วนหัวและส่วนโค้งของใบ จะได้กลีบใบที่สวยงาม กลางใบอยู่ตรงกลาง และรวดเร็วมากขึ้น

แบบที่ 1 การใช้แบบตัด โดยการสร้างแบบให้มีรูปร่างคล้ายกันลักษณะของกลีบดอกกุหลาบ สามารถใช้เป็นแบบมาตรฐานในงานดอกไม้สดได้ ในการทำแบบตัดจึงมักเลียนแบบกลีบดอกกุหลาบ การวางแบบตัดสามารถวางได้ใน 2 ลักษณะ คือ การวางทาบตรงเส้นกลางใบมักใช้กับใบไม้ที่มีขนาดเล็ก ได้แก่ ใบแก้ว ใบมะยม ใบตะโก การใช้แบบตัดนิยมใช้กับผู้ที่เริ่มฝึกหัดใหม่ๆ การวางทาบแบบตัดทั้ง 2 ข้างใบ นิยมใช้กับใบสาวน้อยประแป้ง ใบหมากเขียวหมากแดง ใบกระป๋อง ใบโกสน ซึ่งเป็นใบที่มีขนาดใหญ่และเส้นกลางใบใหญ่และแข็ง

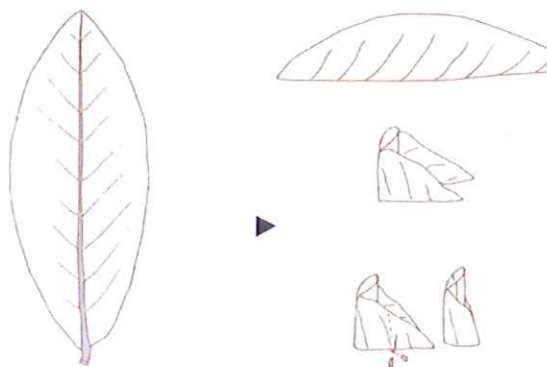
ภาพ 2.35 การใช้แบบตัด

แบบที่ 2 แบบตัดแต่งริมใบ นิยมใช้กับการตัดแต่งริมใบที่มีขนาดเล็ก เส้นกลางใบเล็ก ได้แก่ ใบแก้ว ใบมะยม ใบตะโก ใบชบา โดยการแต่งริมใบที่มีส่วนเว้าและส่วนโค้งที่ไม่สวยงาม ให้มีรูปร่างคล้ายกับกลีบกุหลาบ ดังนี้

ภาพ 2.36 แบบตัดแต่งริมใบ

แบบที่ 3 แบบใช้ริมใบ 2 ข้าง เป็นการประยุกต์ริมข้างใบมาใช้ทดแทนพับเป็นกลีบใบโดยไม่ต้องเสียเวลาในการใช้แบบตัด หรือตัดแต่งข้างใบ โดยการตัดผ่าเลาะเอาเส้นใบออก แล้วนำ 2 ส่วนมาทดแทนเป็น 2 กลีบใบ เมื่อพับกลีบเรียบร้อยแล้วจะต้องตัดส่วนที่เกินออก

ภาพ 2.37 แบบใช้ริมใบ 2 ข้าง

แบบที่ 4 แบบที่ใช้ทั่วไป เป็นการใช้ใบทั้งใบที่มีความงามอยู่แล้วมาใช้งาน จะตัดเฉพาะส่วนโคนใบที่ยาวเกินการใช้งาน เช่น ใบกุหลาบ ใบตะโก

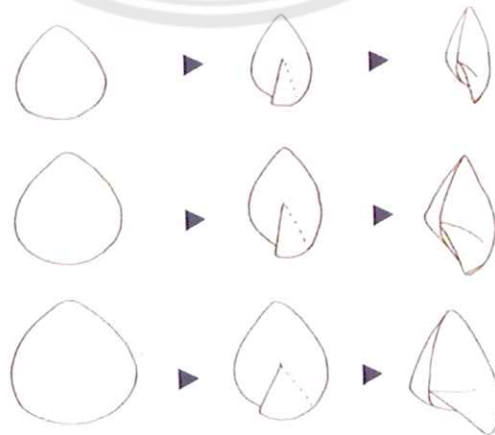
ภาพ 2.38 แบบที่ใช้ทั่วไป

3.5.5 การปรับแต่งกลีบดอก

กลีบดอกใบไม้ที่ปรับแต่งเรียบร้อยแล้ว เมื่อนำไปใช้งานจะต้องมีการจัดแต่งให้สอดคล้องกับการที่จะนำไปเย็บ ร้อย มัด พร้อมทั้งจะใช้เป็นส่วนประกอบของงานที่มีวิธีการจัดทำดังนี้

การพับกลีบดอก ในงานดอกไม้สดนั้นกลีบดอกกุหลาบเป็นกลีบดอกไม้ที่มีโครงสร้างและสีของกลีบดอกที่สวยงามมาก แต่ถ้าหากไม่มีวิธีการพับกลีบที่เหมาะสมจะทำให้งานนั้นดูย่นคร่ำลงไป วิธีการพับกลีบดอกกุหลาบมีดังนี้

1) การพับกลีบกระพุ่ม คือ การจับโคนจับปลายกลีบหรือข้างกลีบหงาย ด้านสีเข้มหรือสีอ่อนก็ได้ตามจุดประสงค์การใช้งาน โดยใช้นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือทั้งสองข้างจับมุมกลีบส่วนล่างพับไขว้มุมสองข้างให้สลับซ้อนกันเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ถ้าต้องการให้กระพุ่มมากก็พับให้รูปสามเหลี่ยมให้กว้างขึ้น ถ้าต้องการให้กระพุ่มแคบก็พับให้รูปสามเหลี่ยมแคบลง

ภาพ 2.39 การพับกลีบกระพุ่ม

2) **กลีบพับทบคู่** คือ จับโคนกลีบที่มีสีอ่อนหรือข้างกลีบที่มีสีเข้มขึ้นข้างบนด้วยนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือขวา ใช้ปลายนิ้วชี้มือซ้ายจับริมกลีบพับออกด้านนอกให้เกิดร่องกลีบ ขนานกับเส้นกลางกลีบดอก พร้อมใช้นิ้วหัวแม่มือซ้ายช่วยผลักให้เกิดร่องกลีบ แล้วขยับนิ้วชี้มือขวาผลักริมกลีบพับทบด้านใน นิ้วหัวแม่มือขวาประคองจับกลีบที่พับทั้ง 2 ข้างทบเข้าหากัน กลีบแบบนี้นิยมใช้ร้อยมาลัย จากกลีบกุหลาบ เฟื่องฟ้า

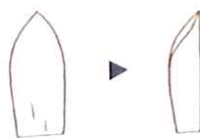
ภาพ 2.40 กลีบพับทบคู่

3) **กลีบบัวคว่ำ – บัวหงาย** คือ จับโคนกลีบดอกหงายด้านสีเข้มหรือสีอ่อนก็ได้ตามจุดประสงค์ของการใช้งานด้วยนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือขวา ใช้ปลายนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือซ้ายจับกลีบด้านนอกพับตลบเข้ามาให้เส้นสันทบขนานกับเส้นกลางดอกแล้วใช้ปลายนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือพับกลีบด้านในพับซ้อนเข้าหากัน กลีบลักษณะนี้เหมาะกับการนำไปใช้เย็บแบบ

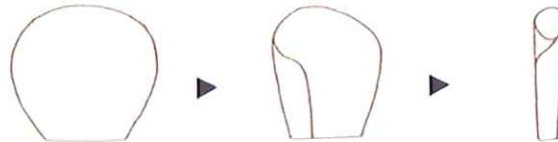
ภาพ 2.41 กลีบบัวคว่ำ – บัวหงาย

4) **การพับทบเดี่ยว** คือ การจับโคนกลีบเข้าหากัน ให้เกิดร่องกลีบตรงกลาง การพับแบบนี้จะใช้กับดอกไม้ที่มีขนาดของกลีบเล็ก เช่น กลีบกล้วยไม้ กลีบบัว

ภาพ 2.42 กลีบพับทบเดี่ยว

5) การพับกลีบกิ่งม้วน คือ การม้วนจากริมกลีบด้านนอกเข้าหาด้านใน มีลักษณะเป็นรูปหลอดกลมๆ เหมาะสำหรับการใช้ส่วนที่เป็นด้านปลายของกลีบ หรือข้างกลีบดอกกุหลาบ กลีบบานบุรี กลีบกล้วยไม้ขนาดใหญ่ เพื่อนำไปร้อยมาลัยและเย็บแบบ

ภาพ 2.43 การพับกลีบกิ่งม้วน

6) การพับแบบจับจีบ คือ การพับแบบจับจีบที่โคนกลีบดอก ปลายกลีบบานคล้ายรูปพัด นิยมพับกลีบบานบุรี หรือใบตอง เพื่อใช้สำหรับเย็บแบบ

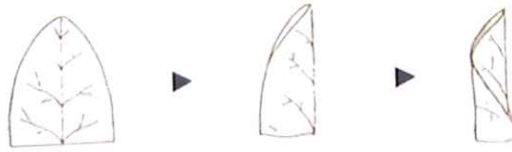
ภาพ 2.44 การพับแบบจับจีบ

การพับกลีบใบไม้ มีวิธีการพับเช่นเดียวกับกลีบดอกไม้ทุกประการ แต่มีข้อสังเกต

ดังนี้

- 1) แบบพับทบคู่ สามารถเลือกใช้ใบได้ 3 ลักษณะ
  - ก. แบบมีเส้นกลางใบ ได้แก่ ใบแก้ว ใบมะยม ใบชบา ใบตะโก

ภาพ 2.45 แบบมีเส้นกลางใบ

ข. แบบไม่มีเส้นใบ ได้แก่ ใบโกสน ใบกระบือ ใบหมากเขียวหมากแดง ใบसान้อยประแป้ง

ภาพ 2.46 แบบไม่มีเส้นใบ

ค. แบบใช้ริมข้างใบเป็นปลายกลีบ โดยตัดผ่าเส้นกลางใบออกแล้วนำมาพับกลับลักษณะเดียวกัน แล้วตัดส่วนที่เกินออก

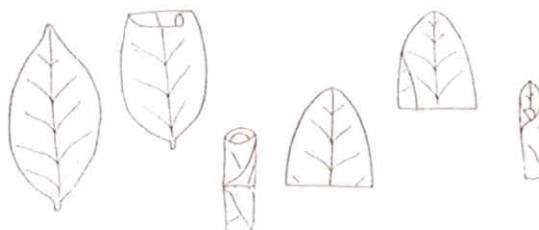
ภาพ 2.47 แบบใช้ริมข้างใบเป็นปลายกลีบ

2) การพับกลีบบัวคว่ำ - บัวหงาย ลักษณะของใบควรเลือกใช้กลีบดอกกุหลาบ จะใช้วิธีปรับแต่งแบบใดก็ได้ตามความต้องการ

ภาพ 2.48 การพับกลีบบัวคว่ำ - บัวหงาย

3) แบบพับกิ่งม้วนกลีบ นิยมใช้ใบไม้ที่มีเส้นกลางใบไม่แข็งแล้วม้วน ด้านริมข้างใบเป็นสำคัญ และจะต้องมีขนาดกว้างและยาวพอเพียง

ภาพ 2.49 แบบพับกิ่งม้วนกลีบ

4) แบบพับทบครึ่ง ใช้กับใบไม้ที่มีความหนา แข็งและเปราะแตกได้ง่าย หรือใช้ปรับร้อยมาลัยกลมลดขนาดใหญ่ ได้แก่ลายตาประกอบ เช่น ใบโกสน ใบแก้ว จะต้องตัดให้มีรูปร่างเล็กคล้ายกับกลีบกล้วยไม้ขนาดเล็ก ดังนี้

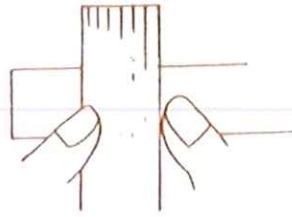

ภาพ 2.50 แบบพับทบครึ่ง

3.5.6 การทำแป้นใบตอง

ขนาดของแป้นใบตองนั้นขึ้นอยู่กับมาลัยที่จะร้อย ควรให้แป้นใบตองมีขนาดใหญ่กว่ามาลัยที่จะร้อยเล็กน้อยไม่ควรให้ใหญ่หรือเล็กมากเกินไปเพราะจะทำให้เกิดความไม่เหมาะสมและไม่สะดวกในตอนที่จะรูดมาลัยออกจากเข็ม วิธีการพับแป้นใบตองมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

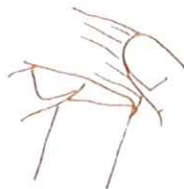
1) ฉีกใบตองขนาดเท่ากัน 2 ชั้น (ในภาพนี้ใช้ขนาดกว้าง 1 นิ้วครึ่ง) ตัดหัวและปลายให้เรียบร้อย วางซ้อนทางด้านแข็ง

2) พับริมใบตองด้านแข็งของชั้นที่ 1 ทบเข้ามาเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเท่ากับขนาดความกว้างของใบตองที่ฉีกไว้

3) พับริมใบตองชั้นที่ 2 ทบลงมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเท่ากับความกว้างของใบตองเช่นกัน

4) มือขวาจับใบตองชั้นที่ 1 ด้านขวามือทบมาทางซ้าย

5) ใช้มือขวาจับใบตองชั้นที่ 2 ทบขึ้นไปทางด้านบน

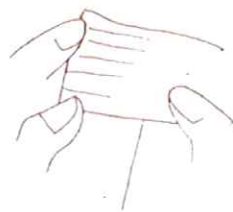
6) กลับใบตองหงายขึ้นใช้มือขวาจับชั้นที่ 1 ทบมาทางซ้าย

7) จับใบตองชั้นที่ 2 ทบลงมาด้านล่าง

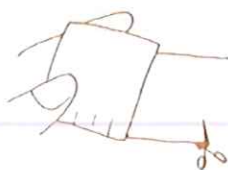
8) กลับใบตองหงายขึ้น มือขวาจับชั้นที่ 2 ทบลงมาและมือซ้ายจับชั้น

ที่ 1 ทบมาทางขวามือ

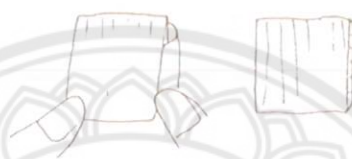

9) กลับใบตองหงายขึ้น ตัดปลายใบตองชั้นที่ 2 ส่วนที่เหลือทิ้งไป (ถ้า

ใบตองช่วงยาวเกิน)

10) ตัดริมทั้งสองของปลายใบตองชั้นที่ 1 ให้เล็กลงหน่อยเพื่อสะดวกและง่ายต่อการสอดเก็บปลายให้เรียบร้อย

3.6 หลักเกณฑ์ในการเตรียมดอกไม้และใบไม้

การเรียนวิชาดอกไม้สด ให้มีประสิทธิภาพและงานสำเร็จที่ได้ออกมาจะมีคุณภาพเพียงใดนั้น จำเป็นต้องใช้เทคนิคในการเตรียมดอกไม้และใบไม้ โดยพิจารณาคุณสมบัติ ลักษณะที่ควรเลือกใช้ การนำไปใช้และการดูแลรักษาเพื่อให้ตรงกับความต้องการ โดยใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

3.6.1 ประเภทของงาน ดอกไม้และใบไม้ส่วนใหญ่จะจัดหาให้ตรงตามประเภทของงาน ด้วยการปฏิบัติสลับต่อกันมา รวมถึงการประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมกับประเภทของงานที่ใช้ให้สอดคล้องและกลมกลืนได้ดีดังตัวอย่างต่อไปนี้

งานเครื่องแขวน	งานมาลัย	งานพานพุ่ม
1. ดอกกุหลาบ	1. ดอกกุหลาบ	1. ดอกกุหลาบ
2. ดอกรัก	2. ดอกรัก	2. ดอกรัก
3. ดอกพุด	3. ดอกพุด	3. ดอกบานไม่รู้โรย
4. ดอกจำปา	4. ดอกกล้วยไม้	4. ดอกกล้วยไม้
5. ดอกจำปี	5. ดอกเบญจมาศน้ำ	5. ดอกมะลิ

ตาราง 2.1 ประเภทของงาน

3.6.2 สัดส่วนและรูปทรงของชิ้นงาน จะเป็นเครื่องบ่งบอกถึงขนาดดอกไม้ กลีบดอกไม้ ใบไม้ โดยธรรมชาติจะแบ่งขนาดของดอก กลีบดอกไม้ และใบไม้ ได้อย่าง

เหมาะสมกับการประดิษฐ์อยู่แล้ว เพียงแต่รู้จักนำมาใช้จัดหรือปรับแต่งขนาดให้เหมาะสม โดยใช้มาตรฐานในการปรับแต่งให้เป็น 3 ขนาด คือ ใหญ่ กลาง เล็ก

กลีบดอกกุหลาบ		
ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง	ขนาดเล็ก
1. เย็บแบบใหญ่	1. เย็บแบบกลาง	1. เย็บแบบเล็ก
2. มาลัยชีกใหญ่	2. มาลัยชีกกลาง	2. มาลัยชีกเล็ก
3. มัดดอกซ่าใหญ่	3. มัดดอกซ่ากลาง	3. มัดดอกซ่าเล็ก
4. มาลัยแบน	4. มาลัยซ่าร่วม	4. มาลัยซ่าร่วม
5. มาลัยกลม	5. เย็บสวน	5. เย็บสวน

ดอกพุด		
ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง	ขนาดเล็ก
1. ตาข่าย	1. มาลัยชีก	1. มาลัยชีก
2. มาลัยตุ้มใหญ่	2. มาลัยตุ้มกลาง	2. มาลัยตุ้มจิว
3. มัดดอกซ่า	3. มาลัยตัวสัตว์เล็ก	3. มาลัยตัวสัตว์จิว
4. เย็บแบบ		

ดอกบานไม่รู้โรย		
ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง	ขนาดเล็ก
1. พานพุ่มใหญ่	1. พานพุ่มกลาง	1. พานพุ่มทองน้อย
2. พานรับน้ำสังข์	2. พานรับน้ำสังข์	2. พานรับน้ำสังข์
3. มาลัยกลมใหญ่	3. มาลัยกลมกลาง	3. ใช้ยกดอกกลววดลายของมาลัย

กลีบดอกกล้วยไม้	
ขนาดใหญ่	ขนาดเล็ก
1. ดอกซ่า	1. ดอกซ่า
2. มาลัยกลม	2. มาลัยชีก
3. เย็บแบบ	3. มาลัยตุ้ม
4. มาลัยแบน	4. เย็บแบบ

ดอกรัก				
กลีบเลี้ยง	ดอก	กลีบดอก	แกนดอก	ช่อก้านดอก
1. มาลัยกลม	1. ร้อยตาข่าย	1. มาลัยกลม	1. มาลัยซี่ก	1. เกสรยกดอก
2. เย็บแบบ	2. ร้อยเฟือง	2. เย็บแบบ	2. เกสรยกดอก	
3. หมวกครอบ	3. ดอกตุ้มอุบะ	3. ร้อยอุบะ		

ตาราง 2.2 สัดส่วนและรูปทรงของชิ้นงาน

3.6.3 การเลือกสีดอกไม้และใบไม้ โดยธรรมชาติดอกไม้และใบไม้ จะมีสีสันทึสสวยงามภายในตัวเองอยู่แล้ว แต่ในงานดอกไม้สดนี้เป็นการนำมาใช้ร่วมกันโดยการใช้องค์ประกอบศิลป์เข้ามาช่วย เพื่อให้งานออกมาสวยงามและมีคุณค่าในการนำไปใช้ซึ่งในการเลือกใช้นั้นจะต้องคำนึงถึงรูปแบบของพิธีการ เช่น

1) งานมงคล นิยมใช้สีสดใส และใช้สีที่เป็นมงคลตามความเชื่อถือที่สืบต่อกันมา เช่น ขาว เขียว แดง เหลือง ส้ม ชมพู ดอกไม้ที่ใช้จึงนิยมใช้ ดอกพุด ดอกรัก ดอกกุหลาบ ดอกดาวเรือง ใบแก้ว ฯลฯ

2) งานประเพณี ส่วนใหญ่ไม่จำกัดสีของดอกไม้ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าในงานสงกรานต์ งานลอยกระทง งานไหว้ครู งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ นั้นเป็นงานอิสระในการใช้สีสันทึสได้เต็มที่

3) งานอวมงคล ประเพณีไทยจะใช้สีของดอกไม้ที่สอดคล้องกับความโศกเศร้า จึงนิยมใช้ดอกไม้สีขาว สีเหลือง สีม่วง หรือสีอ่อนๆ ให้มากที่สุด เช่น ดอกพุด ดอกรัก ดอกจำปี ดอกจำปา ดอกกล้วยไม้

3.7 การจัดดอกไม้ในราชสำนักประเภทเครื่องแขวน

3.7.1 เครื่องแขวนดอกไม้สดในวัฒนธรรมไทย

เครื่องแขวนดอกไม้สดเป็นศิลปะการจัดดอกไม้ของไทยแบบหนึ่ง ที่มีความสวยงามงดงามอย่างวิจิตรตระการตา ด้วยลักษณะเป็นพวงดอกไม้สด กระเช้าดอกไม้รูปทรงต่างๆ แขวนอยู่ตามเพดาน ช่องประตู ช่องหน้าต่าง มองดูชวนให้รู้สึกอ่อนโยนสละสลวยละมุนละไมยิ่งนัก เมื่อมีลมโชยอ่อนๆ ดูน่าอภิรมย์นัก เพียงธรรมชาติของดอกไม้แต่ละชนิดก็สวยงามละเอียดอ่อนเหมือนวอนให้ผู้พบเห็นตะลึงงมแล้วเกิดความชื่นบานขึ้นได้อย่างประหลาด ผนวกกับศิลปะการจัดร้อยกรองอย่างประณีตบรรจง ความงามเครื่องแขวนไทยดอกไม้สดหรือโคมแขวนของไทยจึงยากที่จะพรรณนาให้ผู้อ่านรู้สึกอย่างที่สัมผัสด้วยตาตนเองได้

ในการคิดนำดอกไม้สดมาประดิษฐ์ตกแต่งนี้คงได้แบบจากธรรมชาติ เพราะในธรรมชาตินั้นมีพวงดอกไม้ที่ห้อยแขวนอยู่ในลักษณะต่างๆ มากมาย โดยเหตุที่ชาวไทยเป็นผู้นิยมในการประดิษฐ์ร้อยกรองดอกไม้เป็นพวงพุ่มช่ออยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะคืนที่มีพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งถือเป็นวันสำคัญยิ่ง เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา จึงได้คิดประดิษฐ์เครื่องแขวน โดยใช้ดอกไม้สดจนพัฒนารูปแบบวิธีการ และวัสดุที่ใช้ทำโครงมาเรื่อยๆ จนเห็นได้ว่าไม่มีชนชาติใดคิดทำเครื่องแขวนดอกไม้สดที่สวยงามแปลกตาเท่าคนไทย เพราะของสากลประเทศในปัจจุบันนี้จะมีแต่กระเช้าดอกไม้ที่เป็นลักษณะช่อดอกไม้สดตามธรรมชาติเท่านั้น

เครื่องแขวนของไทยนั้นได้วิวัฒนาการมาจากโคมชัก โคมแขวน โคมลอย ในพระราชพิธีจองเปรียง ในวันเพ็ญเดือน 12 ที่นางนพมาศได้ทำประกวดกันจนสมเด็จพระร่วงเจ้าเรียกเข้าเฝ้า และได้จัดให้เป็นผู้พัฒนางานด้านดอกไม้สด จนมาถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ได้มีการจัดทำเครื่องแขวนในพระตำหนักของพระเจ้าจอมเป็นจำนวนมาก ในรัชกาลที่ 4 และได้เริ่มทำแขวนเรียงรายที่ระเบียงพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามในวันสำคัญทางศาสนาและมีการประกวดฝีมือกันตลอดมา

จากการสันนิษฐานว่า โคมหวด โคมจีน กระจ้าน้อย กระจ้าแปลง คงเกิดขึ้นในรัชกาลที่ 5 ซึ่งเริ่มได้รับอารยธรรมและวัฒนธรรมจากชาวจีนและชาวตะวันตก จึงนำมาประยุกต์เป็นพวงแก้ว พวงกลาง กระจ้าใหญ่ ซึ่งจำลองมาจากโคมไฟฝรั่ง โคมไฟจีน และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องไปกับขนาดเล็กและขนาดใหญ่ของดอกไม้ไทยที่ได้นำมาทดลองเย็บ มัด ปัก ร้อยกรอง ออกเป็นแบบต่างๆ ด้วยความประณีตวิจิตรพิสดารจนกลืนเข้ามาเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ ซึ่งแทบจะไม่หลงเหลือเค้าโครงของโคมไฟฝรั่งและโคมไฟจีนอยู่เลย

3.7.2 หน้าที่และประโยชน์ของเครื่องแขวนดอกไม้สด

1) เป็นเครื่องประดับตกแต่งอาคารและสถานที่ในโอกาสพิเศษ ในงานราชพิธี งานประเพณีไทยทางศาสนา งานฉลองสมโภช งานมงคล งานศพ งานประชุมสัมมนา นานาชาติ งานเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย ฯลฯ ตำแหน่งที่ใช้แขวนดังนี้ คือ

- ช่อประตู ชุ่มประตู
- ช่อหน้าต่าง
- ระหว่างม่านแหวก
- กลางเพดาน
- ฝาผนัง
- หน้าเมรุ
- คล้องหัวเรือพระที่นั่ง

- แขนงตามช่อง มุม หน้า मुख
- อื่นๆ

2) เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรมไทยแขนงงานช่างฝีมือสตรีไทย ที่มีความประณีตบรรจงแสดงให้เห็นถึงความงามแห่งจิตใจและความเก๋ไก๋ของความเป็นอารยชน

3) ช่วยฝึกสมาธิขั้นพื้นฐานได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดความสงบสุขและความรุ่มเย็นแห่งจิตใจ จะสังเกตได้ว่าขณะที่ทำงานดอกไม้สดจิตใจจะตื่นบานอารมณ์แจ่มใสเวลาก็อล่งเยไปโดยเร็ว แม้ความหิวหรือความง่วงก็ลืมได้

4) ช่วยให้เกิดความเพลิดเพลินเจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น เมื่อมองพินิจพิจารณาถึงเพลิดเพลินทั้งรูปร่าง รูปทรง สี สัน พันธุ์ไม้นานาที่นำมาร้อยกรองเรียบเรียง เป็นช่อ เป็นพวง อย่างเป็นระเบียบ

5) ช่วยฝึกความอดทน ความมานะบากบั่นและความเพียรพยายามในการนำดอกไม้ใบไม้มาสรรสร้างตั้งดอกไม้ที่พืชมनुษยได้เนรมิต เพื่อเป็นเครื่องบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า เทพยดา พร้อมทั้งได้อวดโฉมโดยรอบให้เห็นถนัดตา เมื่อสายลมพัดพากลั่นดอกไม้หอมชวนให้ชื่นใจ

3.7.3 ประเภทของเครื่องแขวนดอกไม้สด

เครื่องแขวนดอกไม้สดของไทยแบ่งประเภทตามขนาด ดังนี้

1) เครื่องแขวนจิ๋ว เป็นเครื่องแขวนที่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 5 - 15 เซนติเมตร ยาว 8 - 45 เซนติเมตร ได้แก่ เครื่องแขวนที่ร้อยด้วยโครงลวดเส้นเล็กเป็นรูปวงกลม วงรี สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม พวงดอกไม้ ดวงดาว ปลา ฯลฯ

วงกลม

สามเหลี่ยม

สี่เหลี่ยม

พวงดอกไม้

ดวงดาว

ภาพ 2.51 เครื่องแขวนจี้

2) เครื่องแขวนขนาดเล็ก เป็นเครื่องแขวนที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 9 – 12 นิ้ว ความยาว 15 – 40 นิ้ว ได้แก่

- ตาข่ายหน้าช้าง
- บันไดแก้ว
- กลิ่นตะแคง กลิ่นจีน กลิ่นจระเข้ กลิ่นคว่ำ
- ชองวิมาน
- พู่กลิ้ง
- พัดจีน

พัดจีน

หน้าช้าง

บันไดแก้ว

พู่กลิ้ง

กลิ้งตะแดง

ช่องวิมาน

ภาพ 2.52 เครื่องแขวนขนาดเล็ก

3) เครื่องแขวนขนาดกลาง เป็นเครื่องแขวนที่มีลักษณะของโครงและกระเช้ารูปทรงต่างๆ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 5 – 20 นิ้ว มีความยาว 40 – 60 นิ้ว ได้แก่

- โคมหวด
- ระย้า
- พวงแก้ว

โคมหวด

ระย้า

พวงแก้ว

ภาพ 2.53 เครื่องแขวนขนาดกลาง

4) เครื่องแขวนขนาดใหญ่ เป็นเครื่องแขวนที่มีขนาดใหญ่เป็นพิเศษ มีเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 20 – 30 นิ้ว มีความยาว 50 – 100 นิ้ว ได้แก่

- ระย้าใหญ่
- พวงแก้วใหญ่
- โคมจีน
- โคมประยุกต์

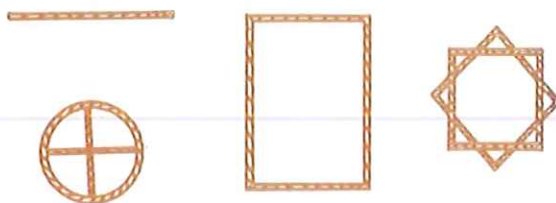
ภาพ 2.54 เครื่องแขวนใหญ่

3.7.4 การประดิษฐ์เครื่องแขวนดอกไม้สด

เครื่องแขวนแต่ละชนิดจะมีส่วนประกอบมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบ ขนาด แต่ส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วย

- 1) ลำตัว ประกอบด้วยโครง และตาข่าย

ภาพ 2.55 ลำตัวเครื่องแขวนดอกไม้สด

2) เครื่องแต่งตัว ประกอบไปด้วยแบบ สวน เข็ม พัดหู ญะ และ
มาลัย

ภาพ 2.56 เครื่องแต่งตัวเครื่องแขวนดอกไม้สด

3.8 การจัดดอกไม้ในราชสำนักประเพณีมาลัย

3.8.1 มาลัยดอกไม้สดในวัฒนธรรมไทย

จากบันทึกในประวัติศาสตร์ในสมัยสุโขทัย งานดอกไม้สดประเพณีมาลัยไม่ค่อยเด่นชัดมากเท่าไรนัก แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ทุกรัชกาลงานฝีมือด้านประดิษฐ์ดอกไม้สดก็เป็นที่ขึ้นชื่อลือชามาก นิยมประดิษฐ์ตกแต่งในงานราชพิธีต่างๆ ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีพระราชกฤษฎีกาการประดิษฐ์ดอกไม้ของไทยเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะในงานพระราชพิธีใดๆ เจ้านายฝ่ายในต้องประกวดกันจัดแต่งดอกไม้มาถวายให้ทรงใช้ในงานนั้นๆ เสมอมา พระมหากษัตริย์ทุกองค์ให้ความสำคัญในการจัดแต่งดอกไม้ไปตามๆ กัน แต่ละพระองค์ก็มีชื่อเสียงในทางการประดิษฐ์ต่างๆ กัน สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระพันปีหลวง ครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นพระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯ

ให้ฝึกหัดอบรมข้าหลวงและครูโรงเรียนราชินี ทรงส่งเสริมฟื้นฟูการทำดอกไม้สดเป็นอันมาก และให้รู้จักทำดอกไม้แห้งเลียนแบบดอกไม้สด พระองค์เองก็ทรงใช้เวลาว่างประดิษฐ์ตัดแปลง การทำดอกไม้แบบเก่าให้แปลกพิสดารออกไป มีพระนามเลื่องลือในการร้อยพวงมาลัย ซึ่งแต่เดิมมาไทยนิยมร้อยมาลัยด้วยดอกมะลิเป็นมาลัยสีขาวกลมธรรมดาเท่านั้น

สมเด็จพระพันปีหลวงได้ทรงคิดร้อยมาลัยด้วยดอกไม้ต่างๆ และใช้ไปไม้แทรกทำให้มีลวดลายและสีต่างๆ กันอย่างงดงาม พลิกเพลงประดิษฐ์รูปแบบต่างๆ ในงานพระศพสมเด็จพระปิยมหาราชที่ศรีพัชรินทรมาตา ซึ่งเป็นพระมารดาของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้มีพระราชเสาวนีย์ดำรัสให้ท้าววรคณานันท์ (ม.จ.ว. บั้ม มาลากุล) จัดทำมาลัยไปประดับพระศพ ตกแต่งตามฉัตรวัดพระโกศ แขนงตามประตูหน้าต่างตลอดงานนี้ มาลัยที่ตกแต่งเปลี่ยนสี เปลี่ยนรูป เปลี่ยนแบบเรื่อยๆ มา จึงนับได้ว่าตั้งแต่บัดนั้นการร้อยมาลัยได้มีการวิวัฒนาการก้าวหน้ากว่าเดิมเป็นต้นมาหลายแบบ ในระหว่างนั้นท่านเจ้าคุณประยูรวงศ์ก็ได้จัดทำมาลัยครุยขึ้นมา ท้าววรคณานันท์เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในการร้อยมาลัยงามหลายรูปแบบ ความรู้ความชำนาญในการร้อยมาลัยนี้ก็ได้สืบทอดมาจนถึง ม.ล.ป๋อง มาลากุล ที่มีความสามารถในเรื่องการทำดอกไม้สดและดอกไม้แห้งเป็นอย่างดี

ปัจจุบันมาลัยดอกไม้สดยังคงเป็นที่นิยมใช้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนในงานพิธีการต่างๆ และนอกจากนี้หน่วยงานทั้งรัฐและเอกชน ยังคงสนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปปะงานมาลัยและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยด้านงานมาลัยดอกไม้สดทั้งภายในและต่างประเทศ

มาลัย หมายถึง ดอกไม้ประดิษฐ์แบบไทยลักษณะหนึ่ง โดยการนำดอกไม้ กลีบดอกไม้ ใบไม้ และส่วนต่างๆ ของดอกไม้ที่ร้อยได้มาร้อยเป็นพวง มีลักษณะต่างๆ กันมากมายหลายแบบ ตั้งแต่แบบดั้งเดิมจนถึงแบบสมัยใหม่ ซึ่งก็ดัดแปลงมาจากแบบดั้งเดิมนั่นเอง

3.8.2 หน้าที่และประโยชน์ของมาลัย

มาลัยมีมากมายหลายชนิด แต่ละชนิดก็มีหน้าที่ใช้สอยต่างๆ กันไปตามโอกาสและความเหมาะสม ดังนั้นถ้าจะกล่าวรวมๆ กันแล้วมาลัยชนิดต่างๆ มีประโยชน์ดังนี้คือ

1) ใช้สำหรับคล้องคอเพื่อเป็นเกียรติแก่เจ้าของงาน เช่น เจ้าบ่าว – เจ้าสาว ในงานแต่งงาน ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มาร่วมงานในงานเลี้ยงรับผู้มาใหม่หรือผู้ที่จะย้ายไปปฏิบัติหน้าที่ยังที่ทำงานอื่น ในงานเลี้ยงส่งผู้จะจากไปยังที่อื่น ถ้าจัดงานเป็นพิธีก็มักจะนิยมใช้มาลัยสองชายชนิดสำหรับคล้องคอ เพื่อเป็นการแสดงถึงการให้เกียรติแก่บุคคลนั้นๆ เป็นสำคัญ

2) ใช้สำหรับคล้องคอเพื่อแสดงความยินดีหรือต้อนรับแขก เช่น การต้อนรับแขกต่างประเทศ อาจใช้มาลัยสองชายสำหรับคล้องคอ ในตอนที่ไปรับที่สนามบินเพื่อเป็นการบ่งบอกหรือแสดงออกถึงความยินดีที่บุคคลนั้นๆ ได้มาเยี่ยมเยือน

3) ใช้สำหรับคล้องคอหรือสวมคอเพื่อแสดงถึงความยินดี หรือเป็นเกียรติแก่ผู้มีชัยชนะในการประกวดต่างๆ เช่น การประกวดความงาม การประกวดร้องเพลง หรือการประกวดการแสดงต่างๆ ฯลฯ ส่วนใหญ่มักจะนิยมใช้มาลัยสองชาย หรืออาจจะเป็นมาลัยพวงดอกไม้สวยงามๆ ก็ได้

4) ใช้สำหรับคล้องคอ หรือสวมคอเพื่อแสดงถึงความยินดี หรือเป็นเกียรติแก่ผู้มีชัยชนะในการแข่งขันต่างๆ เช่น การแข่งขันกีฬา กรีฑา และการละเล่นต่างๆ ส่วนใหญ่มักจะนิยมใช้มาลัยสองชาย หรือมาลัยสำหรับสวมคอเช่นกัน

5) ใช้สำหรับมอบให้แก่บุคคลผู้มีชื่อเสียงเพื่อเป็นการรับขวัญ หรือเพื่อเป็นการแสดงออกซึ่งความรักและศรัทธา ความนิยมชมชอบ เช่น บุคคลสำคัญ บุคคลดีเด่น หรือดาราที่เป็นขวัญใจประชาชน ส่วนใหญ่ก็นิยมใช้มาลัยสองชาย มาลัยสำหรับสวมคอ หรือมาลัยคล้องมือ

6) ใช้สำหรับทูลเกล้าฯ ถวายในการรับเสด็จ ในการเข้าเฝ้าตามโอกาสที่เหมาะสมส่วนใหญ่มักนิยมใช้มาลัยคล้องมือ หรือที่เรียกว่า “มาลัยข้อพระกร”

7) ใช้สำหรับมอบให้แก่ประธานหรือแขกผู้ใหญ่ในงาน เช่น งานรดน้ำสังข์แก่คู่บ่าวสาว งานมอบประกาศนียบัตร งานมอบทุนต่างๆ ฯลฯ ซึ่งมักใช้มาลัยคล้องมือ หรือมาลัยมือถือ

8) ใช้สำหรับเป็นของขวัญแก่แขกที่มาในงานรดน้ำสังข์แก่คู่บ่าวสาวในงานมงคลสมรส ที่นิยมใช้คือ มาลัยขำช่วยขนาดเล็กกระจุ่มกระจุ้ม หรือมาลัยตัวสัตว์ขนาดเล็กก็น่ารักและสวยงามดี

9) ใช้สำหรับสวมคอในงานประเพณีพื้นบ้านของไทยบางท้องถิ่น เช่น ภาคเหนือจังหวัดเชียงใหม่นิยมใช้มาลัยพวงดอกไม้สวมคล้องที่คอ เช่น งานเลี้ยงขันโตก งานทำบุญในวันสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ฯลฯ ซึ่งผู้ที่มาร่วมในงานนั้นต่างก็สวมมาลัยพวงดอกไม้ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์แบบไทยที่ดีและน่าภูมิใจอย่างหนึ่งเช่นกัน เพราะนอกจากจะสวยงามดีแล้วยังส่งกลิ่นหอมเพื่อสร้างบรรยากาศในงานนั้นให้สดชื่น สนุกสนานยิ่งขึ้นอีกด้วย

10) ใช้แขวนประตู หน้าต่าง หรือพาดตามช่องแคบๆ แทนเครื่องแขวนชนิดเล็กๆ เช่น มาลัยไธ้ มาลัยเป็ย

11) ใช้ห้อยแทนเฟื้องดอกกรัก เช่น มาลัยแบน มาลัยกลม มาลัยตัวนอน และมาลัยรี

- 12) ใช้บูชาพระพุทธรูป หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น มาลัยชายเดี่ยว หรือมาลัยสองชาย จะใช้ขนาดพวงเล็กใหญ่ขนาดโดยอ้อมแล้วแต่ความเหมาะสมเป็นสำคัญ
- 13) ใช้แขวนหรือห้อยประดับเครื่องดนตรีไทยในเวลาที่จะเล่น นอกจากนั้นยังเป็นการกราบระลึกถึงครูบาอาจารย์ผู้ให้ความรู้ และอีกประการหนึ่งก็เป็นมิ่งขวัญ กำลังใจอีกด้วย ที่นิยมใช้ก็คือ มาลัยชีก หรือมาลัยกลม ขนาดเล็กมีอุบะห้อยเป็นชาย
- 14) ใช้ในการประกอบทำรำของการรำไทยบางชุด เช่น ฟ้อนมาลัย รจนาเสียงพวงมาลัย หรือชุดเจ้าเงาะรจนา ฯลฯ ซึ่งก็นิยมใช้มาลัยชายเดี่ยวพวงขนาดเล็ก อาจเป็นมาลัยชีกหรือมาลัยกลมก็ได้
- 15) ใช้ในพิธีบวงสรวงเทพยดาต่างๆ เช่น พิธีบวงสรวง พิธีแก้บน มักจะนิยมใช้มาลัยชายเดี่ยว มาลัยสองชาย หรือมาลัยพวงดอกไม้ก็ได้ เช่น มาลัยสามสี มาลัย เจ็ดสีเจ็ดดอก
- 16) ใช้สำหรับตกแต่งรัตนวอยผม เช่น มาลัยชีกดอกมะลิหรือมาลัยชีก กลีบกุหลาบ
- 17) ใช้ประดิษฐ์เป็นดอกไม้สำหรับจัดแจกัน หรือจัดตกแต่งสถานที่ต่างๆ เช่น มาลัยตุ้มใส่ก้านแข็ง มาลัยชีกผูกมัดเป็นดอกไม้
- 18) ใช้ในการคารวะผู้ที่เคารพนับถือที่ได้ล่วงลับไปแล้ว เช่น ห้อย คล้องกรอบรูป ซึ่งมักจะนิยมใช้มาลัยสองชายริบบิ้นสีขาวหรือดำ
- 19) ใช้ในการประดับตกแต่งงานดอกไม้สดต่างๆ เช่น มาลัยกลม มาลัยแบน มาลัยตัวหนอน มาลัยลูกโซ่ ฯลฯ
- 20) ใช้ในการตกแต่งสิ่งต่างๆ บางโอกาส เช่น รัตนฐานพระพุทธรูป รัตน รูปแพเทียนแพ รัตนเอวโกศ ฯลฯ ส่วนใหญ่มักนิยมใช้มาลัยชีก มาลัยกลม และมาลัยแบน
- 21) ใช้แขวนหรือห้อยหน้ารถ หัวเรือ รูปปั้นอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ หรือสิ่งที่เคารพบูชาต่างๆ ส่วนใหญ่นิยมใช้มาลัยสองชายหรือมาลัยชายเดี่ยว
- 22) ใช้ในการประดับตกแต่งเวที หรือสถานที่ในงานพิธี เช่น ตกแต่ง เวทีที่ประทับในงานพระราชทานปริญญาบัตร ตกแต่งโต๊ะอาหารในงานเลี้ยงรับรองพิธีใหญ่ๆ ตกแต่งโต๊ะอาหารในงานเลี้ยงฉลองมงคลสมรส ฯลฯ ส่วนใหญ่นิยมใช้ คือ มาลัยกลม มาลัยแบน มาลัยวี มาลัยตัวหนอน และมาลัยตุ้ม

3.8.3 ประเภทของมาลัยดอกไม้สด

แบ่งตามหน้าที่ใช้สอย มีดังนี้ คือ

1) **มาลัยชายเดี่ยว** หมายถึง มาลัยที่มีลักษณะเป็นพวงกลมมีอุบะ ห้อยเป็นเป็นชายเพียงพวงเดียวซึ่งบางคนอาจเรียกว่า **มาลัยมือ มาลัยข้อมือ** หรือ **มาลัยคล้องแขน** ก็ได้ ถ้าใช้ในการทูลเกล้าฯ ถวายก็เรียกว่า **มาลัยข้อพระกร** มาลัยชายเดี่ยวนี้อาจใช้สำหรับคล้องมือ คล้องแขน หรือบูชาพระ

2) **มาลัยสองชาย** หมายถึง มาลัยที่นิยมผูกต่อกับริบบิ้น หรือโบว์ทั้งสองชายและมีอุบะห้อยชายมาลัยข้างละพวง มาลัยสองชายนี้อาจใช้สำหรับคล้องคอบุคคลสำคัญในงานนั้นๆ ใช้แขวนหน้ารถ หรือหัวเรือก็ได้ บางคนอาจเรียกมาลัยประเภทนี้ว่า **มาลัยคล้องคอ** ถ้าใช้คล้องคอเจ้าบ่าวเจ้าสาวก็เรียกว่า **มาลัยบ่าวสาว**

3) **มาลัยชำร่วย** หมายถึง มาลัยขนาดเล็กๆ น่ารัก กระจุกกระจิก สำหรับมอบให้บุคคลจำนวนมากเป็นของชำร่วยตอบแทนการขอบคุณที่มาร่วมงานนั้นๆ แบ่งตามลักษณะรูปแบบของการร้อย มีดังนี้ คือ

1) **มาลัยชีก** หรือ **เสี้ยว** หมายถึง มาลัยที่ร้อยให้มีลักษณะรูปทรงตามขวางเพียงครึ่งวงกลมหรือน้อยกว่านั้น

2) **มาลัยกลม** หมายถึง มาลัยที่ร้อยให้มีลักษณะรูปทรงตามขวางเป็นวงกลม รูปทรงตามยาวตรงและขนานกันไปตลอดเต็ม

3) **มาลัยแบน** หมายถึง มาลัยที่มีลักษณะรูปทรงตามขวางเป็นรูปยาวตามกลีบ ปลายกลีบของด้านตรงข้ามยาวประมาณจุดแนวเส้นรอบวง แต่ปลายกลีบของด้านขวางทั้ง 2 ด้านจะแคบแบน

4) **มาลัยรี** หมายถึง มาลัยที่ร้อยให้มีลักษณะรูปทรงตามขวางเป็นรูปรี รูปทรงตามยาวขึ้นไปตลอดเต็ม

5) **มาลัยสามเหลี่ยม** หมายถึง มาลัยที่ร้อยให้มีลักษณะรูปทรงตามขวางเป็นรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า รูปทรงตามยาวทั้งสามด้านตรงขึ้นไปตลอดเต็ม

6) **มาลัยสี่เหลี่ยม** หมายถึง มาลัยที่ร้อยให้มีลักษณะรูปทรงตามขวางเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส รูปทรงตามยาวทั้งสี่ด้านตรงขึ้นไปตลอดเต็ม

7) **มาลัยตุ้ม** หมายถึง มาลัยที่ร้อยให้มีลักษณะรูปทรงตามขวางเป็นรูปวงกลมขนาดเล็กแล้วค่อยๆ ใหญ่ขึ้นทีละน้อย ช่วงกลางป่องโค้งมนแล้วค่อยๆ ลดให้เล็กลงทีละน้อยจนมีขนาดเท่ากับตอนขึ้นต้น รูปทรงตามยาวหัวท้ายเรียวช่วงกลางโค้งมน

8) **มาลัยตัวหนอน** หมายถึง มาลัยที่ร้อยให้มีลักษณะรูปทรงตามขวางเป็นวงกลม จากเล็กและค่อยๆ ใหญ่ขึ้นทีละน้อยช่วงกลางป่องมน แล้วค่อยๆ ลดลง

จนกระทั่งเล็กเท่ากับตอนขึ้นต้น รูปทรงตามยาวหัวท้ายเรียว ช่วงกลางป่องโค้งมนคล้ายมาลัยตุ้ม แต่ยาวกว่า

9) มาลัยตัวหนอนคู่ หมายถึง มาลัยที่ร้อยให้มีลักษณะรูปทรงตามขวางเป็นรูปกลมเล็กแล้วค่อยๆ ใหญ่ขึ้นช่วงกลางป่องโค้งมนแล้วค่อยๆ ลดให้เล็กลงจนกระทั่งเท่ากับตอนขึ้นต้นซึ่งคล้ายกับมาลัยตุ้ม รูปทรงตามยาวเหมือนมาลัยตุ้มสองตุ้มร้อยต่อในเข็มเดียวกันนั่นเอง

10) มาลัยสามกษัตริย์ หมายถึง มาลัยที่ร้อยด้วยดอกบานไม่รู้โรย กรองเป็นชั้นๆ ขนาดเท่ากันทุกชั้นร้อยคล้องต่อกันสามวงโดยใช้ดอกบานไม่รู้โรย สามสี คือสีแดง สีชมพู และขาว

11) มาลัยพวงดอกไม้ หมายถึง มาลัยที่ร้อยด้วยดอกไม้เรียงต่อกัน เป็นสายยาว แล้วนำมาผูกมัดต่อกันเป็นวง

แบ่งตามลักษณะโครงสร้างโดยทั่วไป มีดังนี้ คือ

1) มาลัยตัวสัตว์ หมายถึง มาลัยที่ร้อยให้เป็นรูปร่างลักษณะคล้ายตัวสัตว์ เช่น หนู กระรอก กระแต กระต่าย ชะนี ฯลฯ

2) มาลัยลูกโซ่ หมายถึง มาลัยที่ร้อยจากมาลัยกลมหรือมาลัยชีก แล้วนำเอามาผูกคล้องต่อกันตั้งแต่สองวงขึ้นไปให้มีลักษณะเป็นห่วงๆ คล้องกันคล้ายโซ่

3) มาลัยเปีย หมายถึง มาลัยที่ร้อยจากมาลัยกลมและมาลัยตุ้ม นำมาประกอบเข้าเป็นพวงโดยเอามาลัยกลมผูกต่อกันเป็นวงอยู่ตรงกลาง ส่วนบนและล่างร้อยต่อกันด้วยมาลัยตุ้มด้านละ 1 ตุ้ม

4) มาลัยเถา หมายถึง มาลัยที่ร้อยจากมาลัยชีกแล้วนำมาผูกต่อกันเป็นวงกลมวงละขนาดตั้งแต่ใหญ่และค่อยๆ เล็กลงตามลำดับ โดยวางเรียงซ้อนกัน ลักษณะเป็นเถา

5) มาลัยครุย หมายถึง มาลัยที่ร้อยจากมาลัยกลมขนาดใหญ่ มีอุบะตุ้งตุ้งห้อยระบายเป็นครุยโดยรอบทั้งด้านในและด้านนอก ใช้สำหรับสวมสะพายจากไหล่ขวา มาซ้าย คล้ายกับการห่มสไบเฉียงเมื่อมุ่งใจกระเบนนั้นเอง

6) มาลัยดอกกล้วยไม้ หมายถึง มาลัยที่ร้อยด้วยดอกกล้วยไม้ล้วนๆ เป็นส่วนของตัวมาลัยไม่ต้องร้อยดอกอย่างอื่นแซมเป็นลวดลายใดๆ ทั้งสิ้น

3.8.4 การร้อยมาลัยดอกไม้สด

ส่วนประกอบของมาลัย

- 1) ตัวมาลัย

- 2) ฤษะ
- 3) ฐีก
- 4) วัสดุเสริมแต่งมัลลั

ชั้นตอนการร้อยมัลลั

1) เตรียมเสริมมัลลั ตรวจสอบว่าเสริมมัลลัตรงหรือไม่ ถ้ามีส่วนโค้งงอ ต้องคลึงให้ตรงด้วยการทับด้วยไม้เรียบๆ ถ้าหากเป็นสนิมต้องให้กระดาษทรายเบอร์ 0 ขัดให้สะอาด ทาด้วยน้ำมันวาสลีนให้ลื่นแล้วเช็ดให้สะอาด

2) เตรียมแป้นใบตองให้ตรงกับจำนวนมัลลั โดยถือหลักมัลลั 1 เข็ม ใช้แป้นใบตอง 2 แป้น ขนาดควรใหญ่กว่าขนาดตัวมัลลัเล็กน้อย

3) เตรียมผลิตกลีบดอกกุหลาบ กลีบดอกกล้วยไม้หรือกลีบดอกไม้ อย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องการใช้ให้ได้ปริมาณที่ต้องการใช้

4) เตรียมตัดแต่งกลีบดอกและใบไม้ประเภทดอกเฟื่องฟ้า ดอกบานบุรี ใบแก้ว ใบกระป้อ ใบมะยม ใบกุหลาบ ใบชบา ฯลฯ ก่อนนำมาร้อยมัลลัให้ได้ขนาดที่เหมาะสมกับขนาดของพวงมัลลั

5) เตรียมเลือกขนาดของดอกพุด ดอกมะลิ ดอกบานไม่รู้รุ่ย ดอก ผกากรอง ดอกเบญจมาศน้ำ ดอกกะเม็ง ให้มีขนาดที่เท่าๆ กัน หรือเลือกแบ่งไล่ขนาดตามชนิดของมัลลันั้นๆ

การร้อยมัลลั

1) ก่อนที่จะร้อยมัลลัจะต้องใส่หรือร้อยแป้นใบตองก่อน 1 แป้น อยู่ใน ระดับเหนือมือที่จับเสริมมัลลั

2) ใช้วาสลีนทาเข็มให้ลื่นแล้วจึงเริ่มร้อยกลีบแรก

3) ร้อยจากทางด้านซ้ายสุดแล้วกลีบต่อๆ มาค่อยหมุนตามเข็มนาฬิกา ของแต่ละชั้น

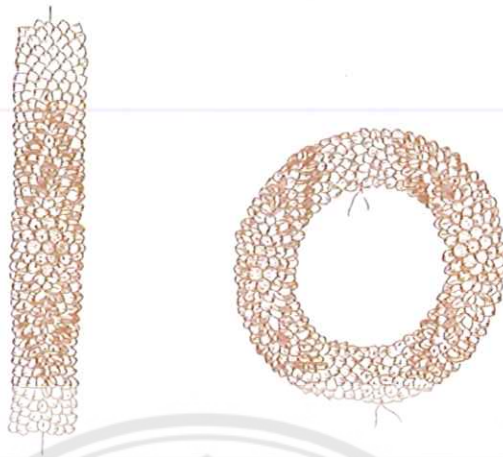
4) ร้อยให้สับหว่างหันตามแผนผังมัลลัแต่ละประเภท ขณะร้อยต้อง หมั่นทาวาสลีนที่เข็มด้วย โดยเฉพาะดอกไม้ ใบไม้ที่มียางมากๆ

5) ต้องพรมน้ำบ่อยๆ ตามความเหมาะสม

6) ร้อยจบเข็มแล้วจะต้องใส่หรือร้อยแป้นใบตองปิดทับอีก 1 แป้น

การประกอบมัลลัมือ

1) ร้อยมัลลักลมลวดลายต่างๆ 2 เข็ม ยาวเข็มละประมาณ 7 - 9 นิ้ว รูดต่อเป็นสายเดียวกันด้วยด้ายเบอร์ 40

2) ร้อยมัลลียชีกเจ็ดหลัก ยาวประมาณ 5 นิ้ว 1 เส้น มัลลียชีกห้าหลัก ยาวประมาณ 2.5 นิ้ว 1 เส้น

3) นำมัลลียชีกเจ็ดหลัก คาดตัวมัลลียในข้อที่ 1 แล้วมัดต่อด้วยอุบะพู่ และคาดเกี่ยวด้วยมัลลียชีกห้าหลักระหว่างร้อยต่อของอุบะและมัลลียชีก

สัญลักษณ์ดอกไม้ ใบไม้ที่ใช้ร้อยมาลัย

การออกแบบแผนผังลายมาลัยประเภทต่างๆ ไม่สามารถใช้ภาพของดอกไม้ กลีบดอกไม้ ใบไม้ที่เป็นของจริงได้ จึงจำเป็นต้องสร้างสัญลักษณ์สมมุติแทนดังต่อไปนี้

หมายถึง ดอกพุด

หมายถึง กลีบดอกกล้วยไม้

หมายถึง โคนกลีบกุหลาบ

หมายถึง ดอกเบญจมาศน้ำ

หมายถึง ข้างกลีบดอกกุหลาบ

หมายถึง ใบไม้

หมายถึง ดอกบานบุรี

หมายถึง กลีบเลี้ยงดอกรัก

หมายถึง กลีบดอกรัต

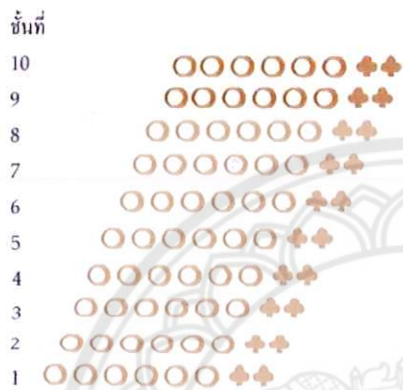

หมายถึง แกนดอกรัก

ตัวอย่างแผนผังมัลลย์มีลาย

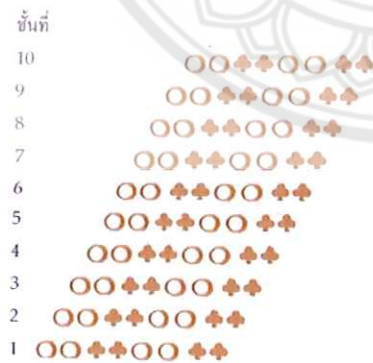
1) มัลลย์เกลียวเดี่ยวกลีบดอกกุหลาบกับใบแก้วแปดหลัก

แผนผังทางทฤษฎีและปฏิบัติ

มัลลย์เกลียวเดี่ยวกลีบดอกกุหลาบกับใบแก้ว

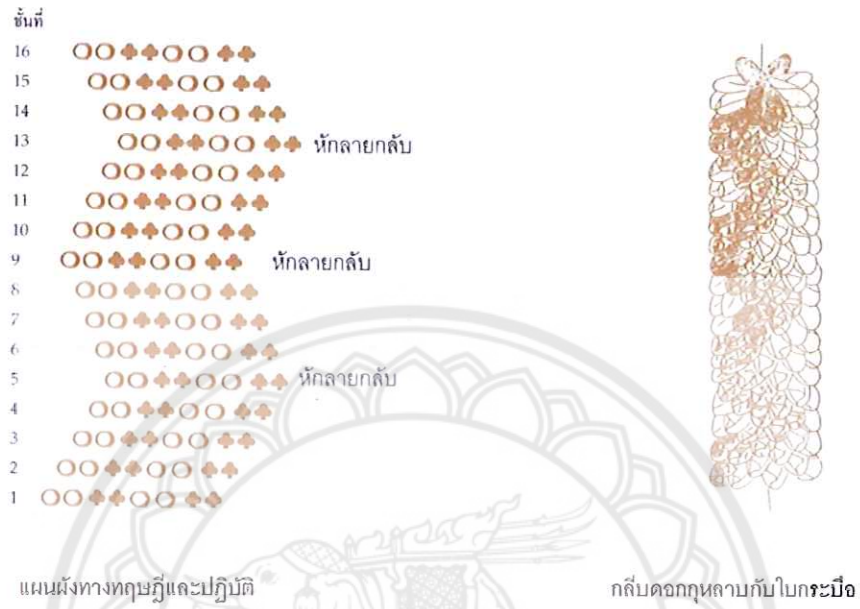
2) มัลลย์เกลียวคู่กลีบกุหลาบกับใบกระบือแปดหลัก

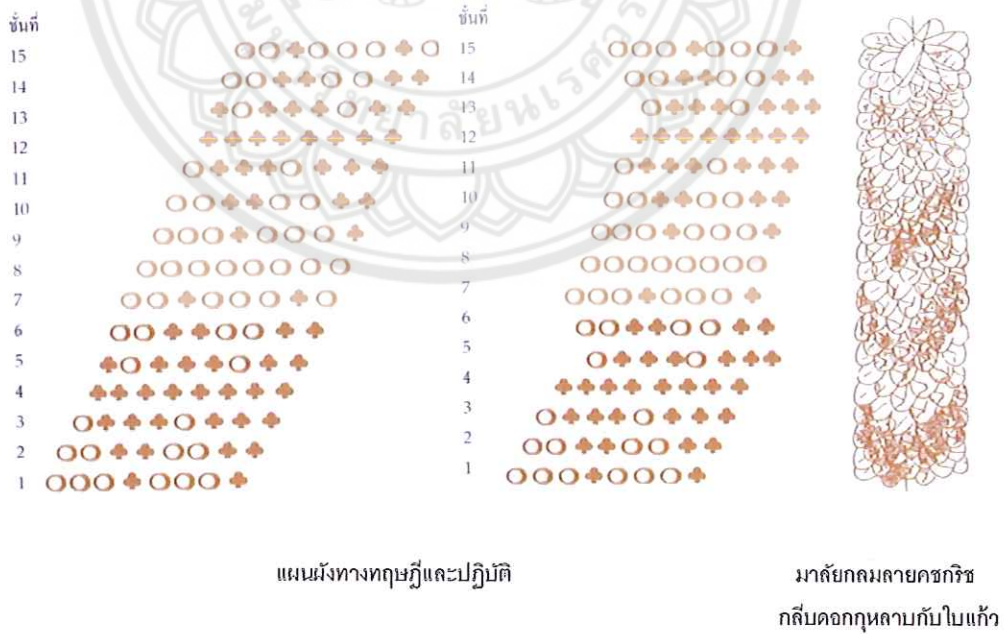
แผนผังทางทฤษฎีและปฏิบัติ

มัลลย์เกลียวคู่กลีบกุหลาบกับใบกระบือ

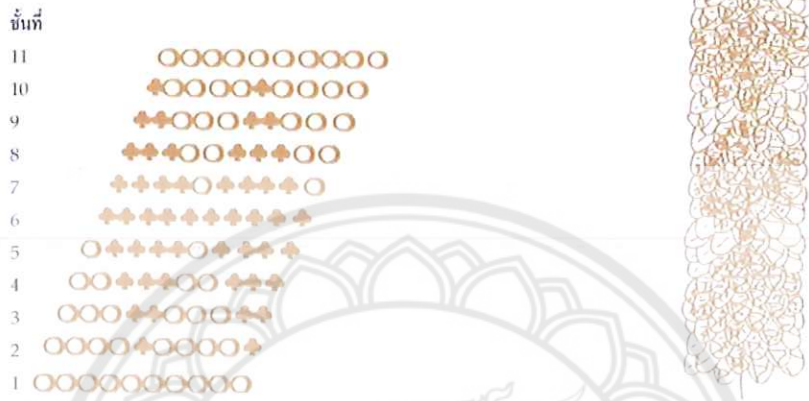
3) มาลัยกลมลายศกริชยาวแปดหลัก

4) มาลัยกลมลายศกริชขวางแปดหลัก

5) มาลัยกลมลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนสีบหลัก

แผนผังทางทฤษฎีและปฏิบัติ

มาลัยกลมลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน
กลับทวนตามกับใบกระบี่

6) มาลัยกลมลายตาประกอบสีบหลัก

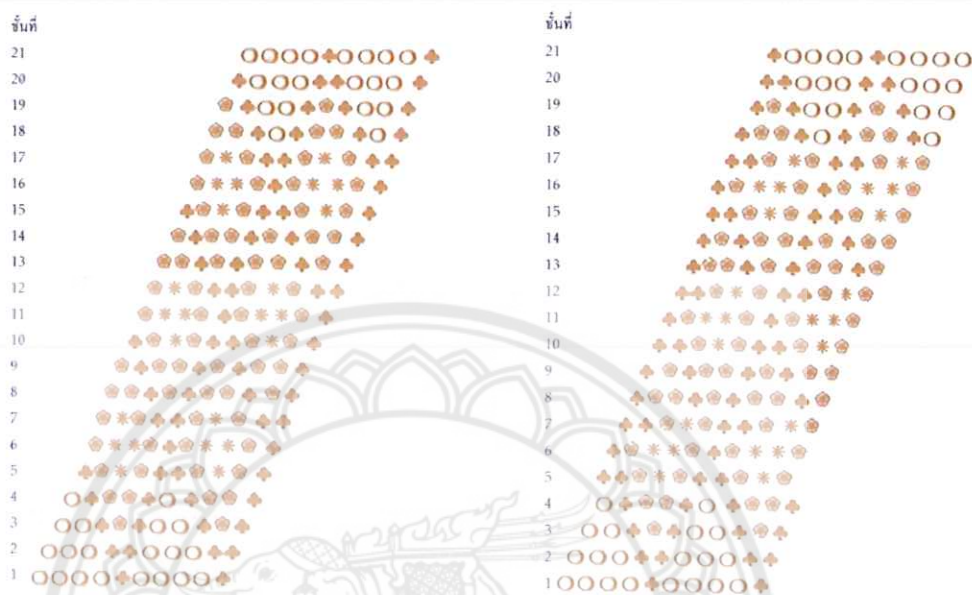

แผนผังทางทฤษฎีและปฏิบัติ

มาลัยลายตาประกอบ

7) มาลัยลายตาประทุมสีหลัก

แผนผังทางทฤษฎีและปฏิบัติ

มาลัยลายตาประทุม

3.9 การจัดดอกไม้ในราชสำนักประเภทพานพุ่ม

3.9.1 พานพุ่มดอกไม้สดในวัฒนธรรมไทย

พานพุ่มดอกไม้สดเป็นงานประณีตศิลป์อีกประเภทหนึ่งที่ประดิษฐ์สืบเนื่องควบคู่กับการจัดดอกไม้ประเภทมาลัย เครื่องแขวน ซึ่งเป็นงานประดิษฐ์ที่ใช้ในงานพระราชพิธีมาแต่โบราณ จากหนังสือท้าวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางนพมาศสนมเอกของพระร่วงได้จัดประดิษฐ์พานขันหมากใช้ในพิธีวิวาห์มงคลด้วยดอกไม้สี่เหลี่ยม ร้อยกรองเป็นรูปพานสองชั้นมีระย้าระบายงดงาม ในชั้นเล็กก็ใส่หมากเมียง ดอกไม้ร้อยเป็นตาข่ายคลุม ซึ่งเป็นที่พอพระทัยของสมเด็จพระร่วงยิ่งนัก จึงบัญญัติพานขันหมากใช้สำหรับพิธีรับแขก ทั้งในพิธีวิวาห์มงคลและอวามงคล

สมัยอยุธยาการประดิษฐ์ดอกไม้สดคงไม่ผิดแปลกไปมาก ถึงแม้จะผิดแปลกออกไปบ้างก็ไม่มีหลักฐานให้สืบค้นหาได้จนกระทั่งตกทอดมาในสมัยรัตนโกสินทร์ การจัดประดิษฐ์พานพุ่มดอกไม้สด พานพุ่มดอกไม้แห้งและพานพุ่มจากวัสดุอื่นๆ เช่น ธิบับัน ผ้าตาด ลูกปัด ดินเลื่อม สิ่งประดิษฐ์จากดินและแป้งเข้ามาแทนที่มากมายจะสังเกตได้ว่าพานพุ่มดอกไม้สดยังเป็นที่นิยมอยู่มากเพราะคนไทยยังคงยึดถือการใช้ "เครื่องสด" อยู่ในราชพิธีและในงานพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาใช้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และงานพระราชพิธี พานพุ่มที่เป็นของแห้งเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เพราะสามารถจัดเตรียมทำได้ในระยะเวลานาน ซึ่งจากผู้ผลิตที่ประดิษฐ์เป็นธุรกิจกันอย่างกว้างขวาง ที่นำไปใช้เป็นเครื่องบูชาจนเป็นที่แพร่หลายทั้งภายในและต่างประเทศ ซึ่งเป็นการปลูกเน้นวัฒนธรรมไทยที่ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ แม้ในบางส่วนจะได้มีการประยุกต์หรือปรับเปลี่ยนไปบ้าง แต่ส่วนที่ยังคงอนุรักษ์ไว้นั้นจะพบเห็นได้ในพระบรมมหาราชวัง ที่ยังมีโรงเรียนในพระราชดำเนิกรักษาอนุรักษ ซึ่งมีไว้สำหรับถ่ายทอดให้แก่ประชาชนทั่วไป ส่วนในหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ยังให้มอกรเรียนการสอนแบบสอดแทรกแบบเต็มหลักสูตร โดยเฉพาะสถาบันด้านอาชีวศึกษาที่มีการเรียนการสอนสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์นั้นยังคงมีการเรียนการสอนในวิชาดอกไม้สด ศิลปวัฒนธรรมไทย ศิลปะประดิษฐ์ การจัดดอกไม้แบบไทย และการร้อยมาลัย ซึ่งเป็นที่น่าภาคภูมิใจ ที่ประเทศไทยยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยมาจนถึงทุกวันนี้

3.9.2 หน้าที่และประโยชน์การใช้งาน

- 1) เป็นเครื่องสักการบูชาพระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- 2) เป็นเครื่องถวายพระพร เทิดพระเกียรติ
- 3) ใช้ไหว้และสักการะครูอาจารย์
- 4) ใช้เป็นพานสำหรับรับน้ำสังข์ พานแหวนหมั้น พานขันหมาก
- 5) เป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้าน หรือจัดแต่งห้องพิธีต่างๆ
- 6) มอบเป็นของขวัญแสดงความยินดี งานฉลองยศหรือตำแหน่ง

3.9.3 วัสดุและอุปกรณ์ในการประดิษฐ์พานพุ่มดอกไม้สด

- 1) พาน
- 2) โครงหุ่น
- 3) ดอกไม้ กลีบดอกไม้ หรือใบไม้
- 4) ไม้กลัด ตะปูเข็ม

ภาพ 2.57 วัสดุและอุปกรณ์ในการประดิษฐ์พานพุ่มดอกไม้สด

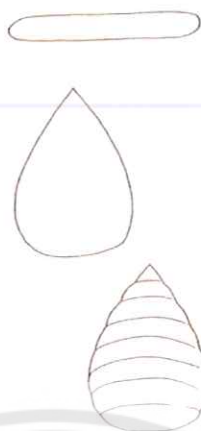
3.9.4 ประเภทของพานพุ่มดอกไม้สด

1) พุ่มดอกไม้สด หรือเรียกว่าดอกไม้พุ่ม คือ การนำดอกไม้ ใบไม้ และส่วนต่างๆ ของดอกไม้ มาจัดแต่งหรือปักให้เกิดเป็นทรงพุ่มกลม รูปทรงดอกบัวตูมที่ส่วนกลางพุ่มจะโป่งและมียอดแหลม การประดิษฐ์พุ่มดอกไม้สดนี้ จะต้องมีแกนหรือหุ่นปัก ในบางครั้งจึงเรียกว่า "การประดิษฐ์พุ่มแบบขึ้นหุ่น"

หุ่นดินเหนียว ในสมัยโบราณเมื่อต้องการประดิษฐ์พุ่มดอกไม้ มักขุดดินเหนียวที่อยู่ใกล้บ้านมาปั้นเป็นโครงหุ่นตามรูปแบบ ดังนี้

- หุ่นรูปดอกบัว มักนำดินเหนียวมาคลึงเป็นเส้นยาว แล้วขดวนขึ้นไปเรื่อยๆ โดยบังคับให้มีรูปร่างคล้ายดอกบัวตูม ขูดและแต่งผิวให้เรียบ ถ้าปั้นหุ่นใหญ่มักนิยมใช้ 2 หุ่น ถ้าปั้นขนาดเล็กมักจะปั้น 3 หุ่นหรือที่เรียกว่า หุ่นพุ่มทองน้อยขนาดเล็กนี้ในปัจจุบันมักใช้ดินน้ำมันหรือโฟมแทน

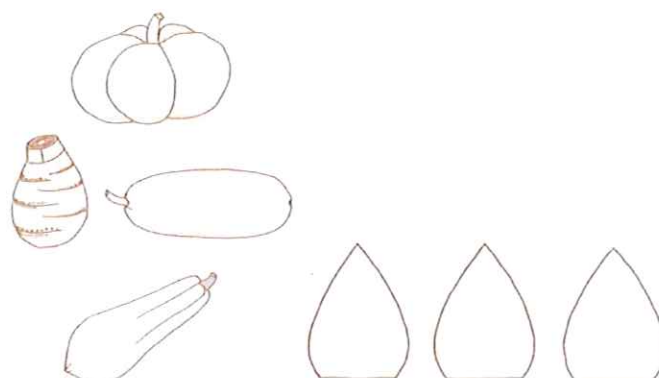
ภาพ 2.58 หุ่นรูปดอกบัว

- หุ่นรูปแท่ง เป็นหุ่นที่ปั้นขึ้นมาเพื่อประหยัดดินเหนียว พุ่มจะไม่หนักมากเกินไป โครงหุ่นแบบนี้มักนิยมใช้กับดอกบานไม่รู้โรย โดยการใช้ไม้ไผ่หลายยาวๆ คล้ายไม้กลัดเสียบที่โคนดอกบานไม่รู้โรยแล้วปักให้ดอกเสมอกัน แต่งรูปทรงให้เป็นไปตามลักษณะรูปพุ่มดอกบัวตูม ในปัจจุบันการทำโครงหุ่นแบบนี้กำลังจะหายไปเนื่องจากจะต้องฝึกทักษะ ฝึกความชำนาญมาก และยังมีวัสดุทดแทนเข้ามาแทนที่มากขึ้น

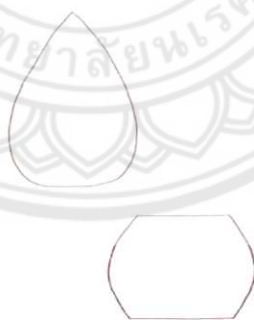
ภาพ 2.59 หุ่นรูปแท่ง

หุ่นผักและผลไม้ หุ่นประเภทนี้มักจะใช้เป็นหุ่นขนาดเล็ก เพื่อนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องนมัสการทวงน้อย หรือมักจะเรียกว่า “พุ่มทวงน้อย” ประกอบไปด้วย 3 พุ่มวางไว้บนพานใหญ่ที่ประกอบไปด้วยเชิงรูป และเชิงเทียนอีกอย่างละ 1 เชิง เพื่อใช้เป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัยในพิธีสำคัญๆ ผักและผลไม้ที่ใช้ คือ มะละกอ เผือก มัน ฟักทอง หยวกกล้วย

ภาพ 2.60 หุ่นผักและผลไม้

หุ่นโคม เนื่องจากวิวัฒนาการที่ก้าวหน้า ได้มีการผลิตสารพลาสติกเข้ามาช่วยในการผลิต ให้ได้รูปทรงตามที่ต้องการอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันมีหุ่นโคมรูปดอกบัวตูมจำหน่ายตั้งแต่ขนาด 1 – 9 นิ้ว ในกรณีที่ต้องการซื้อไม้สะเดาก ก็ตัดโคมแผ่นให้เป็นรูปวงกลม ทากาวซ้อนให้ได้ความสูงที่ต้องการ และใช้มีดหรือคัตเตอร์เกลาให้ได้รูปร่างที่ต้องการ และใช้มีดหรือมีดคัตเตอร์เกลาให้ได้รูปร่างที่ต้องการ พุ่มดอกไม้จากหุ่นโคมจะมีน้ำหนักเบามากกว่าหุ่นจากวัสดุชนิดอื่นๆ แต่เป็นวัสดุที่ไม่ย่อยสลาย ทำให้เป็นปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นอันมาก

ภาพ 2.61 หุ่นโคม

2) พานดอกไม้สด คือการนำดอกไม้ ใบไม้ และส่วนต่างๆ ของดอกไม้ มาจัดแต่งเป็นรูปลักษณะเป็นพุ่ม เป็นกอหรือเป็นรูปช่อดอกไม้ สวยงามและความเหมาะสมกับโอกาสใช้งาน การจัดพานดอกไม้สดนี้มักจะไม่ค่อยพื้พิดันในการใช้วัสดุหรือรูปทรงของแกนมากนัก สามารถประดิษฐ์ได้ตามความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประดิษฐ์ได้อย่างกว้างขวาง

พานหุ่นขี้เลื่อย คือ พานดอกไม้ที่ใช้ขี้เลื่อยละเอียดผสมกับน้ำแป้งเปียก ไม่ให้แห้งหรือเหลวเกินไป แล้วนำไปทำโครงหุ่นพาน ดังนี้

- แบบกลบกำนดอกไม้ ด้วยวิธีการนำขี้เลื่อยใส่ในพานให้พอเสมอปากพาน แล้วนำดอกไม้ที่มีก้านยาว เช่น ดอกบานไม่รู้โรย ดอกดาวเรือง ฯลฯ นำมาวางตะแคงดอกให้เสมอพานแล้วกลบขี้เลื่อยเป็นชั้นๆ ไปจัดรูปทรงตามความต้องการ

ภาพ 2.62 แบบกลบกำนดอกไม้

- แบบปั้นโครงหุ่นหุ่น นิยมปั้นขี้เลื่อยเป็นพู เป็นกลีบดอกไม้ รูปหัวใจ หรือแบบตามที่ต้องการ แล้วนำดอกไม้ที่เสียบด้วยตะปูเข็มหรือไม้กลัดลงบนโครงขี้เลื่อย จัดสีและลวดลายตามความต้องการ การจัดพานที่ใช้ขี้เลื่อยปั้นหุ่นนี้ นิยมใช้ประดิษฐ์พานรับน้ำสังข์ พานไหว้ผู้ใหญ่ พานแหวนหมั้น พานขันหมาก

ภาพ 2.63 แบบปั้นโครงหุ่นหุ่น

หุ่นผักตบชวา ในปัจจุบันผักตบชวาเป็นวัชพืชที่ให้ประโยชน์ในการจัดดอกไม้มาก การนำผักตบชวามาทำเป็นโครงหุ่นในพานดอกไม้นี้ ด้วยการตัดผักตบชวาเป็นท่อนยาว ให้สูงเท่าปากพานหรือสูงกว่าพาน แล้วเกลาเป็นรูปโค้งมน แล้วใช้ดอกไม้ที่มีก้านดอก ใบไม้

ที่มีก้านใบ มาปักแต่งให้ได้รูปทรงที่ต้องการ ดอกไม้ที่นิยมนำมาใช้ ได้แก่ ดอกกุหลาบหลากสี ดอกบัว ดอกจำปา ดอกจำปี ดอกมัม ดอกคัทเตอร์ ดอกคาร์เนชั่น หรือดอกไม้บานาพันธุ์

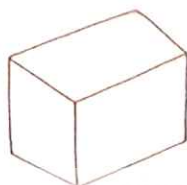
ภาพ 2.64 หุ่นผักตบชวา

หุ่นใบเตย นำใบเตยมาตัดแล้วปักให้เสมอกับปากพาน จัดให้แน่น พอที่ก้านดอกไม้และใบไม้ปักลงไปได้ หุ่นใบเตยจะมีคุณสมบัติคล้ายกับผักตบชวาแต่แข็งแรงกว่า มักนิยมใช้ใบปริกเสริมหุ่นโครงให้เป็นพุ่มแล้วแซมด้วยดอกจำปา จำปี หรือดอกไม้อื่นๆ

ภาพ 2.65 หุ่นใบเตย

พลอระไฟม ซึ่งเป็นวัสดุที่สร้างขึ้นมาจากแทนวัสดุธรรมชาติและย่อยสลายได้ นำมาเป็นหุ่นแทนผักตบชวา ใบเตย ให้ความสะดวกในการใช้มาก สามารถนำมาตัดต่อลงในพานในลักษณะที่เสมอกับพานหรือสูงกว่า แล้วเกลาแต่งตามความต้องการใช้งาน

ภาพ 2.66 พลอระไฟม

3.9.5 การประดิษฐ์พานพุ่มดอกไม้สด

การประดิษฐ์พานพุ่มดอกไม้สดในวัฒนธรรมไทยนิยมใช้ดอกไม้ใบไม้มาประดิษฐ์ตกแต่งในลักษณะดังต่อไปนี้

1) แบบไม่มีลวดลาย คือ การนำดอกไม้ กลีบดอกไม้หรือใบไม้ชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงชนิดเดียว ปักบนหุ่นที่เตรียมไว้ เช่น พุ่มดอกบานไม่รู้โรย ดอกรัก ดอกมะลิ กลีบดอกไม้

พุ่มเครื่องนมัสการทองน้อย

เครื่องนมัสการทองน้อย จัดประดิษฐ์ขึ้นเป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัย ในพิธีสำคัญ พานที่นิยมนำมาใช้ คือ พานทอง มุกลงยา หรือทองเหลือง ก็ได้

วัสดุอุปกรณ์

- 1) พานชุดเครื่องนมัสการทองน้อย ประกอบไปด้วย พานเล็ก 3 ใบ เเชิงรูปและเชิงเทียน 1 คู่ วางบนพานใหญ่
- 2) โครงหุ่นจากดินเหนียว มะละกอก มันเทศ หรือเผือก ฯลฯ บั๊นหรือเกลาให้เป็นรูปดอกบัวตูม สูงประมาณ 3 นิ้ว

- 3) ฐานเงินเทียนทองยาว 9 นิ้ว
- 4) ดอกมะลิ 1 ลิตร
- 5) ตะปูเข็ม

ขั้นตอนการประดิษฐ์

1) ร้อยดอกมะลิลงไปที่ไม่ได้ ใช้ดอกตูมขนาดเล็ก 1 ดอก ต่อด้วยดอกมะลิบานที่ซ้อนกัน สลับกับดอกตูมไว้สำหรับประดิษฐ์เป็นยอดพุ่ม

2) เลือกดอกมะลิขนาดเล็ก 4 ดอก ทาบให้ชนโคนดอกของยอดแนบกันให้ปลายดอกอยู่ใกล้ส่วนฐานของดอกยอด ปักตะปูเข็มทแยงตรึงก้านดอกให้ติดแน่นกับโครง

3) ปักเรียงมะลิสลับหว่างและเพิ่มจำนวนดอกมากขึ้น บางจังหวะจะต้องเบียดดอกเฉียงสลับหว่าง เพราะการขยายตัวของโครงหุ่นก็ต้องเพิ่มจำนวนดอกมากขึ้น เพื่อไม่ให้มองเห็นโครง

4) เมื่อปักดอกใกล้โคนโครงหุ่นต้องใช้ไม้ต่อเป็นก้านจะช่วยให้สะดวกในการปักลงไปในวางโครงหุ่นลงบนพานได้พอดี

5) ประดิษฐ์ทั้ง 3 พุ่มเหมือนกัน

6) กรองดอกมะลิใส่ยอดพุ่มให้เป็นลักษณะของดอกช่าสลับกับดอกมะลิดอกเดี่ยว

2) แบบมีลวดลาย คือ การนำดอกไม้ กลีบดอกไม้และใบไม้ ชนิดเดียวกันหรือหลายชนิดมาปักติดบนโครงหุ่นให้เกิดลวดลายมีสีสันที่สวยงามมากขึ้น ลวดลายต่างๆ ที่เกิดสามารถประดิษฐ์ได้ 2 วิธี คือ

1) วาดลวดลายลงบนโครงหุ่น เช่น วาดลายเกลียว ลายคชกรีซ ลายกระหนก หรือรูปกลีบดอกบัว ฯลฯ แล้วนำดอกไม้ กลีบดอกไม้และใบไม้ติดไปตามลวดลายที่กำหนด ด้วยตะปูเข็ม หรือไม้กลัด มักจะเริ่มประดิษฐ์จากยอดพุ่มลงมาหาโคนพุ่ม ดอกไม้ที่ใช้ประดิษฐ์มักจะเป็นดอกไม้ที่มีก้านดอก กลีบดอกและใบไม้ เช่น ดอกมะลิ ดอกพุด กลีบกุหลาบ กลีบกล้วยไม้ ใบแก้ว ใบกระป้อ ใบตอง เนื่องจากดอกหรือกลีบชั้นถัดไปจะทำหน้าที่ปิดโคนดอก โคนกลีบหรืออาจตกแต่งเพิ่มเติมให้เกิดความสวยงามด้วยมาลัย ฯลฯ

2) กำหนดลวดลายด้วยการคำนวณใช้ดอกไม้ มักออกแบบเป็นรูปทรงเรขาคณิต เช่น รูปสี่เหลี่ยม ขนมหี่ยกปูน รูปสามเหลี่ยม รูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ดอกไม้ที่นิยมใช้ คือ ดอกบานไม่รู้รุ่ย 3 สี เป็นตัวกำหนดลวดลายตรงกึ่งกลางส่วนที่โป่งที่สุด ซึ่งมีการกำหนดลวดลายคล้ายกับลวดลายของมาลัย

3.9.6 ขั้นตอนการประดิษฐ์ตุ้มยอดพุ่ม

ในตัวอย่างที่นำมานี้ เป็นพุ่มดอกไม้ที่ใช้จัดโต๊ะหมู่บูชา 5 ประกอบไปด้วย พุ่มลายขนมเปียกปูนยอดดอก 1 คู่(แบบกำหนดลาย) พุ่มลายตาประชุมเล็ก 1 คู่(แบบกำหนดลาย) พุ่มลายกลีบบัวประยุกต์ 1 พุ่ม(แบบวาดลาย)

1) เลือกดอกบานไม่รู้โรย 3 สี ตัด 3 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ กลาง และเล็ก ไว้สำหรับปักตัวพุ่ม

2) ประดิษฐ์ตุ้มยอดพุ่ม โดยการปักดอกบานไม่รู้โรยขนาดเล็ก ขนาดจิ๋ว ที่มีสีกลมกลืนกับพุ่มดอกไม้ ซึ่งใช้หลักการปักเช่นเดียวกับพุ่มใหญ่

3) กรองดอกบานไม่รู้โรย ด้วยขนาดชั้นกลีบดอก 3 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ กลาง เล็ก ด้วยก้านมะพร้าวที่ยาว 6 นิ้ว กรองดอกบานไม่รู้โรยให้สูง 3 นิ้ว แล้วนำไปปักบนยอดตุ้มพุ่ม

3.9.7 ขั้นตอนการประดิษฐ์พุ่มลายขนมเปียกปูนยอดดอก

1) แบ่งครึ่งหุ่นโฟม แล้วปักจากรอยแบ่งครึ่งลงมาด้านล่าง โดยใช้ดอกบานไม่รู้โรยขนาดกลางไล่ขนาดไปหาใหญ่ ส่วนบนไล่ขนาดดอกบานไม่รู้โรยขนาดกลางไปหาเล็ก มีลวดดังต่อไปนี้

แถวที่ 1 ขาว 4 ชมพู 1 ปักสลับกันไปจนจบแถว

แถวที่ 2,7 ขาว 3 ชมพู 2 ปักสลับหว่างสีเดียวกันกับแถวที่ 1

แถวที่ 3,8 ขาว 2 ชมพู 1 แดง 1 ชมพู 1 ขาว 1

แถวที่ 4,9 ขาว 1 ชมพู 1 แดง 2 ชมพู 1 ขาว 1

แถวที่ 5,10 ชมพู 2 แดง 3

แถวที่ 6,11 ชมพู 1 แดง 4

2) เนื้อที่ที่เหลือส่วนล่างปักด้วยดอกบานไม่รู้โรยขนาดใหญ่ เนื้อที่ส่วนบนปักด้วยดอกบานไม่รู้โรยขนาดเล็ก

3) ปักยอดตุ้มพุ่มที่ส่วนบนของพุ่ม

4) แต่งกลางลายที่ยกดอกสีขาวด้วยดอกเบญจมาศน้ำ

3.9.8 ขั้นตอนการประดิษฐ์พุ่มลายตาประชุมเล็ก

1) วัดตำแหน่งของหุ่นโฟมจากปากพานขึ้นไป 2 แถวแล้วเริ่มปักลวดดังนี้

แถวที่ 1 ขาว 1 แดง 1 ปักสลับกันไปจนจบแถว

แถวที่ 2 ขาว 1 แดง 2 ปักสลับหว่างกับสีเดียวกันกับแถวที่ 1

แถวที่ 3 ขาว 1 แดง 1 ปักสลับหว่างสีเดียวกันกับแถวที่ 2

แถวที่ 4 – 11 บั๊กสลับและสับหว่างสีเดียวกันจนครบลายตามที่ต้องการ

2) เนื้อที่ส่วนล่างปักด้วยดอกบานไม่รู้โรยสีแดงขนาดใหญ่ เนื้อที่ส่วนบนปักด้วยดอกบานไม่รู้โรยสีแดงขนาดเล็ก

3) บั๊กยอดตุ้มพุ่มที่ส่วนบนของพุ่ม

4) แต่งกลางลายที่ยกดอกสีขาวด้วยดอกเบญจมาศน้ำ

3.9.9 ขั้นตอนการประดิษฐ์พุ่มดอกไม้กลีบบัวประยุกต์

1) แบ่งหุ่นโฟมตามแนวนอนและแนวตั้งออกเป็นสี่ส่วน วาดลายรูปกลีบบัว 3 กลีบ ให้สูง 3 ส่วน ส่วนที่ 4 ปล่อยให้ปักดอกสีพื้น

2) ปักดอกบานไม่รู้โรยสีแดง 2 แถว รอบกลีบบัว 3 กลีบ เนื้อที่ในกลีบที่เหลือปักด้วยดอกบานไม่รู้โรยสีชมพู

3) เนื้อที่รอบนอกกลีบทั้งหมดปักด้วยดอกบานไม่รู้โรยสีขาว

4) คัดด้วยมาลัยแบนหน้าเดียวยกดอกยาว 20 นิ้ว ที่ช่วงกลางพุ่มต่อกับอุระแขก 9 ขา ให้ห้อยที่ตรงช่องดอกบานไม่รู้โรยสีขาว

5) บั๊กยอดตุ้มพุ่มที่ส่วนบนของพุ่ม

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบของเครื่องประดับจากดินไทย และมีจุดประสงค์หลักคือออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนักโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากหัวข้อในขั้นตอนผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมรายละเอียดในแต่ละเรื่องโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1.1 ข้อมูลเบื้องต้น(Primary data) รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การจัดดอกไม้ในราชสำนัก

1.2 ข้อมูลขั้นที่สอง(Secondary data) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมดอกไม้ประดิษฐ์จากดินไทย คือ คุณนงลักษณ์ ทรัพย์เจริญ เจ้าของกิจการร้านงานศิลป์ดินไทย จ. พิษณุโลก โดยเริ่มกิจการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 และพนักงานในร้านจำนวน 2 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

2.1 ใช้กระบวนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากดินไทย

2.2 ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านการจัดดอกไม้ในราชสำนักโดยจะทำการศึกษาจากหนังสือ ตำราต่างๆ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับงานหัตถกรรมดอกไม้ประดิษฐ์จากดินเหนียวในจังหวัดพิษณุโลก โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกด้วยการจดบันทึก บันทึกเสียง บันทึกภาพ

3.2 ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ ตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดดอกไม้ในราชสำนัก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสมบูรณณ์แล้วมาวิเคราะห์และเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในงานวิจัยนี้ เพื่อนำผลวิเคราะห์มาเป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการวิเคราะห์เพื่อการออกแบบ

1.1 วิเคราะห์รูปแบบของเครื่องประดับจากดินไทย

1.2 กำหนดแนวทางการออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก

2. ขั้นตอนการออกแบบ

1. ขั้นตอนการวิเคราะห์เพื่อการออกแบบ

ตาราง 4.1 วิเคราะห์รูปแบบของเครื่องประดับจากดินไทย

ชื่อผู้ประกอบการ	ภาพประกอบ	ราคา	วัสดุเสริม	วิเคราะห์ข้อดี - ข้อเสีย	
				ข้อดี	ข้อเสีย
Magic Flower		50-200 บาท	- ลูกบิด - ตะขอต่างหู - อะไหล่สร้อยคอและข้อมือ	- มีความละเอียด - รูปแบบผลงานมีความสวยงาม	- รูปแบบผลงานใช้ดินไทยไม่เด่นชัด - รูปแบบไม่สร้างแรงจูงใจในการซื้อ
ร้านสายน้ำผึ้ง		280 บาทขึ้นไป	- คริสตัล - ลวด - ทองเหลือง - ลวดทองแดง - ตะขอต่างหู	- เป็นงานที่ทำขึ้นจากมือที่ละชิ้น - เน้นไปทางศิลปะ - สีสดใส - มีความประณีต	- เป็นงานเฉพาะกลุ่มคนรักศิลปะ
ร้านไอซ์ไมค์ ฟลอร่า		50 บาท	- ตะขอต่างหู	- มีรูปแบบให้เลือกหลากหลาย	- รูปแบบไม่สร้างแรงจูงใจในการซื้อ
กลุ่มศิลปินศิริดินไทย		25-180 บาท	- แป้นต่างหู - อะไหล่แหวน	- มีความสวยงาม - สีสันนาน	- รูปแบบไม่สร้างแรงจูงใจในการซื้อ

สรุปผล จากตารางสรุปได้ว่าเครื่องประดับจากดินไทยจำเป็นต้องใช้วัสดุเสริมเพื่อความแข็งแรงและสวยงาม และรูปแบบผลงานที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปะจะทำให้มีราคาที่สูงขึ้น

1.2 กำหนดแนวทางการออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก

Concept :

การออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนักเลือกใช้แนวทางการออกแบบงดงามอย่างไทย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสวยงาม ละเอียดอ่อน ความประณีตของการจัดดอกไม้ในราชสำนัก สามารถอนุรักษ์ความเป็นไทยได้และการจัดดอกไม้ยังเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่น่าเอาหลักการขององค์ประกอบศิลป์มาเป็นสิ่งกลางในการถ่ายทอดความสวยงามของธรรมชาติ

ภาพ 4.67 แนวทางการออกแบบ

Inspiration :

ได้แรงบันดาลใจจากการนำลายคชกริตของมาลัยข้อพระกรซึ่งเป็นการจัดดอกไม้ในราชสำนักอย่างหนึ่ง โดยผลงานเน้นที่การปรับแบบจับจีบของมาลัยข้อพระกรมาใช้ในการออกแบบเครื่องประดับ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความประณีตสวยงามของการจัดดอกไม้ในราชสำนัก และเพื่อต้องการแสดงจุดเด่นของดินไทยที่สามารถแสดงความสวยงาม ละเอียดอ่อน ประณีตของการจัดดอกไม้ในราชสำนัก อีกทั้งยังอนุรักษ์ความเป็นไทยอีกด้วย

2. ขั้นตอนการออกแบบ

นําลักษณ์พระกร

ตั้งต้น
1
2
ประจบ

ส่วนประกอบของเครื่องนําลักษณ์พระกรประกอบด้วย ๒ ส่วน

๑. นําลักษณ์

๒. สร้อย

๑. ๓ ส่วนประกอบของนําลักษณ์พระกร

๒. ๓ ส่วนประกอบของสร้อย

ใช้ส่วนผสมของดินเหนียวที่ผสมด้วยผงสีและเคลือบด้วยสีต่างๆ และใช้ประอบกับเครื่องนําลักษณ์พระกร

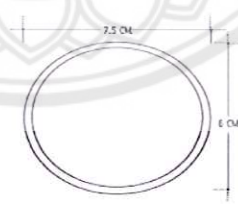
Item	Necklaces/Bracelet/Ring
Material	Thai clay/Crystal/Plated
Color	White/Gold
Type	Ladies
Style	Thai Style

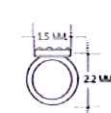
MSS PRANGTH P. SAITHONG 53710913 PFO

ภาพ 4.68 ภาพสเกตแบบครั้งที่ 1

Dimension

วงแหวน 2.2 MM
วงใบ 1.7 MM

CHAIN LENGTH CHART IN INCHES

ความยาวของสร้อย : 20 นิ้ว.
ยาวของนําลักษณ์พระกร

ภาพ 4.69 ภาพโครงสร้างครั้งที่ 1

DEVELOP นําลักษณ์ของพระกร

ตั้งต้น

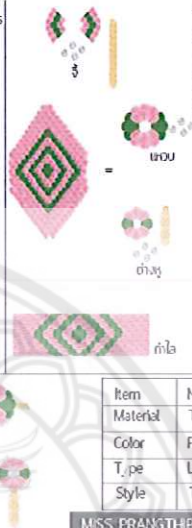
นําลักษณ์ของพระกร

1

ส่วนประกอบของนําลักษณ์ของพระกร
สามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

- 1 สลักทองแดง
- 2 ทอหินแบบจีนรับ
- 3 จิว

2

สร้อย
ต่างหู
กำไล

ประยุกต์

ใช้แรงบันดาลใจจากศิลปะของศิลปะ
ของนําลักษณ์พระกรและทอหินแบบ
จีนรับที่แสดงไว้ให้ในภาพนําลักษณ์
สวยงามของการวัดออกใช้ในรูปต่างๆ
และสื่อถึงการแสดงจุดเด่นของตัว
ที่สามารถแสดงออกนําลักษณ์ของพระกร
วัดออกใช้ในรูปต่างๆได้

Item	Necklaces/Bracelet/Ring/Earring
Material	Thai clay/Crystal/Plated
Color	Pink/Green/Gold
Type	Ladies
Style	Thai Style

MSS. PRANGTHIP SAITHONG 53710913 PPD.

ภาพ 4.70 การพัฒนาแบบตามแนวคิด

DIMENSION นําลักษณ์ของพระกร

20 NC

80 MM

40 MM

40 MM

40 MM

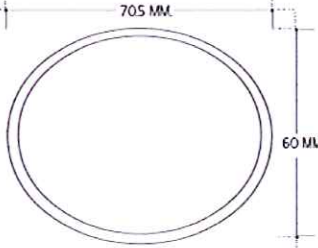
20 MM

15 MM

20 MM

วงนอก 20 MM
วงใน 17 MM

705 MM

60 MM

10 MM

20 MM

MSS. PRANGTHIP SAITHONG 53710913 PPD.

ภาพ 4.71 ภาพโครงสร้างครั้งที่ 2

ภาพ 4.72 ผลงานสมบูร์น

ภาพ 4.73 การจัดแสดงโชว์

บทที่ 5

บทสรุป

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบเครื่องประดับจากดินไทย และเพื่อออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก จากขั้นตอนในการศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากดินไทยทำให้ทราบว่าดินไทยมีคุณสมบัติโดดเด่นของงานคือ สามารถทำดอกไม้ประดิษฐ์ได้เหมือนจริง มีความสวยงาม คงทน ละเอียดอ่อน สามารถนำไปใช้ในการประดับในโอกาสต่างๆ ได้แทนดอกไม้จริง แต่ดินไทยก็มีข้อเสียคือเมื่อโดนน้ำจะทำให้ดำ และฉีกขาดได้ในที่สุด

2. จากการศึกษาข้อมูลจากหนังสือ ตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การจัดดอกไม้ในราชสำนักทำให้ทราบว่า การจัดดอกไม้ในราชสำนักนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ งานเครื่องแขวน งานมาลัย และงานพานพุ่ม โดยแต่ละงานต่างก็มีความสวยงามประณีตอยู่ในนั้น เริ่มตั้งแต่การเตรียมดอกไม้ การดูแลรักษาดอกไม้ตั้งแต่ก่อนใช้งาน ขณะใช้งานและเมื่อผลิตภัณฑ์สำเร็จ ซึ่งแสดงออกถึงความละเอียดอ่อนและใส่ใจในทุกขั้นตอน

3. ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนักโดยสอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อที่ 1 และ 2 โดยการนำลายชกจริตของมาลัยข้อพระกรซึ่งเป็นการจัดดอกไม้ในราชสำนักอย่างหนึ่ง โดยผลงานเน้นที่การพับแบบจับจีบของมาลัยข้อพระกรมาใช้ในการออกแบบเครื่องประดับ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความประณีตสวยงามของการจัดดอกไม้ในราชสำนัก และเพื่อต้องการแสดงจุดเด่นของดินไทยที่สามารถแสดงความสวยงาม ละเอียดอ่อน ประณีตของการจัดดอกไม้ในราชสำนัก อีกทั้งยังอนุรักษ์ความเป็นไทยอีกด้วย เมื่อชิ้นงานเสร็จเรียบร้อยเรียบร้อยแล้วนำไปเคลือบด้วยเรซินเพื่อให้ทนต่อการใช้งานมากขึ้น

อภิปรายผล

จากขั้นตอนในการศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การออกแบบแหวนจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนัก เป็นแหวนสำหรับผู้หญิงจะมีความโค้งมนเพื่อลดการกระแทก มีความสัมพันธ์กับรูปลักษณะของ นิ้วมือ สวมใส่ได้อย่างสบาย มีเพชรตรงกลางแหวนเพื่อเพิ่มความเป็นประกาย และเพื่อสร้าง จุดเด่นของแหวนให้ประทับใจแก่ผู้ที่พบเห็น ซึ่งสอดคล้องกับหลักในการออกแบบเครื่องประดับ ของวัฒนธรรม จุฑะวิภาค

2. การออกแบบต่างหูจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราชสำนักได้ ออกแบบให้เป็นชุดเข้ากับเครื่องประดับอื่นๆ เช่น สร้อยคอ สร้อยข้อมือ แหวน และได้คำนึงถึง น้ำหนักของขนาดต่างหูให้มีน้ำหนักพอสมควร ซึ่งสอดคล้องกับหลักในการออกแบบเครื่องประดับ ของวัฒนธรรม จุฑะวิภาค

3. การออกแบบสร้อยคอจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราช สำนัก เน้นความสวยงามของจี้โดยการหลุลายไทยลงในทองเพื่อเพิ่มความสวยงาม และสามารถ สวมใส่ได้อย่างสบาย มีความเรียบง่าย และมีน้ำหนักไม่มาก ซึ่งสอดคล้องกับหลักในการ ออกแบบเครื่องประดับของวัฒนธรรม จุฑะวิภาค

4. การออกแบบสร้อยข้อมือจากดินไทยภายใต้แรงบันดาลใจจากการจัดดอกไม้ในราช สำนัก ได้ออกแบบเป็นลักษณะของกำไลคือมีลักษณะแข็งไม่ทึงตัว สวมได้อย่างสบาย มีเพชร ประดับด้านหน้าเพื่อเพิ่มจุดเด่นความสวยงาม ใช้ลายคชกริตของมาลัยของพระกรเป็นลวดลาย ของสร้อยข้อมือ ซึ่งสอดคล้องกับหลักในการออกแบบเครื่องประดับของวัฒนธรรม จุฑะวิภาค

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. การออกแบบเครื่องประดับจากดินไทยนั้น จำเป็นต้องมีวัสดุเสริมเพื่อช่วยรองรับดิน ไทย เนื่องจากดินไทยเป็นวัสดุสังเคราะห์ไม่แข็งแรงเท่าที่ควร ดังนั้นจึงต้องมีวัสดุที่คงทนถาวรเข้า ช่วย โดยผลงานชิ้นงานนี้ได้เลือกวัสดุทองเพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิด และการออกแบบ ต้องคำนึงถึงขนาดสัดส่วนของผู้ที่สวมใส่จริง

2. วัสดุดินไทยเป็นงานหัตถกรรม ซึ่งทำให้เมื่อผลงานออกมาจะมีความประณีตมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความชำนาญในการทำ แต่บางชิ้นงานก็สามารถแก้ไขได้ด้วยการทำแม่พิมพ์เพื่อกด ให้เกิดลายทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วขึ้น มีความสวยงามและประณีตขึ้นได้

3. วัสดุดินไทยกับทองชุบเมื่อนำมาติดกันจะมีความทนทานตรงกว่าที่ทำการติดน้อย และ มีอายุการใช้งานที่สั้นเนื่องจากดินไทยโดนน้ำไม่ได้ ดังนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มความทนทานและเพื่อ เพิ่มอายุการใช้งานของเครื่องประดับจึงทำการเคลือบด้วยเรซิน

บรรณานุกรม

- รัตนลักษณ์ ปัญจภูมิพัฒน์. (2547). งานดอกไม้สดในวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: เศรษฐศิลป์.
- วัฒน์ จุฑะวิภาค. (2545). การออกแบบเครื่องประดับ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกสร ธิตะจารี. (2543). การออกแบบเครื่องประดับ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- ไม่ปรากฏผู้แต่ง. (1 พฤษภาคม 2556). ดินไทย: ประวัติดินไทยและดินญี่ปุ่น. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.flowerhandmade.com/>
- ไม่ปรากฏผู้แต่ง. (1 พฤษภาคม 2556). วัสดุและอุปกรณ์ในการร้อยมาลัย: ดอกไม้. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://kamolthip.5u.com/>.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล	ปราศรัยพิทย สหายทอง
วัน เดือน ปี เกิด	6 ตุลาคม 2534
ที่อยู่ปัจจุบัน	258/2/33 หมู่ 2 ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2546	ประถมศึกษา โรงเรียนจำการบุญ
พ.ศ. 2549	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนจ่านกร้อง
พ.ศ. 2552	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนจ่านกร้อง
พ.ศ. 2556	ศป.บ. (ออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์) มหาวิทยาลัยนเรศวร

